

TROP BREZ ZVONCEV

JANEZ JALEN

Ostroroba toča

Planino Ovčarijo je obsijalo zgodnje sonce. Okrog zadimljenih stanov je rezko zaudarjalo po razhojenih kravjekih, za krajem je pa dehtelo po cvetju. Živina je odhajala na pašo, planšarice pa so nosile mleko v sirarnico. Pred njimi so se spreletavale borovčice. Drobni ptički so sedali na najvišje kamne, se ozirali naokrog in razkazovali svoja rožnata rdeča oprsja.

Z obema rokama oprtima v bok je prinesla v sirarnico poln škaf mleka tudi Grmova Špelca. Ročno ga je postavila na klop in položila še pisan svitek poleg njega. Sirar Matevž je pravkar vpisoval v knjigo mleko Tkalčevi Jerci. Preden pa ji je škaf izpraznil, je namignil Špelci, naj zlije svojo jutrnjo molžo na tehtnico. Premikal je utež sem in tja, gredé pa pripovedoval svetlolasi planšarici: »V Ogradih sem bil včeraj. Zagnane jarce sem šel solit. Dvoje jagnjet je spet zmanjkalo. Brdarjeva pisana in vaša črna ovca sta ob letošnji zarod. Brdarjevi je vime že uplahnilo in se je umirila; vaša pa z nabrekli teka naokrog, neprestano bleje in išče zgubljenega mladiča.«

Razgreta od hoje in nošnje je Špelca še bolj porдела: »Črna ovca je prav za prav moja. Le kam naj bi bilo jagnje prešlo?«

»Še vprašuješ?« se je začudil Matevž, »ko vendar vsi vemo, da jagnjeta in kozličce orli odnašajo.«

»Saj sem vendar rekla Petru, naj orle postreli,« se je razhudila Špelca. »Ne bo jih premalo slišal, kadar se spet srečava.«

Jerca se je hudomušno nasmehnila: »Mar je lovcem, kaj katera izmed nas reče. Najmanj trmoglavemu Petru.«

Planšarici sta se spogledali in obmolknili. Špelci je postalo žal, da je pozabavljala na Petra. Saj nista bila kdo ve kaj prijateljca. Pa vendar. Če bi se bila prej spomnila, da jo poslušala Tkalčeva, bi ne bila zinila žale besede. Jerčine oči so pa govorile in privoščile, da bo Špelca že še spoznala Hribarjevega.

Molk je pretrgal sirar: »Z žensko pametjo mislita. Kakor bi bili orli piščanci, zaprti v kurnik, ki kar

sežeš ponje in jim zaviješ vrat. Le kako moreta biti tako otročji. Posebno ti, Jerca, ko ne planiniš prvo leto.«

Kakor bi bilo postalo obe dekleti pred postarnim sirarjem sram, sta vzeli vsaka svoj rožasto poslikan škaf, se poslovili in odšli iz sirarnice. Jerca je zavila navzdol, Špelca pa vprek. Razšli sta se s prijazno besedo. Nobena izmed njiju pa še slutila ni, da ju Hribarjev Peter s Kopice z daljnogledom opazuje.

Peter je bil zvedel od dovških lovcev, da je tudi v Krmi, nepristopni steni Debele peči, gnezdil orlovski par. Izvalil in iz gnezda izpeljal je bil dvoje mladičev. Trentarski pastirji so mu bili pa pravili še o tretjem orlovem gnezdu na soški strani. Svoja dognanja je bil javil višjemu gozdarju Hrubečki. Peter in Vencelj sta bila take misli, da bi Triglav brez orlov dokaj zgubil na svoji lepoti, da pa divjačina, še manj pa drobnica, tolikega števila tako mogočnih ujed ne prenese, in da odslej ne bosta prizanašala ne mlademu ne staremu rodu. Naj ugonobi orle, kakor vé in zna, so ga vsak dan bolj nagovarjali tudi gospodarji. In kar skoraj vsak mu je vedel svetovati, kako naj roparjem pride do živega. Peter je pojasnjeval in razlagal, da so orli silno oprezni ptiči. Le redkokdo mu je hotel verjeti. Peter se je naveličal praznega odgovarjanja. Da se jim čim bolj ogne s poti, je natovoril težak nahrbtnik in odšel v gore. Da ga je pa tudi Grmova Špelca spodbodla, naj ustrelji orla, si pa ni maral priznati.

Peter je vedel, da orlovski par leti zjutraj drug za drugim vsak na eno stran grebena in išče plena. Na prvi polet se pelje nizko. Večkrat ga je mogoče doseči s strelom. Se je že pripetilo, da je lovec oba ustrelil: samca in samico. Kasneje se orla čimdalje više vzdigujeta. Morebiti je pa tudi njemu namenjena lovska sreča. Navsezgodaj je bil že prispel na vrh Kopice. Stisnil se je med skalovje in se pokrtil še z ruševimi vejami. Opresal je na vse strani in čakal. Zmotili sta ga dekleti na Ovčariji.

Jerca in Špelca sta bili že davno vsaka v svojem stanu, Peter je pa še vedno mislil, kako bi orla, če bi se mu res posrečilo ustreliti ga, nesel čez Ovčarijo. Pri Tkalčevi bi se nič ne oglasil, Grmovi bi ga pa obesil na vrata. Pomudil bi se pri veselem dekliču, jo dražil in se pogovarjal z njo. Jerci bi se pa za malo zdelo in jezna bi bila, pokazala bi pa ne.

Sredi razmišljanja je Peter pogledal prek doline proti Zlatni. V meli se je pasel tropič gamsov. Srednje velika koza s slabotnim kozličem je zaostala na jasi med ruševjem. Mladič je legel in se grel na soncu, mati se je pa oprezno pasla in pogosto pogledovala pod nebo, kakor bi se od tam najbolj bala nevarnosti. Peter je začel oprezovati z daljnogledom.

Iz ruševja se je priplazila lisica. Lovec je koj spoznal, da zalezuje kozliča, pa ni mogel prav nič pomagati. Je bilo predaleč. Preden bi došel v strelno daljavo, bi bilo že davno vsega konec. Ni mu preostalo drugega, kakor da je mirno čakal.

Koza je postala nemirna. Hkrati je že topotnila s prvo nogo. Peter udarca ni slišal, videl pa. Kozlič je planil pokonci in že ni bilo ne njega ne matere nikoder več. Na jasi je ostala samo lisica. Kakor bi se ji zdelo za malo, da ni mogla do plena, se je visoko zravnila in gledala proti ruševju, kamor je bil zginil kozlič. Tedaj se je spet prihulila. A bila je že prepozna. Bliskovito naglo se je zaprašil orel v preplašeno zver in ji zasadil kremplje v glavo in hrbet. Peter je sodil, da je vse končano, pa se je motil. Lisica se je pričela braniti. Nastal je živ svitek, Petru se je zazdelo, da sliši ščekanje ostrih lisičjih zob, udarjanje mogočnih perutnic in grozeče pihanje razjarjene ujede.

Zgodilo se je, česar bi Peter nikoli ne bil pričakoval. Orel je moral popustiti. Dvignil se je za moža visoko. Na rahlo je premikal krila in čakal. A brž ko je lisica skušala pobegniti, je že spet sedel na njej.

Še trikrat je lisica odbila orla in Peter je že dvomil, kdo se prej upeha. Ob petem napadu se je pa lisica vrgla na hrbet in se skušala braniti s kremplji. Ni vzdržala dolgo. Pod silnimi udarci orlovega kljuna je kmalu nepremično obležala.

Orel je sedel na ubitega nasprotnika. Krila je na pol razprostrl. S pobočja Zlatne pa se je daleč naokrog razlegel mogočni krik zmagovalca. Takrat je bivši četovodja Hribar Peter doumel, zakaj privzemajo mogočnjaki orlovo podobo v svoje grbe.

Orel je odnesel svoj plen visoko v skalovje in izginil Petru izpred oči. Gamsi v meli so se že davno poskrili. Do kamor je segel lovčev daljnogled, ni bilo nobene divjadi in nobenega ptiča več na spregled. Tudi orla se ne bosta več pokazala, je vedel Peter. Vstal je iz zaklona, se pretegnil in odšel gledat za pečnicami. Vencelj mu je bil naročil, naj skuša dobiti nekaj lepih cvetov. Prijatelj iz domovine se mu je bil priporočil zanje.

Vrh Triglava so zagrnil oblaki. Zrak je postal soparičen. Iz zelene trave so omamno dehtele murke. Ob melih so kimale velike kresnice. Naokrog je bilo natresenega vse polno drobnega cvetja. Nizkostebelne astre so kar tonile v njem. Najbolj je bil viden rumeni mak, zasejan v drobni grušč. V osojnih zatišjih so

ognjenordeče žareli pritlehni grmiči burje. Raz skale pa so pogledovale belo zvezdnate pečnice.

Peter je izpraznil puško in se povzpел v strmino. Hodil je zložno od skale do skale, gledal ob melih in žlebovih, videl na stotine pečnic. Kopat koš bi jih lahko natrgal, pa jih ni tucal ni izbral. Bili pa so sami veliki dvojnatni cveti, snežnobeli, z zlato razcevelim srednjim očesom. »Dovolj pozdrava bo za na Češko,« se je ustavil Peter, zataknil nabrane pečnice za klobuk in sedel v senco macesna. Oddrgnil je oprtnik, poiskal kruh in skuto ter pričel jesti. Jed je zalil s požirkom žganja. Lotila se ga je tožljiva utrujenost. Preveč je bil skrajšal noč in dokaj gorá je prehodil to jutro. Legel je v travo, primaknil oprtnik in naslonil nanj glavó. Za Triglavom se je dvigala iz Trente črnjava. Zavedel se je, da bo nápak, če zaspi. Hotel je samo malo počiti. Pa sam ni vedel, kdaj si je zakril oči s klobukom. Zadnje dni je prespal več pod milim nebom kakor pod streho. Še enkrat se je domislil orlov in zadremal.

Prebudil ga je trd grom. Potresla se je bila skala pod njim, odmev pa je zabesnel naokrog, kakor bi se podirale gore. Planil je pokonci in se prvi hip ni mogel znajti, kje je. Nad Ográdi se je odtrgal blisk. Udarila je strela. Plaz kamenja se je rušil v prepad. Veter mu je vrgel v obraz debele mrzle kaplje in ga dodobra predramil. Oprtnik, puška in klobuk so kar zleteli nanj. Planil je v drčo. Kakor preganjana divjad je bežal med bliski in gromi v najbližje zavetje, proti stanovu na Ovčariji.

Ploha je ponehala. Peter si je za hip oddahnil. Zamikalo ga je, da bi vedril pod košatim macesnom, pa mu je kar nekaj reklo, naj nikar. V samotno drevo bi utegnila udariti strela. Do steze je bilo pa le še nekaj korakov.

V oblakih je pričelo šumeti. Peter je vedel, da se bo usula toča. Kar nič več se ni smel obotavljati. Spustil se je v tek po stezi.

Pretekel je komaj dobrega pol streljaja, ko so mu proti volji zastale noge. Zsvetilo se je vse naokrog, kakor bi se bilo nebo razklalo, zemlja se je stresla in grom je napolnil vso kotlino. Puh je Petra malone vrgel ob tla. Kar sapo mu je vzelo. Treščilo je v macesen, pod katerim se je bil mislil prej ustaviti. Razklalo ga je od vrha do tal. Zasmrdelo je po žveplu, lovca pa je obšla smrtna groza. Manliherico, svojo hladno družico, katere še iz rok ni maral nikoli dati, je vrgel proč. Udarila je ob kamen. Isti hip pa ga je usekala debela toča na sklep kazalca in mu prebila kožo. Spet je stekel. Usula se je gosta suha toča, debela kakor orehi in zrnasto robata. Skozi klobuk je začutil udarce, kakor bi kdo z vso močjo metal kamenje vanj. Bila ga je po rokah in nogah. Da se vsaj najhujšega obrani, si je poveznil oprtnik na glavo, z desno laktjo

Jaroslav Čermak: Šimon Lomnický berači na Karlovem mostu v Pragi. (Czerninova galerija, Dunaj.)

si je pa zavaroval oči. Kakor skozi zaporni ogenj sovražnih krogel je v dolgih skokih dirjal skozi hrumeče se usipajoči ledeni grušč proti Jerčinemu stanu. Udarce njegovih težko podkovanih čevljev je glušil trušč toče, ki se je razbijala in drobila ob kamenju. Drdrajoči grom, ki se kar nič ni pretrgal, mu je glušil ušesa. Vid pa so mu jemali bliski in megla, ki se je kresala iz toče.

Upehan, da je komaj še lovil sapo, je planil pod nastrešek hleva. A točo je neslo iz vetra. Tolkla je po presušenih brunih, ropotala po škodlah in se v skoraj nepretrganem slapu valila s strehe.

Da bi se čimprej umaknil udarcem, je Peter urno stopil okrog vogla na prednjo stran hleva. Naletel je pa na trop jarcev, ki je pred burjo pribežal z vrhov in se tesno stiskal v zavetje. Tudi če bi hotel, bi jih ne bil mogel odriniti od vrat, da bi se zatekel v hlev. Petru ni kazalo razmišljati. Pognal se je skozi pršečo se meglo proti stanu in kar padel čez prag pred ognjišče. Skoraj bi bil vrgel duri s tečajev.

Jerca se je ustrašila. Odskočila je v kot. Žgala je na žerjavici béganico in oljko, da bi dim blagoslov-

ljenega lesa odvrnil strelo od stanu in hleva in da bi Bog prizanesel njej in živini.

Petra ni koj prepoznala. Ko ga pa je, se je veselo začudila: »O, Peter! Za božjo voljo vendar, kakšen pa si?«

Peter se je naslonil z rokami na rob ognjišča. Šele sedaj je opazil, da je po rokah ves krvav in črničast. Tudi po obrazu ga je skelelo. Globoko je hodil po sapo in je komaj mogel povedati: »Toča. Kakor golobja jajca debela. Ostre robove ima, da kar seka. Ne pomnim še take.«

Planšarica in lovec se nista lahko razumela. Toča je ropotala na streho in divjala je nevihta, kakor bi hotela odnesti gore.

Jerca se je zagledala Petru v okrvavljeni in izmučeni obraz. Čedalje bolj se ji je smilil. Pokesala se je vsake žale besede, ki mu jo je bila kdaj rekla. Molče je vlila mlačne vode v škafec in poiskala oprano brisačo v skrinjici. Povabila ga je, naj si izmije in otáre ranjeni in obtolčeni obraz in roke. Šlo ji je na jok. Pa ga je z vso silo dušila.

Da bi se mu ne prisadilo, mu je nasekano kožo natrla z arniko. Petra je peklo kakor živ ogenj, a je komaj trenil z očesom.

Toča je utihnila in nevihta se je oddaljevala proti Komni.

Jerca je pridejala na ogenj in obesila kotliček na verigo. Nič ni vprašala Petra, če bo jedel. Kar sama od sebe mu je stopila mleko. Hotela mu je pogreti tudi žgance. Zjutraj jih je bila prihranila zase za večerjo. Pa Peter ni maral. Da bo podrobil, ko se mu kruh že suši, je rekel. Jerca ga ni marala siliti. Ni vedela za gotovo, če ni morebiti še vedno hud nanjo. Pogovor se ji je zatikal. Peter je odgovarjal na kratko. Šele ko je vlila vroče mleko v skledo, jima je gladko stekla beseda.

»Sem mislila, da skoprnim, tako sem se te bila prej ustrašila, Peter.«

»Ni čudno, ko sem planil skozi duri kakor vihar,« se je opravičeval lovec. »Preveč me je bičala toča. Ne zameri, če nisem prišel, kakor se spodobi za mirnega človeka.«

»Trdno sem bila uverjena, da je prilomastil divji mož.« Jerca se je nasmehnila.

»Kaj sem mar tako strašen videti?«

»Sedaj ne več. Prej si pa bil. Ves okrvavljen in z oprtnikom na glavi. In planeš v stan, kakor bi zviška priletel. Zunaj pa tak sodni dan. Je celó moški redek, ki bi se te ne bil ustrašil.« Jerca je postavila mleko na mizo in položila pred Petra novo leseno žlico.

»Najbrž si se zbala, da ti divji mož, ta snedež, pojé ves kruh, popije poln škaaf mleka in odnese moko in zaseko.« Lovec je živo pogledal planšarico in se nagajivo smejal izpod brk.

Jerci je bilo kar nerodno: »V prvem strahu še pomisliti nisem utegnila na kaj takega. Potem sem te pa spoznala.«

»In ti ni bilo prav, da sem se zatekel prav pod tvojo streho. Nisem mogel drugače.« Peter ni mislil svojih besedi zares. Le dražil je Jerco.

»O, vem. Da te ni burja napodila, bi ne bil prestopil mojega praga. Pa reci, če ni res.« Jerca je postala kar skoraj huda.

»Kaj bi tajil. Bi mi tako ne verjela,« je Peter povedal kar naravnost. »Saj me je včasih že mikalo, pa nisem vedel, kako bi naletel, ko se me zadnje čase rajši ognéš, kakor da bi me srečala.«

Jerca je oporekala: »Nisi sam nič drugačen. Zamerljiv pa morebiti še bolj kakor jaz. Zavoljo tistih besedi pri Izgarji. Kaj morem, če se mi žival tako smili.«

Peter ni maral razlagati Jerci, kako čuti pravi lovec. Bi se utegnila spet sporeči. Prijel je dekle za roko: »Jerček! Kakor vidim, je bilo tebi in meni nerodno. Pozabiva in spet govoriva, kakor sva prej.«

»No le,« je bila Jerca koj pripravljena obnoviti staro prijateljstvo.

Rahel dež je drobil na streho. Peter in Jerca sta se pa ob plamenih ognja spominjala, kako je malo manj kakor pred letom dni Peter izpodrepil iz Jerčinega stanu žandarja Kranbergerja, kako jima je bilo lansko jesen lepó, kako je bilo pa pozimi in pomladi in prav do danes obema pustó. Da sta morebiti le drug drugemu namenjena, sta mislila oba hkrati. Izreči si pa svoje misli nihče ni upal.

Dež je ponehal in Jerca je odprla vrata. Zunaj je bilo vse belo toče. Pod kapovi se je je bilo naletelo za ped visoko. Jerci so se bili razšli izpod nastrešja in se spet pasli. Sonce je posijalo skozi grmade oblakov. Nad Ozebnikom se je bočila mavrica.

»Na puško bi skoraj pozabil,« je poočital sam sebi Peter in urno odšel izpred stanu. Toča je hreščala pod okovanimi čevlji, pa je skoraj ni slišal. Se mu je preveč mudilo k zvesti spremljevalki po samotnih potih. Kar bal se jo je pobrati. Skrbno jo je ogledal od vseh strani. Nič hudega se ji ni pripetilo. Samo kopito je bilo rahlo obtolčeno. Pa bo že popravil okvaro, da se ne bo nič poznalo.

Nazaj gredé se je razgledoval. Toča je razbila vse cvetje. Trava je bila kakor s tolkačem zabita v tla. Celó trdožive macesne in ruševje je precéj oklestilo. Ob skali je pobral mrtvo borovčico. Toča jo je zadela na glavico in jo ubila. Peter je vedel, da nevihta tudi divji perjadi ni prizanesla: petelinom, ruševcem, jerebom in belkam. Celó kakega planinskega zajca je utegnila prehiteti. Tolažil se je pa, da pas toče morebiti ni bil preširok.

Z ubito borovčico v roki se je vrnil k stanu. Jerca je bila pravkar prignala živino z vode. »Ubožec,« je pogladila mrtvega ptička, ga stisnila v roko in dihala vanj, kakor bi ga hotela oživiti. Mrlička je položila na tram, češ da ga jutri pokoplje. Peter je pa pravkar hotel reči, naj vrže ptiča proč, da ga bo že lisica pobrala. Dobro, da se ni prenaljil. Najbrž bi spet zamerila. Kaj bi drezal v njene muhe. Naj ima svoje otročje veselje.

Petra ni prav nič mikalo oditi z Ovčarije. Pot je bila slaba, vreme nezanesljivo in truden je bil. Ni pa mogel ostati pri Jerci. Še na hlevu ne. Kdo pa bi verjel, da je spal na hlevu. Ni mu kazalo, da bi se še dlje obotavljal. Pa tudi Jerco je že priganjala večerna molža. Kaj bi jo zadrževal. Obljubil je, da se skoraj spet vidita, zadel oprtnik, voščil miren večer in lahko noč ter odšel. Izpred samotnega stanu je Tkalčeva Jerca dolgo gledala za odhajajočim lovecem, čeprav so jo klicale krave v hlevu.

Peter je začutil, da ne bo lahko hodil. Noge so bile težke kakor cent. Čedalje težje jih je privzdigoval. Do noči ne bi prišel na Vógar, kakor se je bil namenil.

Na Viševniku se ustavi. Tesno bo za prostor, pa se že kam stisne pod streho.

»Potemtakem se mi pa nikamor nič ne mudi.« Zamikalo ga je, da bi še k Grmovi Špelci pogledal. Jerci ne bo prav, če zvé. Pa —. Saj mora prav za prav pri sirarju Matevžu kupiti nekaj skute. Na Kopici je zadnjo pojedel. Sicer pa — zakaj bi morala vedno Jerčina obveljati. Nekako trmoglavo je zavil na desno. Špelca je bila pravkar pomolzla. S polno golido razpenjenega mleka je vstala izpod krave in postavila molzni stolček v kot. Zunaj je začutila trdo moško hojo. Kdo bi utegnil biti? Da napase radovednost, je urno stopila na prag. Skoraj trčila bi bila kmalu v Petra.

»Kaj si se me tako ustrašila?« se je zasmel lovec in vzdignil roké, kakor bi hotel planšarico prestreči, da se kam ne zaleti.

»Jaz tebe ustrašila? Prav nič. Bolj sem te vesela kakor cekina.« Špelca se ni hlinila. Pa se ji je zazdelo, da je le preveč rekla. Skušala je popraviti: »Sam dobro veš, kako rada poslušam, kadar pripoveduješ o življenju divjadi. Večkrat si celo želim, da bi bila fant in lovec.«

Peter se je nagnil nazaj, privzdignil obrvi in na široko odprl oči: »Ti — pa fant. Kaj bi ne bilo škoda brhklega dekleta?« Sama se mu je pa vsilila misel, kako vsa drugačna je Špelca kakor pa Jerca. Kakor noč pa dan. Kar nič ji ni zmanjkalo besede.

Pogovor se jima je gladko razpletal. Sama nista vedela, kdaj sta prišla izpred hleva v stan. Špelca je precedila mleko. Za pol zajemalke ga ji je pljusnilo čez rob sklede. »Kako sem nerodna,« se je opravičila in že razživljala ogenj na ognjišču. Večerjo je pripravila za dva.

Petru se nikamor več ni mudilo. Prižgal si je tobak in pripovedoval o boju med orlom in lisico. Špelca je obstajala med delom in besede kar požirala. Da ni Peter pazil, bi bilo mleko prekipelo.

»Kje si pa vedril?« je poskrbela Špelca.

»Pri Tkalčevi,« je obotavljaje se povedal Peter. Saj lahko ves svet zvé, pa vendar —.

»Kaj si nista prišla zadnje čase nekaj navzkriž?« Špelca se je zavedela, da ji je vprašanje prehitro ušlo, pa je bilo že prepozno.

Peter pa ni bil prav nič nejevoljen. Kar naravnost je povedal: »Res. Že od božiča nisva govorila. Tudi danes nisem bil namenjen k njej. Prej k tebi. Pa me je toča prepodila prav v njen stan. Je že moralo tako biti. Saj je bilo že obema nerodno.«

»Prav, prav,« je pritrdila Špelca. »Kar dobro se mi zdi, da si bil pri njej. Jerca je dober deklič. Še predbrega srca včasih. Nas je vse skrbelo, kako jo mora

biti samo groza v samotnem stanu. Še mi smo trepetali. Zatekli smo se k Matevžu v sirarnico in zmolili vse tri različne vence. Kaj jo pojdeš zvečer spet várovat?«

»Bodi no pametna. Kaj bi ljudje rekli. Nihče bi ne verjel, da sva molila rožni venec. Le kako se moreš take znebiti, ko vendar nisi več otrok.« Peter je postal skoraj hud.

»Ne zameri,« se je pri priči opravičila Špelca: »Nič napačnega nisem mislila. Najmanj o Jerci.«

»Prej o meni. Kajne?« Peter se je spet nagajivo smejal.

»Lovci ne slove ravno po svoji pobožnosti,« se je izvila Špelca in postavila večerjo na mizo. Peter se je branil jesti, pa se ni ubranil.

Da preizkusi, če se Špelca res ne zaveda svoje nepokvarjene dekliške brhkote, jo je sredi veselega smeha presenetil z nasvetom: »Veš kaj, Špelca. Ti pojdi nocoj k Jerci spat, da je ne bo strah.«

Adolf Kašpar: Pastirica.

Jožef Manes: Jutranja pesem.

»Saj res,« je bila koj voljna. »Ti pa prenoči na mojem ležišču.«

Peter se je glasno zasmel: »To bi se nama Jerca zahvalila.«

»Zakaj?« Špelca je začudeno gledala lovca.

Peter se je nagnil čez mizo Špelci prav pred obraz. Izpod temnih brk so se mu zabliskali beli zobje. Kakor bi odgovarjal otroku, ki še vedno verjame v Miklavža, je potrkal planšarico s kazalcem po rami in zategnil: »Zaatooo, ker si ti — tak otrok.«

Sedaj se je pa Špelca spreumela. Zardela je prav pod lase in povabila glavo. Petru ni vedela reči nobene prave besede več. K Jerci bi ne šla zvečer za vse na svetu ne. Lovcu pa niti namignila ni več, naj prenoči na Ovčariji.

Vreme se je prevedrilo. Večerno sonce je posijalo na vrhove in planine. Marsikatero zrno toče se je zasvetlikalo kakor izgubljen biser. Druga so se že topila in se v pojemajočih sončnih žarkih lesketala kakor prikrivane solze.

Hribarjev Peter se je zakasnil. Na skuto je pozabil. K Matevžu v sirarnico niti pogledal ni. Nič več se mu ni mudilo proti domu. Prenočevati je odšel na Dedno polje in ne na Viševnik.

Grmova Špelca pa o mraku ni prepevala, kakor je imela navado. Tudi Tkalčeve Jerce v samotnem stanu ni več milovala. In kakor ni mogla trpeti razprtij, ji ni bilo nič več prav, da sta se Peter in Jerca pobotala. Vse drugače bi lahko bilo. Sedaj seveda se ne bo prav nič vmešavala. Bi bilo grdo. In ni si mogla pomagati, da se je zvečer, ko je že ugasnila luč in legla, še pojezila:

»Preklicana toča! Da je morala Petra prav v Jerčin stan napoditi.«

(V drugo naprej.)

VERA IN NEVERA

DRAMA V TREH DEJANJIH

† ANTON LESKOVEC

Osebe:

Župnik
Lavdon
Dizma, prav: Vid Logonder
Turen
Peter } njegova sinova
Tone }
Feliks Dagarin
Štefelin } kmetje
Rogač }
Garez }
Prvi } kvartopirec
Drugi }
Dagarinka
Marida
Ljudstvo

Čas: Sedanjest. — Kraj: Vas.

PRVO DEJANJE

Velika kmečka soba. V levi steni dve okni in v levem kotu ozadja velika javorova miza z dvema dolgima stoloma. Ob steni za mizo klop. V levem kotu velik črn križ. Nad mizo v steni omarica. Sredi ozadja vrata v vežo. Desno od vrat ob ozadju klop, nad njo sklednik. V desnem kotu velika peč, okoli nje klop. V desni steni vrata v izbo. Na desni steni visi lovska puška. — Deževno, poznojesensko popoldne.

PRVI PRIZOR

Peter, Tone.

Peter (stoji pri sprednjem oknu na levi in gleda ven. Zakašlja. Zmigne z rameni, nato): Hm! — Takale služba!

Tone (sloni pri vratih na desni): Kdo te pa sili?

Peter: Saj se poznamo!

Tone: Hudiča poznaš!

Peter: Varujte hišo, je rekel.

Tone: Govori se lahko vse sorte.

Peter: Neumna sva, pa je. — Stari je pametnejši in se potika okoli Dagarinke.

Tone (je sedel na klop): Ah, kaj! Zakaj pa ne greš?

Peter: Kakor da bi ti ne mogel...

Tone: Da bi se ti laže ženil!

Peter: Osel! (Zunaj ženski klic. Prisluhmeta. Na ponoven klic planeta skozi vrata v ozadju. Sliši se nekaj besed kakor prepir. Nato je vse tiho. — V sobo pride Marida in zaloputne duri.)

DRUGI PRIZOR

Marida, potem Dizma.

Marida (od razburjenja zardela stopi k oknu in se nenadno glasno zasmee. Udari z dlanjo ob dlan in se zavrti po sobi): Adijo, ljubček! (Tako ne vidi, da je iz ozadja vstopil Dizma. — Marida se ustavi, pogleda temno in udari z nogo ob tla.) Ne morem ga in ne maram ga! (Zdaj opazi Dizmo in se zdrzne.) Kdo ste vi?

Dizma (slabo oblečen, s culo v roki): Jaz sem Dizma.

Marida (ga gleda): Od kod?

Dizma (na istem mestu): Službe iščem.

Marida: A, tako! — Pri nas ni službe — ali pa, počakajte, da pride oča.

Dizma (postavi culo na tla): Počakam. (Se ozira po sobi.)

Marida (je v zadregi): Kako ste že rekli?

Dizma: Dizma.

Marida: Pri nas ni takih imen.

Dizma: Nikjer jih ni.

Marida (je stopila k oknu. Govori v okno): Prav je. Postojte še malo — ko bi se vrnil. (Se odmakne od okna.) Vi ste prišli od druge strani? (Pokaže na desno. Ko Dizma prikima, nadaljuje.) Zato nič ne veste. Namreč, kako se pri nas snubi. (Se je popolnoma zavedela.) Če ste trudni, sedite. (Dizma vzame culo in sede k peči.) Ali pa veste, da v naši hiši ni varno?

Dizma (ne razume): Nič ne vem.

Marida: Še zdajle se lahko sproži in pokopani smo. To vam moram povedati, ker ste mladi in niste napačni — na pogled. (Je sedla na stol pri mizi.)

Dizma: Tudi vi ste — čudno dekle.

Marida: Pri nas smo vsi čudni. Zato je kaj verjetno, da ne boste ostali. To se pravi, če oča sploh ne bo... Samá sva pri hiši, pa zato nikar ne mislite, da naju je strah. Če pride sitnež, kar s psi nadenj. Odkar nam je bajto gora vzela — no, če ostanete, boste vse videli. Le verjeti ne morem, da bi vas oča — našega oča se vse boji.

Dizma (jo gleda neprestano): Kar bo, bo.

Marida: Tam zunaj sta dva, ki sta pravkar odpodila tretjega. Nekega sitneža. Iz bajte sta in se nimata kam dejati. No, oča pravi, naj stražita. (Ga gleda.) Ali se še ne bojite? — Vse storita, kar jima rečem. Ker sta neumna. — Drugače pri nas nikogar ne potrebujemo. Zato ni gotovo, da bi vas vzela.

Dizma: Me je že vzela.

Marida (začudena): Zakaj pa koj niste povedali?

Dizma (z nasmehom): Nisem vedel, kako boste vi zadovoljni. (Iz veže se čujejo koraki.)

Marida (poskoči): Oča! (Skozi vrata v ozadju vstopi Lavdon.)

Jožef Manes: Svatovska pesem.

TRETJI PRIZOR

Lavdon, Dizma, Marida.

Lavdon (še ni zapazil Dizma): Tako. Doma smo. Na vsakem oglu hiše Turen.

Marida: Kaj so rekli na občini?

Lavdon: Dejali so, naj ne bom trmoglav, jaz pa, da je le tako prav. (Se ozre in vidi Dizma.) To je pa naš popotnik? (Pogleda k Maridi.)

Marida: Sama ne vem. Dizma se mu pravi.

Dizma (je vstal): Vzeli ste me v službo.

Lavdon (ga premeri): Še deset takih bi nocej ne bilo odveč. (K Maridi.) Volkovi se vlečejo za menoj. (Je sedel na stol k mizi.) Tvoj obraz me je nečesa spomnil (gleda v Dizma) in če bi bil babjeveren, bi te pobaral. Nič. Marida, glej po večerji in žlico več nocej. Le naprej, fant, in nič strahu!

Marida: To se pravi? (Se ustavi pri vratih.)

Lavdon: Da je urejeno. — Kaj sem rekel?

Marida: Že grem. (Ven.)

ČETRTI PRIZOR

Lavdon, Dizma.

Lavdon: Ampak tisto tvoje ime — Dizma — me sili v smeh.

Dizma (je sedel k peči): V zaporu so mi ga dali.

Lavdon (je vstal in si slekel suknjo, ki jo obesi k peči): Kar pripoveduj pa k mizi prisedi. (Se vrne k mizi in sede na klop. Klobuk položi na mizo.) Ime je res pogansko. Pa se homo že navadili. Zdaj pa še to povej, koliko časa si bil tam? (Ga gleda mirno.)

Dizma: Pet let. (Ostane pri peči.)

Lavdon: Zakaj?

Dizma (ga gleda, nato mirno): Storil sem — velik greh. (Molk.)

Lavdon (bobna s prsti po mizi in prestavi klobuk z mize na klop): **Kako je pa bilo takrat?**

Dizma (presekan, s pogledom v tla): Nekaj mi je reklo, da moram storiti — nekaj.

Lavdon: Kdo je rekel?

Dizma: Spomin. (Molk.)

Lavdon: No, če ti je težko govoriti, pustiva. Zdaj ostaneš pri nas. Kaj pa znaš delati?

Dizma: V rudniku sem bil. Prej. Potem sem se v ječi izučil za kovača.

Lavdon: Dosti, dosti! — Za dva si — več ne potrebujemo — ostaneš!

Dizma (ga gleda): Tudi, če sem...

Lavdon: Ostaneš. Pomagal boš. Imamo dosti in čudnega dela té dni. Braniti moramo hišo. Bajto nam je skala zadavila, Turni so brez strehe — pa mi hišo varujejo. Stari ne, stari je falot. — Ti boš še najboljši varuh. (Ko ga Dizma gleda.) Še pravo ime povej!

Dizma: Zavrženo je.

Lavdon: Pri občini ga boš moral.

Dizma: Če bom moral, bom. Mogoče bodo zase obdržali. — Vam bom pa služil, če mi kaj daste ali ne.

Lavdon: Zaslužek? — Kar ti bom dal in kar si boš vzel — pri meni ni sile. Ljudi — (od zunaj se sliši vpitje) teh ljudi pa nikar ne ubogaj. Navaditi se moraš nas, razumeš, mi smo sami, brez ljudi. — Ne maramo se, no, boš že videl. — Vzamem te, kar na srečo.

Dizma: O nesreči bi rad kaj več zvedel.

Lavdon: Sakrabska stvar! — V gori se utruga skala, pomandra moj vrt, moja bajto, se ustavi pred znamenjem — ala, Lavdon, zidaj cerkev! — Kar povej, kaj sodiš ti o tem!

Dizma: Mogoče je čudež, mogoče (tiho) šele bo čudež.

Lavdon (udari po mizi): Nehaj, fant! — S čudeži imam svoj boj, boš kmalu čutil. (Gleda skozi okno.) Že stojé za verejo, pa jim Turna kažeta zobe. — Zato ga bova cuknila. (Vzame iz omarice nad mizo steklenico in dve čašici pa natoči.) Poskusi! (Piše.)

Dizma: Ne bom pil.

Lavdon: Čuden patron. (Zunaj vpitje in prerekanje, ki narašča. Po vejah zaklesti kamenje. — Dizma skoči k vratom v ozadju.) Stoj, fant! (Vstane.) Za to je še čas. (V sobo stopi Marida.)

PETI PRIZOR

Lavdon, Dizma, Marida.

Marida: Vsa vas je tu! — On in stari Turen jih šuntata!

Lavdon (jo pogleda): Pse spustim! — (Si oblači suknjo in, ko vidi, da hoče Marida braniti.) Tiho! — Tu ostani s tem tolovajem in si recita katero!

Dizma: Z vami grem.

Lavdon: Pri dekletu ostaneš. Ali bi jo že prvi dan rad izkupil? (Ven.)

SESTI PRIZOR

Dizma, Marida.

Dizma (je obstal pri vratih in gleda v Marido): Nič ne razumem.

Marida (sredi sobe, obrnjena k oknu): Če vde-rejo...

Dizma (stopi naprej): Branil te bom.

Marida (ga pogleda): O, se bom že sama. — Ti imaš svoje dekle. Ali je lepa?

Dizma: Nimam.

Marida: Nimaš. (Ga gleda.) Pa si jo imel.

Dizma: Nisem. — Bil sem pet let zazidan. (Zunaj vpitje.)

Marida (gleda k oknu): Vedela sem, da je on. (Razburjena.) Zdajle bo... (Naglo pogleda k Dizmu.) Ne verjamem ti, nekje jo imaš gotovo.

Dizma: Nikjer, dekle. (Jo naglo potegne od okna; kamen je priletel skozi okno in padel na tla.)

Marida (se razburi): Zdaj pa še midva, fant, če ti ni zmrznila kri! (Sliši se pokanje lesene ograje, lajež psov in vpitje pod okni.)

Dizma (jo prime za roko, obrnjen v ozadje): Bog ne daj. (V sobo plane Lavdon.)

SEDMI PRIZOR

Lavdon, Dizma, Marida.

Lavdon (vpije): Le noter, kdor ima skomine! (Sname s stene lovsko puško in stoji sredi sobe.) Ala, fant, k vratom, na stražo! Marida, v izbo! (Marida skoči k vratom na desni.) V veži sta Turna — tako lahko ne bo šlo!

Dizma (pogleda Lavdona): Streljali ne boste...

Lavdon: Če kdo vstopi in ni naš, za vrat ga zgrabi in aretiraj! V naši hiši — (pri prvem oknu na levi se pokaže fant in zavpije: Anarhist!) To sem jaz! — (Pri drugem oknu zakriči drugi: Cuhtavzar!) To si ti! — (Udarjanje po vežnih vratih, v veži krik.) To sta pa Turna! — Drži, fant! (Marida gleda vsa blede k ozadju. — Nenadoma zunaj popusti ves hrup, sliši se le glas, ki govori počasi in ostro. Takoj nato se odpro vrata in v sobo stopi župnik.)

OSMI PRIZOR

Župnik, Lavdon, Dizma, Marida.

Župnik: Proč s kanonom, Lavdon!

Lavdon: Tokrat ste jih vi, gospod župnik. (Obesi puško nazaj.)

Župnik (stopi naprej): Tisto pa kar za zajce shranite! — Preklemani karpatarji! — Še v mislih se kaj takega ne sme!

Lavdon: Vi morate tako govoriti. — Mizo pogrni, Marida! (Marida pregrinja mizo, Dizma stoji ob peči.)

Župnik: Sedel bom, da se zmeniva. — Leto dni se nisva videla, nikjer. Najmanj pa tam, kjer vas najrajši imam. (Sede ob steni za mizo, Lavdon na stol.)

Lavdon: Kar je res, je res. Mi po starem — in še vedno živimo.

Župnik (zarobanti): Bog tako hoče! — Oni tamle mi je tuj. (Dizma pogleda in odide v ozadju ven.)

Lavdon: Naš je. — Natoči, Marida! (Marida toči v čašice.)

Župnik (gleda Marido): Kaj pa je s tole, ali bo vedno od same sirotke živela?

Marida: O, ni težave. Če sirotko jemo, pa sirček prodamo.

Župnik: No, potem ste lačni in bogati, preklicani skopuhi! (Pokusi.)

Marida: Lačna ali sita, da sem le zala. (Odide v izbo.)

Župnik: Omožite tega zlomka, Lavdon, drugače bo joj!

Lavdon: Ko pride ura. — Pri nas je vse tako, kakor da smo zmenjeni.

Župnik (srkne iz čašice): Že mesec dni hodim k vam, no, danes me je pa kar potegnilo.

Lavdon: Tudi vas je ta nerodna skala zmešala. Kar čakal sem, da pridete. Ne da bi vas potreboval, ne. Verjamem, da po svoje dobro mislite...

Župnik: Po veri, se reče.

Lavdon: Dobro mislite in da misel hoče v prid. Zato sem vedel, da vam ne uidem.

Župnik: O skali se bova tudi pomenila. Ampak še nazaj homo posegli — no, Lavdon, kako je s tisto vašo vero?

Lavdon: Te stvari nikomur ne prikrivam. — Petnajst let se gledava s hriba v dolino in kar sva videla, je...

Župnik: Coprnija! — Ljudje pritiskajo, ljudje se pohujšujejo.

Lavdon: Kar pustiva jih, naj se.

Župnik: Herodež! — Spokori se!

Lavdon: Težka stvar.

Župnik: Jutri je nedelja, sedmi dan. Pošteno pridigo sem pripravil. Za vse. Za Lavdona. — Da bo še lepše, se premagajte jutri, cigani lavdonski, počivajte, molite! — K pridigi mi pridite, malikovalci! — Cestninarji!

Lavdon (molči): To ste dobro povedali. (Ga pogleda.) Jutri pridem.

Župnik (lopne po mizi): Fajmošter bo naračunal, Bog pa plačal! — (Srkne.) Prevalili smo najtežji hlod, poskusimo zdaj pri skali. Skala je kobalila čez hleve, svinjake, bajto. Vsega tega ni več, pol Lavdona je preč! — Tam pri kapelici Matere božje pa jo ustavi. Ali ni tako?

Lavdon: Tam se je ustavila.

Župnik: No, dobro. Ljudje pravijo: Čudež! — Ljudje hočejo iz kapelice cerkev, cerkev Mamki božji na vašem svetu, Lavdon judovski, romarsko cerkev, ki jo bo zidala vsa dežela. — Jaz pravim: Cerkev ni kar tako, a večjo, lepšo kapelo, to bi šlo. — Vi pa sveta ne daste.

Lavdon: Svet je moj in ga dam, če ga hočem. Če ga mi vzamejo, ga vzamejo. Že danes so poskusili, pa ni šlo. Tako tudi nikoli šlo ne bo.

Župnik: Bogu, kar je božjega.

Lavdon: Cesarju, kar je cesarjevega, Lavdonu, kar je Lavdonovega.

Župnik: Ne uhajajte mi, Lavdon!

Lavdon: Skala je prilomastila in mi vzela polovico vsega, kar imam. Meni je dosti. Naj zidajo cerkev tam, kjer še ni škode. Vem, da mi boste v greh šteli take besede. Četudi! — Ampak je še nekaj drugega, da ne morem tako, kakor bi drugi radi. Tisto je šele pravi greh! — O tem pa ne bom govoril, pokazati se mora samó.

Župnik: To se pravi, da bo jutri spet vojska! — Oblegli vas bodo kakor Jeriho, preklinjali, ubijali — fajmošter naj se vica! — Jaz vam že zdaj drugo po-

T. F. Šimon: Iz cikla »Praga«: Ulica na Mali strani. (Radiranka.)

Jožef Manes: Cerkvena pesem.

vem: Procesijo bom oznanil in vodil jo bom, če se s peklom spečate. (Vstane.) In če bo pred Lavdonovo hišo veriga, jo bom razgrizli, ne, molitev jo bo stajala. Tisoč romarjev — en Lavdon, kje je tu pamet?

Lavdon: Pokazalo se bo.

Župnik: Dovolj za danes. Brez zamere, oča Lavdon. Za jutri ste se obljubili, pridiga vam obrne oči k nebesom. (Iz izbe stopi Marida.) Marida je čedno dekle. Še čednejša bo jutri pod prižnico.

Lavdon: Nikoli ji nisem branil. Pri nas ni otrok.

Župnik: Pa še bodo. (Je stopil k vratom, kjer se obrne.) Tujca ste vzeli pod streho; senco ima za seboj in so drugod vrata zapirali pred njim in otroke strašili z njim. To vam je napisano v angelskih bukvalh. Amen!

Lavdon: Revež je, naj počije. — Zanesi mu, Marida, stvari pod streho in pripravi mu posteljo. (Marida stopi k culi in jo odvezuje.)

Župnik: Do ceste greste z menoj, imam še besedo za vas. Z Bogom, Marida! (Odideta v ozadju.)

DEVETI PRIZOR

Marida, pozneje Dizma.

Marida (je pogledala v zavoj z obleko, perilom in čevlji. Ogleduje in se nasmehne. Zagleda se v mislih k oknu in zmigne z rameni. Ko hoče vzeti zavoj, pade na tla knjižica. Naglo jo pobere in pogleda vanjo. Lahno vzklikne in spusti knjižico na klop. Takoj nato jo odpre še enkrat in bere: Vid Logonder. — Se vznemiri): **Joj!** (Pogleda hitro krog sebe in zaveže zavoj. Pri tem pa že vstopi Dizma.)

Dizma (naglo k njej): **Daj mi, to je moje.** (Vzame zavoj in se obrne k vratom.)

Marida (se je zamislila, potem naglo): **Čakaj, tu je še nekaj.** (Vzame s klopi knjižico.)

Dizma (odskoči): **Ti si to...** (Jo gleda preplašen, nato urno seže po knjižici in jo spravi.)

Marida: Nič nisem. In če mora biti, znam molčati.

Dizma (trepetaje): Če nič, če nič, potem je dobro.

Marida: Vem, da nekaj skrivaš. Ime skrivaš. Povej ga, ne bom te izdala.

Dizma (na istem mestu): Mora biti, to mora biti. (Se trudoma nasmehne.) Ime je nedolžno, zato ga skrivam. Ali se me zato bojiš?

Marida: Dokler ne bo vseh skrivnosti konec. (Gre k oknu.) Na to čakam. (Se zgane.) Kaj je to? (Se obrne k vratom. V veži je čuti glasno žensko govorico.)

Dizma: Dobra si, Marida. (Odpro se vrata in Dagarinka vstopi.)

DESETI PRIZOR

Dizma, Dagarinka, Marida, potem Peter in Tone.

Dagarinka (v črno oblečena, krepka, a sloka. Pri 45 letih): V celi hiši temà. Kakor pri razbojnikih! Kdo je tu?

Marida (stopi naprej): Sami domači. (Vžge luč.)

Dagarinka (se ogleda in zapazi Dizma. Ga gleda in se strese): Neznanski človek! — (Dizma prebledi, omahne.) — Marida! — (Dizma se zgrudi na tla.)

Marida (priskoči): Onemogel je, od lakote, na pomoč! (Odpre vrata in vpije v vežo.) Peter, Tone!

Dagarinka (se je preplašena umaknila k peči, medtem ko se Marida skloni k Dizmu): Kaj je, kaj je? (Strmi k omedlelemu. V sobo prideta Peter in Tone.)

Marida: Pomagajta mi, če sta človeka!

Peter: Kaj naj?

Marida: Na klop ga položita! (Peter in Tone primeta Dizma, ki se zave. Posadita ga na klop k peči.) Tako! (Stopi k mizi in natoči v čašico, ki mu jo nese k ustom. Dagarinka je stopila k vratom na desni, od koder blede opazuje.)

Tone: Umrl bo.

Marida (se je sklonila k Dizmu): Ali me slišite?

Dizma (vzdihne): Spal bi... (Umolkne.)

Peter: Umrl bo.

Marida: Kaj skovikata! — (Iz ozadja vstopi Lavdon.)

ENAJSTI PRIZOR

Lavdon, Dizma, Peter, Tone, Dagarinka, Marida.

Lavdon (gleda začuden Dagarinko; nato se obrne k peči): Bolezen?

Marida: Ne vem. Kar padel je.

Lavdon (je stopil k Dizmu): Ta fant je lačen, ali slišite? V izbo z njim, ne, kar gor ga peljite in

Marida naj mu postreže. (Pogleda spet k Dagarinki, ki je nepremična.)

Marida: Ne pretrdo, tako! (Peter in Tone vodita Dizma ven; za njima gre Marida, ki nese zavoj.)

DVANAJSTI PRIZOR

Lavdon, Dagarinka.

Lavdon: Nenavadni gostje.

Dagarinka (se zdrzne): Nič se ne bomo spogledovali, Lavdon. Prišla sem, tu sem.

Lavdon (vrže klobuk na klop in stopi k mizi): Vidim.

Dagarinka: Zakaj, ti takoj povem. — Malo me je zmedlo, a je prešlo. (Proti mizi.) Tista komedija pred hišo maloprej ti je vendar že s peskom zasula grlo. Da imaš dosti boja s svetom in Bogom. Z Bogom, pravim.

Lavdon: In nič drugega? — (Se obrne od nje.) In za to si potrebovala toliko let?

Dagarinka: Pet in dvajset let. (Ga gleda. Oba molčita. Nato:) Ta pot je bila dovolj težka.

Lavdon (mirno): Ona moja pred toliko leti je bila težja.

Dagarinka (gleda v tla): Takrat si šel, da se vrneš s premoženjem, da me dobiš.

Lavdon: Vrnil sem se zastonj. To je bila tista težka — ah, kaj, klanec v steno!

Dagarinka: Imela sva sina.

Lavdon: Brez pravic. Tako je izginil in poginil.

Dagarinka: Malo prej sem mislila nanj.

Lavdon: Zastonj! — Imaš zdaj drugega.

Dagarinka: Imam ga. Zato sem prišla.

Lavdon: Ni moj. — Privedi mi pravega, pa bomo govorili naprej.

Dagarinka: Vzel si rejenko. Ta je zdaj dorasla. Kaj bo z njo?

Lavdon: Dobi jo tisti, ki je vreden nje in posestva. Marida je le ena, to vedo vsi.

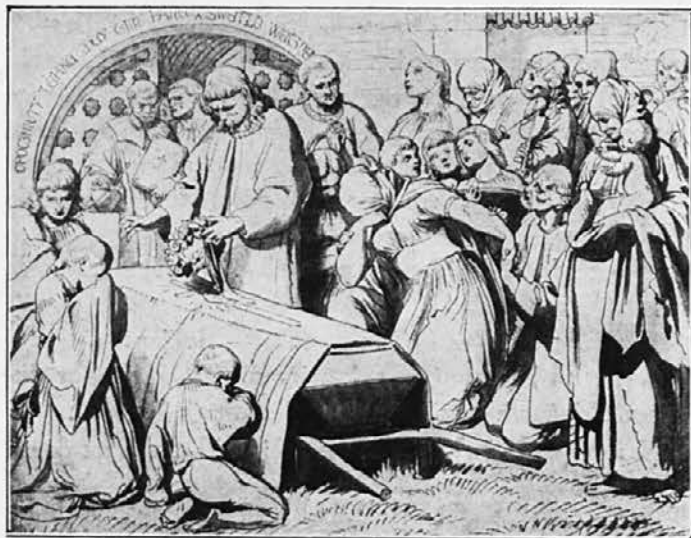
Dagarinka (ga pogleda): Dalo bi se popraviti.

Lavdon: Dalo. Vrni ji zemljo, ki si jo vzela očetu. Bil je drugi, ki je pred teboj bežal v tujino in pustil siroto. Popravi zdaj!

Dagarinka (pomolči): Bil je pijanec in je grunt zapravil. Nisem jaz kriva. — Naš Feliks ni napačen... (Je sedla.)

Lavdon: Sreča z njim. Za Marido ni.

Dagarinka: Če bi pa le bil! — (Pamolči.) Rad jo vidi, ona pa ne dela prav. Mladá sta oba. Dvajset in devetnajst. — Kar naravnost povem: Snubit nisem prišla. Za to je čas. Ni pa treba, da bi se do konca po strani gledali. Storila sem prvi korak — rekla sem, da je težko.

Jožef Manes: Pogrebna pesem.

Lavdon: Naša vrata so bila vedno odprta, vsem in vsakršnim. Še takim revežem — (pokaže proti stropu.) Če smo živeli sami kot zakleti, nismo krivi mi. No, danes ste začeli. Pa nisi navsezadnje tudi ti zaradi čudeža —

Dagarinka: Prav zato.

Lavdon: Čudeža ni, škoda poti.

Dagarinka: Imam gostilno, imam trgovino, računati znam. Ta čudež mi je pokazal številke, da bi naju oba — tudi le razpolovljene — če le hočeš, čez noč podvojile.

Lavdon (je sedel): To bi se reklo: Delati čudeže — brez čudeža.

Dagarinka (se primakne): Stvar se je raznesla v svet. Romarji se obljubujejo. Procesija bo. — Ves kraj jo čaka in pripravlja — no, Lavdon molči. Včeraj so na občini resno govorili, danes so te poklicali — in k meni poslali, naj poskusim še jaz...

Lavdon: Pet in dvajset let prepozno.

Dagarinka: Čakaj! — Kapela bi zrasla, nosili bi romarji kakor mravlje, kakor mravlje. Jaz bi jim stregla — zalogo imam — ti bi pa na koncu spregovoril: Naj gospodarita mlada dva —

Lavdon (vstane): Če čudeža ni, tudi cerkve ne bo. (Stopa trdo po sobi.) Danes sem nekomu rekel, naj grehu ne zida cerkve. In sam sem pogan. (Se zasmije.) Kristjani ste, odnehajte!

Dagarinka (mu sledi z očmi): Ker sem te rada imela...

Lavdon (se ustavi pred njo): Ni zveze med temi stvarmi, a kdor bi jo hotel, greši.

Dagarinka: Na drugo misel ne moreš? (Lavdon se obrne proč in molči.) Rada sem te imela.

Lavdon: To pesem sem pozabil...

Dagarinka (vstane): Še drugo vem. (Stopi za njim.) Nekomu si bil dolžan. Na svetu ob kapelici je

tiščal ta dolg. Tako pravijo knjige. — (Ko Lavdon molči, se obrne zopet k mizi in nadaljuje.) Tisti neki je imel podobne sitnosti z menoj. — No, danes, danes sem se spomnila nate (se obrne spet k njemu, ki strmi proč), kakor da ni bilo let. — S pogreba prihajam. (Pomolči.) Umrl je in zapustil — dolg. Meni je zapadlo vse. Ali poslušáš? (Lavdon se sunkoma obrne in jo široko gleda.) Zdaj si prav tak kakor nekoč, morda sem te prav zato rada...

Lavdon: Jaz — jaz — tebi — dolžan?

Dagarinka (prav k njemu): Bolje kakor tujem. Zdaj sva končno — (tiho) skupaj. Zvezana.

Lavdon: Nikoli! (Se obrne in odkoraka na desno v izbo.)

Dagarinka (stoji sredi sobe in gleda za njim, ki je zaloputnil vrata za seboj. Nenadno se zasmije in zakliče): Še boš hodil za menoj! (Se obrne k ozadju, ko tam vstopi Marida.)

TRINAJSTI PRIZOR

Dagarinka, Marida.

Dagarinka (z nasmehom): Si ga ogrela?

Marida (uporno): Pred vami je padel.

Dagarinka (jo ostro gleda): Feliksu strežeš drugače.

Marida: Kakor zasluži.

Dagarinka: Njegova boš.

Marida: Kje je oče?

Dagarinka: Skril se je. — A ti mu povej, da sem dobre volje in da čakam. (Mimo nje v ozadju ven.)

ŠTIRINAJSTI PRIZOR

Marida, potem Lavdon.

Marida (zamišljena): Ni in ni. — Ko bi pa le — (Se zdrzne in ogleda. Stopi k sobi na desni, ko se tam prikaže Lavdon, oblečen in s klobukom.)

Lavdon: Kako je z njim?

Marida: Govori — zmedeno.

Lavdon: Od lakote je bolan. Jutri bo drugi. Postrezi mu, Turnoma daj večerjo.

Marida: Oča!

Lavdon: No, kaj?

Marida (k njemu): Ta Dizma sploh ni Dizma. Jaz to vem.

Lavdon (ostro): Kaj veš?

Marida: Pravi se mu — Vid Logonder.

Lavdon (jo pogleda in obstane, kakor da je strela udarila vanj. Govori presekano): Vid Lo-gon-der!

Zastor.

(V drugo naprej.)

PESMI O MELITI, JESENI IN SMRTI

IVAN ČAMPA

Slovo od doma

Počasi na nebo zamolklosinje
pnè zvezda se ljubezni svečenic;
prijetno okrog naju vonja brinje,
vasica tone v zástorih meglic.

Ko skóčne srne tvoje so stopinje,
nogé pa moje nekaj vleče vnič:
presladek vonj teh hribov in dolin je,
preglasen te vasice borne klic.

Verjel dozdam sem, da svoj zadnji spev
že davno, žena, sem prihranil zate,
a v tej minuti čutim, da ne smel

bi zapustiti dóma, njiv in trate
in da še v zadnji uri bom imel
na bledem čelu vžgane njih pečate.

Zrelost

Ko sad na veji, ki še sam ne vé,
kam naj bi s svojo težko zrélostjo,
spustila sva se z divno smelostjo
z višin objestno drznih do zemlje.

Zdaj čutiva: na varnih tleh stojiva
in nama kàj ne more v jutru mraz,
saj ti si novo zasejana njiva,
zaveznik najin pa je dobri čas.

Poslej se več ne bom s teboj igral
ko veter s cvetjem mladim prek livade:
ob tebi sem dozórel in sem klén.

Poljub je moj na tvoje ustne pal,
ko zlatožaren list z drevesa pade,
a naju ni zatela še jesen.

Midva

Ti si ko mehka pokrajinska slika,
ki veter vanjo sladek vonj zanaša,
da čutom vsem je omamljiva paša
in vaba, ki me vedno znova mika.

In jaz ob tebi sem ko vonj kadila,
ki se razkraja v gotski katedrali,
kjer so menihi se k molitvi zbrali:
vsa moja bit se s tvojo je spojila.

Oba pa sva ko čudežna fontana
iz marmora prelestnega sklesana —
bogastvo njeno sta veliki skledi:

iz druge v drugo voda se igriva
z močjo čarobno noč in dan preliva
in vedno spet se vrača k skupni sredi.

Ž e n a s p i

Pod lučjo sinjo, ki obliva sobo,
stojé predmeti v urejeni vrsti
in kar prej tvoji božali so prsti,
vonjivo izdiháva zdaj mehko.

Na tvojih ustnah moj poljub trepeče
ko nežen ptiček, ki je pal iz gnezda,
z nebá mežika ti zvedava zvezda
in polna si doslej neznane sreče.

Omáhnila si trudna med blazine,
ker ves dan snula nitje si čarobno
za delo tajno, trajno in predrobno,

ki tudi v trdnem snù te vso zahteva,
in tvoj obraz prikupni zdaj obseva
odsvit ustvarjajoče veličine.

P l o d o v i

Plodovi žarno zreli in obili —
le kam bi s to razkošnostjo plodov,
ki z njimi kašče smo si napolnili:
nam res prinesli bodo blagoslov?

Saj kar vrti se nam od te množine,
ki zakipela v dušah je, v očeh
in to se zdi nam, kakor da v posmeh
ponujajo njih sočne se obline.

Zrak vêje po jeseni in po krvi
in nič ne vemo, kdo bo jutri prvi
postal pohlepne, zlobne smrti žrtev.

Zrel sad je vreden več ko človek živ.
Zdaj blagor ti, ki rojen nisi bil,
in blagor mu, kdor je že davno mrtev!

S e n c e

Na vrtu zvezde georgin žaré
ko deklice samotne v sobi tihi,
drevesa pa pobožni so menihi,
ki v prošnjah vele vijejo roké.

Nebo preveva vpitje ptičjih jat,
ki plovejo čez žalostne poljane,
in zemlja je ko žena, ki obstane
pred ogledalom, preden leže spat.

Zdaj sončna ura časa več ne meri:
saj ta je zgubil vrednost in pomen,
ker bolj in bolj se bližajo večeri,

ko grozne sence vstajajo iz mraka
in vse v zli slutnji ždi, samo zgubljen
brezdomec konca dni na cesti čaka.

J e s e n s k a m ô r a

Z neba je nizkega splahnèl azur,
po zemlji vsej megla se lena mota,
na rahlo dež solzi na blatna pota,
zdaj čas je kratkih dni in dolgih ur.

V somorni luči vsaka stvar grozi,
povsod preži smrt izza vogla,
težak je nébes ko svinčena krogla:
tak dan prelil Kajn bratovo je kri.

Saj to je čas obupa in zločina,
ob takih dneh zamro poslednje nade
in zmučen duh je, srea krvavijo.

In vedno bolj zamolkla je sivina,
otožnosti se niti bolj gostijo,
še mrak je truden, ko na zemljo pade.

Z m a g o s l a v j e s m r t i

Ko nósne in zakrknjene pošasti
nad svetom se kopicijo oblaki,
iz njih porajajo se strelci taki,
da vsaka stvar pred njimi mora pasti.

Nam svetom se prerokba izpolnjuje:
kričé v otrpli grozi porodnice,
po zraku letajo ognjene ptice:
razkačen vojni zmaj plamene bljuje.

Zdaj trepetajo hiše in drevesa:
med narodi množijo se zločini
in v dalji grom topov zemljo pretresa.

Vsa ljudstva zdaj strahotna stiska biča.
Gorje mu, kdor samuje v tej divjini:
gnusobnega je razdejanja priča.

PRVA KRONA

JAN PLESTENJAK

Takrat nas je bilo že pet. Nič koliko drobiža, ko pa pri sosedovih ni bilo drugega ko Nežasta in Jakasti. Tam je bilo vse tiho in še luč so le redkokdaj prižgali, pri nas pa je bil zmerom živžav in mati je morala po dvakrat in celo trikrat vstati ponoči in potolažiti vekajočega Jožeta ali pa zmerom bolešno in zato prepestovano Mico. Včasih je v materini kamri tudi po dve uri brlela luč, da je bila mati že od neprestanega migetanja drobnega plamenčka bolna.

Tisto zimo pred pustom je bilo mraz, da smo se vsi tiščali peči in se ves dan prerekali, kdo bo to ali to noč spal za pečjo. Mati sama se je ulegla na peč šele, ko se je tema že razlezla po vseh kotih, zamrežila okna in rezala v oči. Oče je tiste dni piskal na klarinet po imenitnih in bahavih kmečkih svatbah in le redko prišel domov. Toda kadar jo je primahal ves premražen, zaspan, utrujen, pa z bobi in poticami in klobasami obunkan, takrat je bila tudi pri nas doma. Najprej smo potolkli bobo in potice in klobase, potem pa se vrgli za mizo. Oče je stresel za pehar drobiža na mizo in smo ta drobiž polagali v kupčke: krone na krone — ta kupček je bil najmanjši — dvojače na dvojače — ta je bil že večji — groše na groše, krajearje na krajearje ter ficke na ficke. Oče se je smehljaj in dremal. »Krvavo so zasluženi, tako vam povem!« se mu je stresal zaspani glas.

»Mati, ti pa poglej, koliko je vsega!« je velel materi, ki se je stiskala na čelešniku in se je tudi njej smilil oče. Spodnja ustnica mu je do krvi zatekla in je bila nabrekla, kar mu je čudno spreminjalo govorico.

Mati je premerila kupček za kupčkom in jih razvrstila po vrednosti in časti.

»Tri in trideset kron in šest grošev!« se je zasmelajo materi.

»Na!« Oče je potisnil pred mater skoraj vse kupčke, le dva ali tri zadnje je obdržal.

»Janez, to je zate, Francè, to zate, Jaka, Mica, Jože, to pa za vas.« Za vsakega je bila namenjena dvojača. France, Jaka in jaz — o, mi smo že poznali denar, Mico bi bil pa prav lahko pretental in bi dala dvojačo za ficke, zlasti če se je svetil. Jože je pa še v zibeli vokal in denar mu je bil le kot dragocena igrača.

Skrivaj smo stisnili denar materi, kot da bi vedeli, da se pri njej še najbolje obrestuje. Na velikonočni ponedeljek bo v Crngrobu maša in takrat bo tam joj koliko lecta, mačkov v žaklju, piščalk, konjičkov in piškotov. Takrat se bo mati spomnila, da varuje naš denar, in takrat bo še iz svojega primaknila, če bomo v cerkvi spodobni in zato vredni njene dobrote.

Tiste dni pred pustom mati ni hodila v gozd kot druga leta. Čudno se nam je zdelo, a razlagali smo si pač tako, da tudi njo zebe in da je drv vsaj še de pomladi.

Očeta tiste dni že ves teden ni bilo domov. Igral je na Podlipnikovi in takoj nato na Križajevi svatbi. To sta bila najtrdnjša kmeta, bolj mogočna kot župan sam, pa čeprav je imel devetnajst otrok in grunt in še občinsko pisarno.

Otroci smo sedeli na peči in se pogovarjali. Na čelešniku je sedela mati in še danes se mi zdi, da je molila. Nekajkrat sem slišal njen zategnjeni vzdih, ki mu pa nisem vedel ne smisla in ne pomena.

»Pa bi mi žalost in veselje bral!« je zaprosila. Znal sem že brati in žalost in veselje sem prebral gotovo desetkrat, ali lepa je bila ta knjiga še zmerom.

In sem bral, bral... vojska na peči je pospala in zdelo se mi je, da tudi mati dremlje.

»Ali naj neham?« sem zaprosil, kajti tudi meni so se kremžile oči in jezik se mi je zapletal.

»Kar zaspil!« Vem, da sem takoj zaspal, le v nekih omočičnih sanjah se mi je dozdevalo, da v hiši govori Jakova Neža in pa da je mati privila luč ter po prstih oddrsala v kamro.

Tisto noč sem čudno sanjal. V domači hiši je bilo tako tesno, da zame ni bilo več prostora. Jože se je moral umakniti iz zibeli, vrgli so ga v Micino posteljo, pa če se je še tako branil, ihtel, brcal in se metal po tleh. V Jožetovo zibel je Neža položila nekaj drobnega, ki je prečudno grdo vekalo. Morda sem se v sanjah prebudil, morda tudi ne. Videl sem temna okna in slišal neko šuštenje, ki pa ni bilo ne govorjenje in ne smrčanje in tudi ne momljanje, kakršno je bilo pri Jaku nekaj vsakdanjega.

Zjutraj sem se predramil ves premražen in trd in kakor sem se že prepognil, me je zbolelo. »Vojska« je še spala. Šele čez nekaj časa, ko je vodeno sonce jelo prodirati skozi ledene rože na oknih, so se predramili.

»Maatii!« je zategnil Jaka jokavo in zaspano.

Nihče se ni oglasil.

»Mati!« sem vzkliknil še jaz in kar zgrozil sem se ob misli na sanje. Morda pa nisem sanjal, morda sem pa res slišal vekanje, me je pretresalo in bolelo, ko se mati ni oglasila iz kamre.

»Mati!« je zajokal France; jokati je pa znal France najbolj ganljivo.

»Tiho, mati je bolna!« se je oglasila Neža in utihnili smo, kot da ni nikogar več v hiši. Sapo smo zadrževali, da bi dognali, ali je mati res bolna. Če je človek bolan, hrope, vzdihuje, kašlja, vpije — le take bolnike sem poznal. Tak bolnik je bil Urbanov Jurij in nič boljši Povelčev oča.

J. C. Vondrouš: Karlov most in mostna vrata v Pragi.
(Radiranka.)

»Nak, mati pa že ni bolna!« sem razsodil. »Le kaj naj potem počne Neža v kamri?« Tega nisem mogel razumeti.

»Kaj bo pa sedaj?« je zavekal Jaka.

»Umrta bo!« je izgoltal France.

»O joj!« je zaihtela Mica in zavekal sem tudi jaz in vekali smo, da bi naš jok skoraj stene predrl in ledene rože na oknih raztopil.

Vrata od kamre so zaškripala in Neža se je kot tat izmuznila skoznje.

»Kaj se emerite! Nič ne bo hudega. Če hočete, da bo mati ozdravela, morate biti pridni!« nas je opominjala. Za trenutek je zaleglo.

»Ve, ve, ve!« se je zadrlo iz kamre nekam hripavo, prelomljeno, kot bi tisto čudno in neznanu tega še ne bilo vajeno. Meni je bilo tako vekanje nekam znano.

»Aha, Jože se je takole drl, ko ga je Žabnica prinesla,« mi je šinilo v glavo in nič več se nisem tako bal za mater. Tri ali štiri dni je bila takrat bolna, shujšala je res, ampak kar sama nam je kuhala.

»Otroka smo dobili!« mi je ušlo; vame so se zapičile nezaupljive oči bratov in sestre.

»Ali res?« je izjecljal Jaka in za njim France, Mica se je pa široko nasmejala: »Ali je lep?«

»Kaj bo lep!?« sem jo zavrnil. »Kar odnese ga naj Neža, pri nas jih je dovolj. Grunt imajo, pa nič otrok!« sem vihral v jezi, kajti zdelo se mi je, da imam za to že pravico, saj znam brati in hodim v šolo in sem najstarejši.

»Jaz ga ne maram!« se je ujezil France.

»Jaz tudi ne! Naj ga baba odnese!« se je repenčil Jaka.

»Saj res!« je pritrdila še Mica in spet smo planili v jok, toda ne iz žalosti, temveč iz jeze. Le zakaj še vlačijo v hišo otroke, ko jih je pet že več kot preveč. Tako tudi oče trdi.

»To bo oče hud!« sem namignil in vsi so potegnili z menoj. »Jaz ga že ne bom zibal!« sem še dodal in zamahnil z roko, češ pa pojdem od hiše. Prav nič ne navadna se mi ni zdela ta misel in zdelo se mi je celó, da je možata in kar za velike godna.

»Jaz ga tudi ne bom!« sta se oglasila France in Jaka in je pritegnila tudi Mica. Nismo več govorili, vpili smo že, vsi pa zasovražili Nežo. Ali mati nas je morala slišati.

★

Oče je prišel utrujen. Nič ni bil obunkan z bobi in poticami, pač pa je prinesel veliko culo samih dobrih stvari, ki so nam bile do takrat neznanne.

»Nate, pa jejte!« je velel oče in takoj zavil v kamro. Nič nam ni teknilo, preveč smo bili radovedni, kaj bo rekel oče in kako bo hud. Oče se je pa široko in glasno nasmejaval. Tudi otrok se je oglasil: »Ve, ve, ve!«

»Fantka smo dobili — kdor ga ne bo hotel zibati, ga bom dal služiti!« je zabrundal oče strogo, vendar nekam mehko.

Prevzelo nas je, a nihče se ni oglasil.

»Janez, ti si rekel, da ga ne boš zibal!« se je obrnil k meni, da me je vse zabojelelo. »Govoril sem že z Rožancem v Pševem, pojdeš pa služiti!« je razsodil oče, jaz sem pa zavekal in zavekala sta tudi France in Jaka in z njima Micka, vsi pa so se stisnili k meni, kot bi me hoteli zastražiti, da bi me ne poslali v Pševo.

Oče je raztresel denar po mizi; vsi žalostni smo ga zlagali v kupčke. Počasi in trdo nam je šlo izpod rok in debele solze so nam kapljale na očetov zaslužek.

»Ti pa preštej!« je velel meni. In sem štel, štel, se zmotil in začel znova.

»Dva in petdeset kron in trije groši!« sem izjecljal. Pomislil sem na Pševo in na strme meline. Tam še gnoj nosijo v koših in vse njive morajo prekopati z rovnicami. Že oče je pripovedoval, da ravanci ne vedo, kaj je trpljenje.

»Če boš fantka zibal, ti ne bo treba v Pševo!« je začel oče prečudno mehko, da me je vsega prevzelo.

»Bom!« sem izjecljal, v duši mi je pa odleglo.

»Nā krono!« In tedaj se mi je vse smejalo. Krone še nisem imel in krona je bila zame pol grunta.

»Ve, ve, ve!« je zavekalo iz kamre. Oče me je prijel za roko in me peljal noter.

»To je tvoj bratec in rad ga imej!« Videl sem v očetovih očeh solzo in videl, kako je z raskavo dlanjo pobožal drobni otrokov obrazek in stisnil materino roko.

Zjokal sem se in strašno me je pekel greh, da sem hotel zavreči brata.

In še štirikrat za tem je bila mati bolna in vesela hkrati, danes pa je vselej bolna, kadar zve, da nam ni tako, kot nam je vsem deseterim želela s svojim blagoslovom in s svojo ljubeznijo.

OD TATER DO BALTA

VIKTOR SMOLEJ

Gdinja (Gdynia)

Visoko v obzorje se zariše siva črta: Baltik! — Dospeli smo. Pred nami leži kovinska plošča Baltiškega morja, ki oplakuje Švedsko in Finsko, Dansko in baltiške državnice. Medtem ko prideš do našega Jadrana mimo prepadnih sten in čez viseča strma pobočja, zdrsneš do Baltika po ravnem, skozi borove gozdiče in čez peščene stopnice, ki jih niti ne opaziš. Letoviška mesteca in vasice ostajajo za nami in dobro moram paziti, kdaj prispemo v Gdinjo, da me vlak ne potegne še dalje v kôt gdinjskega zaliva, v Puck, če že ne dalje okoli zatoka po polotoku do konca v Hel. Morje je tu, toda tu ni cipres, ni smokey, ni rožičevca, ni ostrega vonja po rožmarinu in lovorja. Baltik je pač severno morje. Zdi se mi hladno, sivo, prav nič vabljivo, kot je naš sončni Jadran. Tu ni sonca na vodi. Valovi, čeprav so bolj drobni in živi, niso razposajeni in razigrani, ampak težki in mračni.

Ravno prazniki so: Šmaren in nedelja, pa je navrelo v Gdinjo ljudi, da je po vseh hotelih vnaprej vse oddano. Slučajno mi neki mlad Poljak odstopi že kupljeno ležišče v skupnem turistovskem prenočišču na obali in tako lahko mirne duše kmalu po prihodu postopam po mestu, ki se zdi, da se še ni znašlo in še ne ve za svoj pravi obraz. Vse se blešči od novosti. Hiše so oddaljene druga od druge, kakor da so se sešli na pomenek ljudje, ki bodo sicer od sedaj naprej ostali skupaj, pa se še ne poznajo in so še nezaupljivi drug do drugega. A kmalu bodo prostore med hišami pozidali in zapolnili z novimi palačami in trgovinami, zabavišči in zastopstvi. Potem bodo ulice dobile strnjeno pročelje in kazale enoten, nov obraz.

Z motornim čolnom nas peljejo na ogled pristanišča: po bazenih, po zatokih in zalivih novega pristanišča,

kjer se je pred dvajsetimi leti še paslo govedo. Drsimo po zrcalih mirne vode, mimo gozdov žerjavov, ki zaradi praznika mirujejo, mimo molov, na katerih stojé neskončne vrste tovornih vozov, praznih in polnih, mimo velikanskih skladišč za vse mogoče surovine. Na valobranu opazujemo galebe, ki včasih vzletijo in se poženo v sivo nebo. Mogoče jih siva dalja vleče proti severu, da v globokih skandinavskih zajedah poiščejo pojoče tišine. Ladjica se stresa od sunkov stroja in krmari med čolni in tovornimi ladjami z umazanimi boki. Sredi ladje pa stoji mornar, zagorel in visok fant, ter z iskrenim ognjem, v katerem ni narejene navdušenosti, govori o Poljski, o morju, o pomorstvu in o slovanskem poslanstvu na Baltiku. Z očmi sledimo valovom in spreminjajoči se sliki obale, ušesa pa se zazibavajo v pojoče besede odločnega pomorca, zaverovanega v daljo in stvarnost. V njem in v njegovi govorici ni sentimentalnosti, a tudi ne surove stvarnosti, oboje se združuje v enotno občutje.

Tako vstaja v duši sedanost in prihodnost poljskega novega mesta ob Baltiku, saj preteklosti Gdinja nimo nobene.

»Ko je poljska konjenica leta 1920 pri današnji Gdinji zagazila v Baltsko morje, je stala na tem mestu majhna kašubska vasica sredi sipin in šotovišč. Na vsem poljskem obrežju, ki predstavlja komaj 146 km od vse 5390 km dolge poljske državne meje, ni bilo luke, ki bi mogla služiti novi Poljski kot izhod v svet, zlasti ker Gdansk ni bil nikoli zanesljivo izhodišče. Pa tudi pristaniške naprave v gdanskem pristanišču so bile pomanjkljive. Mlada, prerrojena Poljska si je morala poiskati in zgraditi lastno pristanišče, od nikogar odvisno in dovolj veliko za njeno gospodarsko moč, ki naj bi se šele razvila. Tako so izbrali prav Gdinjo, da jo zgradijo v veleluko modernega obsega in sloga. Leta 1920 so se dela začela. Postavljeni so bili prvi nasipi, molji in del valobrana, a vse še iz lesenih brun, le za prvo silo. Leta 1923 je prispel v luko prvi tuji parnik, francoski, ter s tem dal pred svetom poudarek poljski novi luki, ki je vstajala iz tal. Toda gradnja pristanišča je do leta 1926 napredovala s polžjo naglico. Od tega leta dalje pa se je z državnim denarjem razmahnila gradnja luke in mesta v nesluteni naglici in širini. Naglica te gradnje res nima primere na svetu. V letih 1926 do 1938 je na obrežjih in po pobočjih gričev nad obalo nastalo mesto, ki šteje sedaj s predmestji 150.000 ljudi. V enaki meri je naraščal tudi trgovski in denarni promet v tej nekdanji ribiški vasi. Tovorni promet, ki je bil po načrtih predviden za leto 1930, to je dva in pol milijona ton, je bil prekoračen že leta 1929. Leta 1930 je bilo pretovorjeno tri in pol milijona ton, 1931 je promet prekoračil pet milijonov ton, leta 1936 šest in pol milijona ton in leta 1937 sedem milijonov 300.000 ton pri izvozu. Skupno z uvo-

zom pa je znašal promet isto leto devet milijonov ton. Že vrsto let prekaša gdinjska luka po parniškem in tovornem prometu najživahnejše nemške luke na Baltiku. Vendar bo treba storiti še marsikaj, da bo Gdinja res poljska. Nastane namreč vprašanje, kdo privaja poljske tovore in kdo poljsko luko uporablja kot izhodno luko. V tem pogledu prevladujejo tuje zastave. V Gdinji je bila namreč poljska zastava leta 1937 na drugem mestu, v Gdanku šele na šestem, kar pomeni komaj 14,5 %, oziroma 6,5 % celokupnega prometa v obeh pristaniščih. Poljska trgovinska mornarica se komaj razvija in ne more poseči v konkurenčni boj. Krivda je v pomanjkanju zasebnega kapitala. Domala za vse, kar ima doslej Poljska na morju, se mora zahvaliti iniciativi in denarju državne oblasti. Poleg državnih družb za paroplovbo je samo ena zasebna in še dve daljnorski ribiški brodogradnji.

Tako nas zasipava vodnik s številkami ter obenem od časa do časa govori o obrežjih, o ladjah ob pomolih, o skladiščnih dvoranah na nabrežjih. Ker se Gdinja šele gradi, ima take pristaniške priprave, kakor jih nima še nobena luka na svetu, ker lahko postavlja samo najnovejše in najmoderneje. Tako je najmoderneje urejeno pristanišče na svetu. Skozi nje Poljska izvažata premog, les, umetna gnojila, železne tirnice in cevi, uvažata pa kemične izdelke, riž, ki ga v sami Gdinji tudi luščijo pa spet izvažajo, slanike, oljna semena, volno, južno sadje itd. Razen tovornega prometa ima seveda tudi razgiban potniški promet in nekaj stalnih parniških zvez. Po dvajsetih letih osvobojenja ima poljska trgovinska mornarica že svojih sto ladij. Tisoči prihajajo poleti sem tudi na letovanje, nekaj v Gdinjo samo, več pa v okoliška mesteca in vasi, zlasti na Hel, na polotok nasproti Gdinji, kolikor ni iz vojaških czirov nedostopen, dalje v mesteca Jastrzebia Góra, Jurata, Jastarnia, Orlowo Morskie, ki predstavljajo poleg tatranskih letovišč najbolj obiskana poljska letovišča.

Po ogledu pristanov, ko se vračamo k izhodišču, spregovori vodnik še nekaj navdušenih besed, a ne postane narejen in patetičen: »Pomen poljskega neodvisnega pristanišča je velikanski. Poljska ima z Gdinjo gospodarske koristi, ker tako varuje svoje valute in ne plačuje tujcem pristaniških taks, prekladalnih prispevkov, železniških tarif in tujih rok pri nakladanju in izkladanju. A najbolj je treba poudariti, da je Poljska z Gdinjo pokazala svetu svojo energijo, našo zmožnost za skupno delo, kadar gre za velike stvari in za koristi celote. Gdinja ni toliko novodobno pristanišče s 150.000 Poljaki, kolikor pričra moralne sile poljskega naroda. Poljski ni potrebno morje zato, da bi se naši ljudje sem hodili sončit in veslat za ladjicami. Gdinja je ustanovljena iz realnega

razumevanja velikih gospodarskih koristi, ki jih vsaki državi nudi morje. Z zgradnjo lastnega pristanišča in lastne mornarice nastopa Poljska novo pot v svoji zgodovini: iz celinskega naroda postaja pomorski narod. To ni stvar čustva, temveč stvarnost, o kateri govori vsaka tirnica na mnogoštevilnih pomolih, vsak izkopen bazen v pristanišču, vsak kamen v gdinjskih lišah, vsaka tona, ki se natovori in iztovori. Na morju je naša bodočnost. Vse, kar se gradi v Gdinji, je samo zasnutek velike obmorske metropole. Že sedaj je Gdinja največje poljsko obmorsko mesto in je dosegla veljavo Gdanska. A Gdinja ne želi, da bi prekosila Gdansk, ker ga je že, temveč hoče postati trdnjava poljskega duha in njegove kulture na Baltiku. Tako je njeno poslanstvo, kakor so ga določili vekovi in potrebe poljskega naroda.«

Na gričih, ki — do sto metrov visoki — obdajajo Gdinjo od treh strani, se dvigajo redki bukovi in iglasti gozdiči. S teh gričev, na primer s Kamienné Gore, se odpira širen pogled na morje: v daljavi se črta nizek greben polotoka Hela, bliže sem leži morje gdinjskega zaliva, vse razvalovano, prekrito s penastimi kratkimi valovi, kakor jih pozna le Baltik, prav pod menoj pa se je razkošatilo mesto dela, tirnic, žerjavov, železnic in ladij. Kilometri pomolov režejo gladino v ploskve in jih ščitijo pred vedno plivkajočo vodo onstran valobrana. Kopenhagen, Stokholm, Danzig, Königsberg, Stettin, Helsingfors, Riga in Reval, vse stara pristanišča in stara mesta, tu pa novo mesto, nastalo iz neznatnega naselja neznanega slovanskega plemena Kašubov!

Boleslav umori svojega brata, sv. Vaclava. (Bronasti relief, izdelan po načrtu Manesa, na cerkvenih vratih v praškem predmestju Karlinu na Češkem.)

Družici. (Fot. Fr. Krašovec.)

Ob Baltiku

Pozno zvečer posedim na morski obali. Ljudje so se porazgubili po prenočiščih, nekateri so si šli poiskati še oddiha v zabavišča. Na samotni klopi sedim tik zidane kamnitne obale in včasih prav name brizgnejo kaplje, ko se ob steni pod menoj razbije burni val. Na pol sledim pene, ki jezdiijo na črnih valovih in se zdaj pokažejo zdaj spet potonejo, na pol v duhu sledim svojo pot, ki sem jo napravil od Tater do Baltiškega morja. Najprej se mi pokažejo gorjanci v platnenih oblekah, z rožami na kožuhih, s konjskimi vpregami v tatranski pokrajini. Nato se sprehajam spet po tihem Krakovu, ki se vtaplja v srednjem veku, razkazuje slikarske zaklade svojih sinov in ves zadovoljen sam s seboj opazuje sodobnost. Nato me potegne Varšava v svoj vele mestni vrvež, hrup in naglico, razkazuje banke, trgovine in hiteče verige železnic po cestah. In nazadnje stoji okoli mene Gdinja, simbol poljske bodočnosti, utelešena narodna energija in njihov največji ponos sedanosti. Vse pa se še vtaplja v zelenju travnikov, v zlatu zrelih žit in sočni zelenini gajev. Kako pisan je trak doživetij od Tater do Balta!

Tako z mislimi letam med tatranskimi gorami in baltškimi vodami, a morski valovi prijetno enolično pripevajo pesmi mojega občutja. Valovi šume zdaj kot gorski potoki zdaj kot zrelo žito, zdaj kot hrumeče ulice zdaj kot borovi gozdiči. Ob tej šumeči pesmi pozabljam na vroče dneve in vse neprijetnosti poti in v meni ostaja samo občutje, da je šla skozi mojo notranjost množica lepih doživetij. (Končano.)

POKOJIŠČA KRALJA MATJAŽA

JOŽA LIKOVIČ

Te dni, ko srkajo v jesenskih jutrih strupene rose medico po ajdovih metlicah in krhkih vršičkih ter po rdečih češmiljevih srčkah, je poldansko ozračje širom po domačem obzorju zopet soparno in dušljivo. Pod noč, ko se zbirajo pod tihotnim zvonikom na Žalostni gori plašne verne duše, pa se dolgo večeri, na lahno in pritajeno, od belih planin do ajdovskega zidu pod Ljubljanskim vrhom, kjer se skrivaj obiskujejo siva, težka stoletja iz rimske davnine. Krvave trepetlike komaj slišno podrhtevajo kraj pozabljenega mirja in gradišča, jesenski veter spi za kraškimi puščavami. Nekje nad Ljubljano zavistno jezlja zelenkast, ognjen svit vojnega besa, vasi in tisočera srea so poveznjena v težke slutnje...

Vse je postalo negotovo in plaho. Nimaš človeka, da bi se vedro pogovoril z njim ali mu odkritosrčno potožil težavo. Sploh smo postali zadnji čas nezaupljivi in žolčni; besede so polne nestrpnosti. Kakor da se bližamo viharu zadnji uri, neprestano živimo v mrzlični bojazni pred nečim žugajočim, ki nima ne srea ne imena. Neka mrtvaška turobnost, pobitost in usodna ohromelost je razlita vsepovsod. Še celó sonce je postalo pegasto in mrtvično; nebo se sveti v težki, svinčeni bleščavi, kakor da srepi vanj sama božja dekla s koso na ramenih. Smrt ždi v mehki cvetni čaši jezerske zlatice, smrt šteje mile gostolevke, prijazne siničke, smrt srka pod večer sladko roso, da venejo žejne trave in kraljevski lokvanji.

Toda hej, juhej! Pod Krimom so dozorele bele lehe in bele žetve. Čebele, dekleta in murni so se razvneli. Zapustil sem ljudi v posmehljivem mestu, vse strte, same s seboj navzkriž, brez volje. Sree mi je velelo domov. Moral sem iti tja, kjer nemoteno in svobodno zavriskaš, kakor ti je ustvaril grlo dobrotljivi Bog. Bil je sobotni dan, tisti dan, ko deli Bog milost in pravico, velikim na prestolih kazen za požrešnost po zlatu in slavi, malim pa tolažbo in ljubezen. Pot proti Krimu je bila polna vedrega razpoloženja. Ižanski vozniki so priganjali muhasto živino, ki je vlekla težka bruna na Petričevo žago. Na železnici so se oglašali kramparji, čolnarji so se veselo štricali, kdo bo čoln lepše zastrumljal mimo podpeškega črnilnika. Sv. Ana je odstrla materinsko čelo, sv. Jožef se je prepustil mehkim mislim, sonce je razvedrilo žalostno Marijo na gori, vsa božja žlahta je občemela. V Krimu pa so se odpirala Matjaževa pokojišča in kamre, kjer spi znameniti slovenski kralj s svojo zakleto vojsko. Tam je tudi kraljična Alenčica, ki jo čuva buden pozoj; ta brloži v črni krnici ter zoblje in melje kosti jamskih medvedov. V stranskih kamrah so zbrani voj-

ščaki, vitezi in sirotci v okovani obutvi; njihovi obrazi so mrtvi in zavarovani s šlemi, brki žmukljasti, ustnice pripravljene za bojni krik.

Tu počiva torej kralj Matjaž, ki je dolgo in srečno vladal; naše ljudstvo ga je ljubilo in spoštovalo, ker je bil dober in pravičen. Skrbel je zlasti za preprostega človeka in kmeta ter ga branil pred nasilnimi graščaki in zavratnimi Turki. Dolgo jih je uspešno odganjal! Toda nekoč bi ga bili Turki kmalu zajeli in pobili. Komaj se je rešil iz njihove zanikrne drajne in privihral s kraljico pod Krim. Turški roji so se besno grizli čez izanske klance in prodišča ter srdito trebili kopita Matjaževe konjenice. Rahla zemlja in drobne trave so bile pomandrane v mrtvo ilo, zrak se je zaradi prenasičenosti prahu in krvi zameglil, celó čelo sv. Tomaža na Planinci se je orosilo s krvavimi sragami. Sonce se je strahoma umaknilo za rdeče oblake. V soparici je turška ljutost onemogla; nekateri sovrag je omahnil pod Matjaževim mečem, v kačjem strupu dvakrat prekaljenim. Njegovo krdelo je hrabro sekalo in drobilo pesjanske glave, da so se roči sabelj razgrelji od krvi in znojnih dlani... Tedaj se je med gromkim bobnenjem odprl Krim, presenečeni Turki so jadrno obrnili konjiče in se burno pognali v beg. Matjaž pa se je srečno rešil z Alenčico in vojščaki v naročje gore, v nepristopna pokojišča in kamre, za katere vedó le ponosni orli in molčeča mesečina. Orjaški pečaki in hudourni melniki so zabrisali sleherno sled za njim in za junaškim krdelom.

Poslej se pletejo med ljudstvom čudovite pripovedke o Matjaževih kamrah s skrivnimi vhodi. Nikdo ne more do teh pokojišč, kjer ni trohnobe in strašnih mrljskih ostankov. Tam ne veje strupen dih kakor iz groba! Pod orjaškimi svodi Matjaževi vojščaki samo počivajo s povešenim orožjem in prekrizanimi meči, pripravljeni, da planejo takoj v boj za pravično stvar. Nikdo jih ne nadleguje z zmotnjavami in sebičnimi željami. Le čista mesečina se prikrade skozi nepristopne razpoke, mimo brezen in ponorov ter natrese kraljici Alenčici tisočero sanj in sladke češmiljeve rose. Samo na svete čase, morda vsakih sto let, sreča nedolžen pastirček starikavega vojščaka, ki malčka ljubeznivo potreplja ter obdari z zlatom kralja Matjaža. V novembrskih nočeh, ko mezi mehka mesečina izza oblakov in odpirajo angeli čudodelne line na žalostni gori, se čujejo iz krimskih ponorov vzdihljaji, klici o krivdi, budnice, zvenki orožja in bojni spevi. Matjaževi vojščaki se odpravljajo na oglede, pa se zopet mirno vračajo; na skrivnostnih nočnih pohodih ne lomijo kopij in bojnih znamenj, marveč skrivoma pomagajo bednim ljudem. Čestokrat preseneti meniševske dondico na oknu dragoceno darilce iz rok neznanega voglarja. Sled vedno vodi k Matjaževim pokojiščem, za katera vedó zlasti siromašni Krimci.

Tako slovijo naše zgodbe o krimskih kamrah, ki sem jih poslušal ves dan do večera, ko je obležala nad barsko ravnino bela jesenska noč, vsa prizanesljiva in hladna, začarana od dišečih rosic in šepetov, ki so vstajali iz morja rdečega mečičja. Zvezde so bile razpeljane kot najlepše prejice, ki so jih zvile mehke angelske roke. Kamniške planine so zvesto razkazovale svoja deviška, čista ledja, nad Ljubljanskim poljem so se dvigale tanke meglice, podobne pravemu dimu nad žrtvenikom, onstran dolenjskega gričevja je utripalo jasno nebo. In še dalje preproste košenine, na katerih so živahni črički kar potrkavali, polhograjske globoče, skrita jezerska okenca, žalostna gora in silni Krim s pokojišči kralja Matjaža! Bog je položil prst na blage, pravične ustnice, vnovič neslišno pognal čudoviti kolovrat usode, ki plete za nekatere rodove zlato, tanko nit sreče, za druge pa spleta bič in gorjé. Sredi brezmejnega stvarstva je poiskal Bog prgišče najlepših zvezdic, da so se kot ognjeni gostoživčki usipale in prašile nad vrtovi in hišami.

V Mrkunovi krčmi smo se zbrali, popotne duše, čolnarji z meglo v očeh, klesarji iz podpeškega kamnoloma, delavci z rdečimi rutami okoli vratu, nadušljivi žagarji, potovke, ki na oprtah prenašajo sol in blago, živinski poganjači, kajzarji z dvema trdinskima lehama, naročniki, ki so se poročili o mali maši s praznimi rokami, in še kdo iz neznanе soseske. Sredi pivnice se je majal v dva cepa berač Kolotajček, star navihanček s strgano malho in mavričnim krivčkom za klobukom; pri zveščelem vinu nam je pravil zgodbe in presenetljive pravljice. Na okna je lahno trkala blaga, bela noč s svojimi tisočeri skrivnostmi, polna uteh in dehtenja po ajdi in nagrobnih martinovkah. Za merico zelenega, ki poplakne vse skrbi in bridkosti, smo pripravili Kolotajčka, da je prisedel ter nam pripovedoval do pozne ure, kako je zašel nekoč v Matjaževe kamre. Bog ve, kolikokrat je ves razdrahan pretaknil krimske ledenice in brezna, trgal divne pečnike s krvavo srago sredi cvetnega korčeka ter jih skrivaj puščal na oknih zapuščenih dondic.

»Da si zares videl kralja Matjaža?« je mežiknil dobrovoljen kmet, odrinil naškrebljen kozarec in radovedno naslonil glavo.

»Kaj neki pleteš, kakor bi otrobe vezal! Verjemi ali pa me pusti pri miru. Prav tako sem ga videl kot tebe, samo da se ni držal tako preteto kisko kakor ti, ki gledaš, kot bi požvečil pest drnuljk.«

Vsi smo staknili glave in zvesto prisluhnili beračevim bajkam. Kolotajček je napravil globok požirek, se počasi odteščal in pričel:

»Tistikrat sem bil zopet ves siroten in ubožen. Zarana sem že ometal roso na cesarskem mahu. Komaj je sonce posmodilo poslednje kosmiče bistriške megle, sem že škrličil ovsenjak in luštrekov kropček pri

Svatje. (Fot. Fr. Krašovec.)

Jerinežu. Bog in sveti Jukund z Žalostne gore naj mi odpustita slabo misel, luščine so se kar zatikale pod jezikom; po taki neješčni zmesi sem brljuzgal, da je še žlici slabo storilo. Nato sem se odpravil k svetemu Tomažu na Planinco, protin me je neusmiljeno ključil. Pot je bila dolga in huda ko sedemletna pokora! Pa toliko križev prenašati iz hriba v laz, iz doline v goro! Noge se niso hotele več sklepati, kite so otrdele, da sem moral iti ritensko, kakor bi iskal svojo smrt. Preserci so me začudeno gledali, sveti Tomaž se mi je pa smejal.

Kaj sem hotel! Pri planinskem kmetu, ki ima dobre oči in odprto dlan, sem nabernjal nekaj prebitih beličev in dežico podmetenega močnika; legel sem v suho leščevje in vzdihnil beračev amen. Trikrat sem zamežal in trdno zaspal kakor zajec v lanišču... Ko sem se zbudil, je že sklenil revni dan svoje račune z Bogom, mesec se mi je široko smejal. Pristnica, najlepša njiva pod Planinco, je blestela kot pisan mašni prt.

»Pristnica, kje je že to?« je zazeval tuj železničar v kotu in se preleknil na drugo stran mize.

»Nikar si ne teri glave! To je tam, kjer bockajo brezovski pastirji svinjko. Konec njive je ledenica; človek mora počeniti — tolik prepil hruje iz nje, da se potijo pečine in skalovite čeljusti. Za tri preserske

cerkve je v njej prostora, pa še eno bi lahko prizidali v božjo čast. Ko sem se malce razgledal, so dekleta že zaprla barjače, tudi hlapci so se potaknili po svojih kotih. Na srečo je dvignil veter v strnišču prazen škopnik; namenil sem se tja, da ga zvlečem pod kozolec in se pomenim po svoje za ležišče. Tedaj...«

Kolotajček je obmolknil in zlezel v dve gubé; zagonetno se je smehljal in molče prikimal svojim mislim. Oči so se mu nenavadno razširile, drobne krimške skrivnosti so oživljale v njih. Okenca krčme je stresal prestrašen jesenski veter, ki je zapustil verne duše na samotnih razkrižjih; toda nihče se ga ni usmilil, kajti vsi smo nestrpno zrli v berača, kdaj bo vnovič izpregovoril. Ta je pritajeno, skoraj sam s seboj šepetal:

»Ko sem napravil nekaj stopinj po mlačni rosi, se je zdajci pojavil med leščevjem in mahovnicami zastaven neznanec, opasan s težkim mečem. Da bi ga le videli! Pravi črnavs! Jaz bi bil kmalu kleknil v deteljšče in se zgubil, toda veljak mi je namignil, naj grem za njim. Strahoma sem oprezoval na vse strani. Ko sva prišla do ledenice, ki ji nikdo ne ve ne konca ne dna, me je prijel za roke in me odvedel po robu prepada kmračni steni. Njegova brada je bila bela in trikrat, petkrat tolikšna, kot jo nosi grajski gospod iz Bistre, čelo visoko in pošteno, oči resne in očetovske. Ko sva pregazila vrtoglavo kozjo stezo, je udaril molčiči možak po steni, ki se je poslušno in tiho razmaknila. Brezje je kar odneslo nekam v breg, mahovite brade so odpadle, šopi resja so se pretrgali, nekaj praznih gnezd je zletelo v brezno. Stopila sva v podzemski hram, somrak je ležal vsepovsod. Skalovje se je pred nama neprestano odpiralo in zapiralo kakor cerkvena vrata med velikonočno procesijo. Dolgo časa sva že hodila čez mostovže, velike kot borovniški most, iz kamre v kamro, dolgo uro hoda! Končno sva prišla do črnega jezera. V koritu sem zagledal zeleno pošast, ki brani vsakomur dohod v pokojišča. Skril sem se za široka pleča svojega varuha, ki je hitro pokoril neznanško zver. Njeno kotišče je smrdelo kot laška potrebnača! Zmaj je imel razpeljan srboriti rep na devet krajev; glava je počivala najmanj pod vzožjem svete Ane, megla iz njegovih konjskih smrčkov pa se je valila nekam za ižanske zavode, kjer je imela zmajeva zalega ležišče. Truplo je bilo zavaljeno, pravi molavar z ostrimi kreljutmi. Pošast me je gledala s svojimi podplutimi očmi jezno kakor breja mačka. Niti žugnuti si nisem upal, kaj da bi drežnjaval v nemarnega ščetinca. Kar oddahnil sem si, ko sva prišla iz zagate. Naletela sva na silno vojsko, ki je počivala vse križem. Nič se ni ganilo, nobena podkev ni škrtnila, noben konj ni postrigel z ušesom, košati korenjaki so sloneli na prislonjenih šlemih. Nato sva dospela v Matjaževa počivališča, kjer sijejo tri sonca. Luč kakor zarja o svetem Jakobu me je kar oslepila. Močno

sonce v prvi kamri je bilo belo. Ob stenah so stali polovnjaki in kadi zlatnikov in srebrnih križevcev, bogastvo za devet far, da bi kupil pol Trsta in ves morski omejek do Benetk. V drugi kamri je svetilo mehko in sinje sonce; na priličnem prestolu je snivala kraljica Alenčica, tako jasna in prijazna, da sem se ji priklonil do samih tal. Okoli nje so bile zbrane poslušne mojškriče. V tretji in zadnji kamri, podobni štirjaskemu pokojišču, pa je bilo sonce živordeče. Tam je počival kralj Matjaž, težka brada je obraščala kamnitno mizo. Vrsta vitezov ga je stražila, oblečeni so bili kot bogati graščinski ljudje. Dolgo sem stal prevzet in zatopljen v kralja Matjaža, ki se je držal samozavestno in krepko, z žezlom v levici, oprtim na nezmagljivo koleno...

Moj spremljevalec me je stežka odpravil od tod; dolgo me je vodil po neznanih duplinah. Zdelo se mi je, da čujem skozi odduške zvonove na Planinci in pri sveti Ani, tudi odblesček jutranje zarje mi je včasih šinil preko oči. Sam nisem vedel, kako sem se nazadnje zopet znašel pri ledenici. Vojščak je tedaj prvokrat izpregovoril in me prosil, naj mu ostanem zvest. Zdelo se mi je, da se je solzil. Tudi naj nikomur ne pripovedujem, kar sem videl, ob tednu pa naj zopet pridem k pečaku in potrkam s palico.«

»In si šel?« so nepočakano planili nekateri k beraču.

»Seve sem šel! Ali zaman! Besedo o molčečnosti sem prelomil in osramotil Matjaževa ime. Pri Margu sem se veličil, pa so me prehiteli sami snedenci. To je bilo fistikrat, ko so spustili železnico čez mahove na Ljubljani in v Ribjeku.«

»Železnico so spustili?« je nekdo zamomljal.

»Kako neki?« je užaljeno zavrnil berač netečneža in popravil od dežja pokvečeno gebo. »Tiste hudičeve kremplje z žalostne gore so poklicali na pomoč, pa so zvlekli železno kačo pod Gabrov vrh in Srobotnik. V Borovnici so hoteli zidati tako visok most, da bi stal babilonski stolp v njegovi senci kakor pritlikavček. Tako so se veličili tisti Lahi, Ogri, prevzetni Furlani in polirji v širokih bregešah, ki so brodljali in zdehali pri malti. Toda ukanili so se. Železnica kar ni mogla steči kot po tanki, gladki dreti. Pol Krima so morali odkrhniti, nešteto pečin so morali navaliti v retja in brezna. Kako so se jezili in udelavali! Ko jim je polir Margo povedal o zakladih v Matjaževih kamrah, so me toliko časa pestili, da sem jim zaupal vse, prav vse! Še tisto o prelepi kraljični Alenčici! S frakeljem zelenega so me odpravili. Gladovna sodrga je zgodaj odštravsala v Krim; opoldne se je nenadoma pooblačilo, strašno vršanje je odmevalo iz temnih lazov. Še pred večerom so pribežali pojedži nazaj, prisadni metljaji so se jim napravili na nogah, tako jih je drevil Matjaž v dolino... Jaz sem šel ob tednu ostrézovat k ledenici, morda le pride čudni vojščak. Toda ko sem se prikopal

tja, nisem več spoznal kraja. Bregovi okoli ledenice so bili ena sama polomnina; pečaki so bili prevrnjeni, iz prepada se je valila gosta, zelena soparica. Tako me je požrešnost tujcev pripravila v sramoto in nesrečo, zaradi njihove neješčnosti smo za lep čas zgubili kralja Matjaža!«

Kolotajčka je vino udobrovoljilo. Gromko se je smejal in klical za gosti, ki so se razhajali v pozno noč:

»Kam pa bežite, ljudje božji! Vstanimo, ne bodimo tožljivi in obupani. Nocoj nam sijejo pravšne zvezde, poiščimo Matjaževa pokojišča ter zbudimo njegovo vojsko!«

To noč sem dolgo bedel in poslušal berača, ki je po svislih skliceval fante in pastirje. Krim je bil svetel in velik, podoben bajnemu taborišču, iz katerega se krade zadušen žvenket orožja in pritajeni stražni klici. Med stoletnimi gabri vstajajo stasiti junaki z grebenico okoli vratu... še nekaj udarcev s kopjem... nato se odkrhne v mesečini slaboten glas, krimska pokojišča in kamre se zapahnejo. Neznosno somračje zadnjih dni je minilo, na višnjem nebu zopet blesti troje srebrnih zvezdic, znamenje Matjaževga kraljestva!

Nenavadni ljudski izrazi: brložiti = ležati; črninik = nevaren tolmun; drajna = neurejena pokrajina; geba = ponošen klobuk; grebenica = nabran ovratnik; luštrekov kropček = nezabeljen sok, polit z odcedkom luštrekovih korenin; mečičeje = močvirsko trstje; melnik = hudouren breg; metljaj = mozolj; mirje = razvalina; molavar = nestvor brez nog; naročniki = ljudje brez imetja, ki se »na roke« ženiyo; oddušek = skrit jarek; pečak = osamela skala; potrebnača = stranišče, gnojišče; priličen = udoben; razdrahan = strgan; štricati se = tekmovati; trebiti kopita = zasledovati; veličiti se = bahati se; zveščel = skisan; žmukljast = neroden; žolčen = zdražen.

JESENSKI SONET

EMANUEL KOLMAN

Igra se sonce preko rjavih trat,
rumeno drevje rahel svit odeva,
vsa svetla je samota sredi dneva
na poljih, travnikih in kraj livad.

Večer ob ribniku je tih in zlat,
od brega v breg še daljen klic odmeva,
a pozna noč, ko s sencami sameva,
molči puščobno kakor davni grad.

Čemu odšla si, deklica ljubeča,
glej, tvojih ozkih, belih ni dlani,
da bi žarele v noč mi, moja sreča.

Kot lep spomin zaslanja mi oči
večer. O, daleč si sedaj, medleča
mreš v žalosti, čas sklonjen v molk beži.

BILA JE ŽENA...

RAYMOND ALBECK * MARA PUNTAR

Prva dva dneva po odslovlitvi se Blanchon še ni rešil odrevenelosti. Vsako jutro je ob navadni uri prišel pred tovarniška vrata. Molče so drug za drugim hodili mimo njega delavci. Vtikali so svoj listek v špranjo ure, ga z udarom vzvoda zaznamovali in ga položili zopet nazaj na svoje mesto. Ko so vsi vstopili, je vratar na lahko prijel Blanchona za roko:

»Pojdi, prijatelj moj stari, tu ne smeš ostati. Sedaj imaš pravico, da se odpočiješ. Izrabi jo vendar, pojdi.«

Odšel je na slepo, prehodil nezazidana zemljišča, se obrnil na kraju predmestja. Tam doli se je kadilo iz dimnikov. Nato je krenil proti krčmi in ostajal tam po cele ure negiben, molčeč. Tu pa tam se je dvignil, se vrnil na mejo zemljišč, ogledoval tovarno, Baudoinova okna, pa se zopet odpravil v gostilno, kjer se je zrušil na sedež. Zdelo se je, da se prebudi le takrat, ko misli na sina: tedaj se je prižgala v njegovih očeh čudna luč pod nabrekli rdečimi vekami. A trenutek pozneje je postal spet ravnodušen do vsega.

Tistega večera je bil v kavarni, ko so se vrata rahlo odprla. Gospodar se je obrnil in se začudeno namrdnil. Skozi odprtino vrat se je bila nagnila postava gospodične Jossais. Opazila je Blanchona in vstopila.

»O gospodična, ali ste se spreobrili k alkoholu?« se je šalil gospodar. »Ko bi vsi poslušali vas, bi bila moja kupčija prebita slaba.«

»Kaj za to, bi delali pa druge,« je ona odvrnila veselo. »Bister človek si zna vselej pomagati.«

Počitek na poti. (Fot. Fr. Krašovec.)

In ko se je polaskan našopiril, je pokazala s prstom na Blanchona in dejala:

»In on, kako mu je?«

Krčmar se je našobil in se s prstom dotaknil čela:

»Mislim, da pri njem tu gori ni vse v redu. Že leto dni je, odkar vidim, kako se neprestano spreminja, od večera do jutra ga ni prepoznati. Ne govori več, ne jé. Samo pijača mu še diši, pa še ta ne tako kakor prej. Z njim je pri kraju, kar...«

Medtem je Ivona Jossais sedla staremu delavcu nasproti. Koketno se je nasmehnila, a prazni Blanchonov pogled se ni ustavil na njej.

»Saj me poznate, gospod Blanchon? Ivona Jossais sem, mala Ivona, hčerka vašega starega druga Pavla Jossaisa. Spominjate se ga...«

Ob tem namigu na preteklost se je zdelo, da se je malo prebudil. Dvignil je komolec z mize.

»Jossaisova hčerka... Bil je dober delavec,« je zamrmral. »Zaščitna sestra.«

Za hip mu je razsvetlila obraz iskra upanja:

»Ali vas pošilja tovarna?«

»Da,« je lagala ona.

In ko se je boječce nagnil k njej, je dodala:

»Čula sem na ravnateljstvu govoriti o vas. Da, o vas so govorili.« Izgovarjala je vsak zlog posebej. »In veste, kaj so rekli?«

»Kaj? Kaj? Povejte hitro!« je pobledel in zajecjal.

»No, če kdaj ozdravite, da vas gotovo sprejmejo nazaj.«

Olajšano si je oddahnil, a koj nato je obupano odmajal z glavo:

»Če ozdravim?«

Razprostrl je roke. Solza se mu je utrnila po razbrazdanem licu.

»Kaj, ko ne morem ozdraveti. Ne morem.«

Spet se je pogreznil v svoje notranje sanjarenje. Težko je ležal molk nad njima. Nekaj dolgih minut ni vedela, kaj bi rekla, ko jo je obotavlja se vprašal:

»Ali večkrat vidite Baudoinove?«

Zaščitni sestri je srce močnejše utripalo. Mož nasproti njej je v zadregi povsobil oči.

»Da. Sicer pa sem vas velikokrat videla kraj praznega zemljišča.«

»To je samo zaradi tovarne. Zato da vidim dimnike.«

Znova je nastopila tišina. Sedaj pa je Ivona mirno čakala, da ga bodo očitki vesti premagali. Bila je priča borbe v moževem srcu. Slednjič je zašepetal:

»Ne morem več spati...«

In čez trenutek je dodal: »Ali jo pogosto vidite?«

»Koga pa?«

»Njo... Gospo Baudoin?«

To ime mu je žgalo ustne.

»Zelo pogosto,« je pritrdila. »Vrlo ženska je.«

»Velikokrat je črno oblečena, kajne?«

»Seveda, saj žaluje.«

»Da. Odkar je umrl otrok, jo vedno vidim tako.«
Ivonino iznenadenje je bilo tolikšno, da ga je opazil. Močno je pobledel, nato ga je popadla jeza:

»Da, vedno jo vidim v črnini. Vas to preseneča?«

»Ne,« se je glasil trdni odgovor. »Saj drugačne ne morete videti.«

Gustav Blanchon je posinjel. Na tem krčevito spacenem obrazu ni bilo ničesar človeškega več. »Táke morejo biti nekatere preganjane živali,« si je mislila, ko je gledala te zbegane oči, te od strahu drgetajoče ustnice. Zaman je poskušal, da bi se držal togo: trepet mu je stresal roke. Da bi ga zakril, je stisnil pesti, a lakti so mu še trepetale.

»Kaj hočete reči?« je zavpil.

»Nič drugega kot to, da žaluje.«

Jasno ji je bilo, da se godi nekaj strašnega v duši človeka, ki se je vil pred njo na stolu. Videla je, kako je slednjič skril obraz v dlani.

»Kako živite?« ga je vprašala. »Kdo vam gospodinji?«

»Nihče. Nikoli ne pride nihče k meni... razen...«

»Razen vašega sina?«

Tako silno je udaril po mizi, da se je njegov kozarec strkljal na tla in se razbil.

»On, on je tisti, ki je vsega kriv! Naj samo poskusi priti k meni! Ubil bi ga, ko že Baudoin ni tega storil.«

Obmolknil je, prestrašen od lastnih besedi:

»Pojdite! Pojdite vendar!«

Njegov glas je bil tako močan, da so zveneli kozarci in steklenice na policah.

»Po kaj ste prišli semkaj? Tudi vi hočete vohuniti za mano. Ničesar ne bom povedal! Pojdite!«

Ivona Jossais se je dvignila, a na pragu se je še enkrat obrnila:

»Če bi kdaj le prehudo trpeli — saj veste, kje me najdete.«

»Pojdite! Pojdite vendar! Vi me ubijate.«

Ko je zapirala vrata, je slišala, kako je ihtel: »Sovražim vas... Sovražim vas...«

Krčmar se je bil za trenutek oddaljil. Ob ropotu vežnih vrat se je nagloma vrnil: Gustava Blanchona ni bilo več.

S svojo železno palico v roki je Gustav Blanchon tekkel. Bil je dan, ko je prihajal, kakor vsak teden, njegov sin obiskovat tovariše iz delavnice, ki so stanovali v vrtnem delu mesta. Da bi se izognil ovinku, je vselej prečkal nezazidani svet. Gustav Blanchon ga je nameraval presenetiti.

Temina oblakov je pritiskala na zemljo. Na nebu ni bilo niti ene zvezde. Tekel je in na zmrzlih tleh je njegov korak daleč odmeval. Razgovor z zaščitno sestro

je bil njegovo mržnjo razvnel do viška. Misel na umor ga je prevzela do pijanosti in čutil je, kako mu ogaben krč zvija obraz. Treba je, da njegov pajdaš zgine, to bo prvi korak do svobode.

Kakšna moreča teža ga je tlačila! Nedvomno teža prvih pomladanskih neviht. Niti najmanjše sapice ni bilo čutiti in zdelo se je, da celó prazno zemljišče drhti v pričakovanju. Komaj tri metre od steze se je Blanchon potuhnil k tlam. Srce mu je utripalo hitreje in močneje: od tam doli nekje se je oglasilo žvižganje. Človek, ki se je bližal, je stopal urno. Ne, ni bil Andrej. Ko je šel mimo ubijalca, je še nadalje žvižgal in se z dolgimi koraki oddaljil.

In čakanje se je pričelo znova. Minute so sledile minutam. Gustav Blanchon se ni ganil. Včasih so se njegove oči zasvetile v temi. Dotik z zemljo ga je prešinjal z mrazom, telo in mišice so mu odrevenele. Nenadoma ga je streslo: prepoznal je tihe, zahrbtne korake. Zabliskal se je plamen vžigalice in v razdalji desetih metrov se je prikazal Andrejev obraz, tako čudno osvetljen, da je bil videti že okrvavljen. To je trajalo eno samo sekundo, nato je ostala le majhna rdeča točka cigarete, ki se je bližala, bližala. Tedaj je skočil stari delovodja kvišku in udaril z okovano palico. Kletvica mu je ušla: zamahnil je bil preveč na kratko.

»Na pomoč!«

Od tega krika je starec ponorel. Zamahnil je enkrat, dvakrat, toda Andrej se je branil z rokami, ga zgrabil za zapestje. Borila sta se v senci, s sovraštvom. Z močjo, ki mu jo je blaznost podvojila, je trikrat podrl sina, a s sunkom z ledji, s sunkom s kolenom se je ta še zadnji hip osvobodil. Nenadoma je sin od bolečine zatulil: blaznež ga je bil z vso silo ugriznil v obraz. Oslepljen od krvi, izčrpan se je znašel Andrej

Zlatolašček. (Fot. Fr. Krašovec.)

na tleh. Njegov oče se je dvignil in vihtel okovano palico.

»Na pomoč!« je vpil Andrej.

Glasovi so odgovorili, v teku so se bližali ljudje. Sklonili so se nadenj, ga dvignili, odnesli. Pri prvi svetilki predmestja je spoznal enega izmed njih: Henrika Baudoina. In prešinil ga je trepet. S pomočjo svojega svaka ga je Henrik vodil po neskončnih stopnicah. Neka vrata so se odprla. Otroci so se preplašeni od krvi jokaje skrili. Potem je Andrej Blanchon počival v naslanjaču in Luiza mu je previdno spirala rane. Eter je zapuhtel in ga poživil.

»Moj oče...«

Henrik Baudoin ni prepoznal človeka, ki je bil zbežal v temo.

»Obvestili ga bomo,« je odgovoril.

Oni je odkimal, a slabost ga je znova napadla; na pol nezavesten ni videl Henrika, ki je vzel pokrivalo, da bi odšel.

»Henrik!«

Žena je stala pred njim vsa bleda in oči so se ji močno svetile:

»Jaz mu grem povedat.«

Začuden se je Henrik obrnil k svaku, ki ni odprl ust.

»Da, Henrik, rečem ti, da ga moram obvestiti jaz. Neštetokrat sem ga opazila ponoči, ko delam in se včasih sklonim skozi okno. Če ve kaj o tatvinah, sem jaz tista, ki ji bo povedal prej kot komur koli drugemu. Že dolgo sem ga nameravala obiskati, a ti tega nisem upala povedati. Sedaj pa, ko je njegov sin tu, moram izrabiti priložnost.«

»Toda kje ga boš dobila?«

»Doma...«

Njen brat je tiho posredoval:

»Mogoče bo bolje tako, Henrik, in če dovoliš, bom jaz spremil Luizo do vrat njegovega stanovanja. Če bi ji prefila nevarnost, ne bo treba drugega, kot da me pokliče.«

»Ne, sama hočem iti.«

In že je odprla vrata ter odhitela po stopnicah.

Med potjo so ji znova stopili pred oči vsi dogodki, ki so bili strli njeno srečo. Gotovo, njen brat trdi prav: vrniti se morajo v Le Havre in spet zaživeti staro življenje, toda sedaj je vedela, da dolgo čakanje in upanje na pravico ni bilo zaman. Ko je tako sama hitela po zapuščenih ulicah, je čutila, da se je približala ura, za katero je živela skoraj celo leto.

Ravnokar, komaj nekaj minut od tega ji je bila dejala Ivona Jossais: »Blanchon se ne bo izpovedal nikomur drugemu kot vam. Ni govoril o drugem kot o vas.« Takoj po njunem sestanku je bila prihitela in ji natančno poročala o svojem razgovoru v krčmi. Ko

sta imela s Henrikom opravka v spalnici, je bila čula, kako je Ivona še naprej kramljala z Leonom, in ni si mogla kaj, da bi se ne nasmehnila mladeničevi zadregi.

Pozabil je bil, da ga lahko slišita sestra in svak, in dejal: »Sodim, da bi moral prepustiti precejšen del svojega posla Henriku, če bi mi tudi ne šlo najbolje. Poročen je in ima dva otroka. Gotovo bolj potrebuje denarja kakor jaz, ko sem sam in se ne bom nikdar poročil.«

»Ste si tega tako v svesti?« ga je nagajivo vprašala Ivona.

»Pa... da...«

Smola je hotela, da je bil Leonov glas precej negotov; dekle se je zvonko zasmejala.

»In kdaj odpotujete?«

»Čimprej.«

»Že vidim. Mudi se vam, da bi me zapustili.«

In ubogi Leon je presenečen zajeceljal nekaj nerazumljivega.

»Dobro veste,« je nadaljevala, »da hoče vaša sestra, naj se njenemu možu vrne ugled, preden odidejo. Zato boste prisiljeni, da me prenašate še nekaj dni.«

»Pa, zagotavljam vam...«

»Da, da, saj razumem. Vem, da sem vam zelo zoprna.«

In smeje se je bila odhitela.

Po večerji sta se bila Henrik in Leon odpravila, da se naučijeta malce zraka in se pri tem pogovorita o bodočnosti. Ob tej priliki pa sta bila zaslišala preplašene klice Andreja Blanchona.

Na vse to je mislila Luiza, ko je hitela svojo pot. Na trgu se je gnetla množica pohajkujočih in smejočih se sprehajalcev. Pred tremi dnevi so se bili ustavili na trgu vozovi potujočih glumačev in med pokvečenim drevjem so stale stojnice vsakoletnega sejma. Tistega večera so se sukali vrtiljaki, večerni veter je nosil rezke glasove godbe, luči so kričale v noč in za stojnicami se je predmestje videlo še temnejše. Za hip se je Luiza hotela ogniti tej gneči, a mudilo se ji je in krenila je kar skoznjo. Vsi prebivalci predmestja so vrveli tod in videla je bivše tovariše svojega moža, ki so se ozirali za njo.

Spela je dalje, vsa utrujena od sunkov. Ljudje so začudeno gledali to črno oblečeno ženo s tako bledim in otožnim obrazom. Slepeče luči so jo boleče žgale v oči. »Kako to, da so vsi ti možje, vse te žene srečni?« se je spraševala. A nato je opazila, da si navzlic dolgotrajni navajenosti na nesrečo, navzlic resnosti namere, ki jo je imela, ni mogla kaj, da bi se ne nasmehnila tem burkežem. In srce ji je napolnila velika nežnost do teh bitij, katerih veselje jo je malo prej ranilo, saj se morda tudi prav tako smehljajo kakor ona.

Še nekaj sunkov in prišla je iz gneče. Sejmski hrušč je ostajal bolj in bolj za njo. Zavila je na desno in stopala po temni uličici, kjer bi si bila po nevidnem

hrapavem tlaku skoraj polomila noge. Ko bi ne bilo čuti oddaljene godbe, bi bila krog nje sama gluha tišina. Trenutek jo je spremljalo šumljanje studenčka, a požrl ga je jarek in — o, to razbijanje srca — bila je sama. Lunin žarek je oplazil pročelje neke hiše. V neenakih presledkih je udarjala v vetru slabo zaprta oknica. Nasprotje s sejmskim hrupom je bilo tolikšno, da je strepetala v skrivnostnem strahu. Zdelo se ji je, da še predmestje samo ždi v pričakovanju. Tam doli je poulična svetilka razlivala medlo luč. Ustavila se je in pogledala krog sebe. Hiša, kjer je prebival Blanchon, je stala pred njo. V temi noči je uganila razpoke, ki so jo preprezale. Šipa, z mesečino oblita, je bila kakor poziv. Moj Bog! Bo li imela moč, imela pogum? Stopila je k vratom, jih odrinila z roko. Vrata so zaškripala v tečajih, se skoraj sama odprla in se zadela z gluhim ropotom, ki se je odbijal v neskončnost. Pred njo je bil temen hodnik.

»Gospod Blanchon?« je vprašala.

Hripav glas ji je odgovoril — — — — —

Gustav Blanchon se je bil vrgel oblečen na posteljo in ni spal. Tam doli na praznem zemljišču je bil prepoznal glas tistega, ki ga sovraži; komaj je utegnil uiti. Strahoma se je vpraševal, če bo sin govoril. Pa, ali ni tudi on prisiljen, da molči, saj je tudi kradel? Tako se je Blanchon na postelji zvijal v mučnih dvomih.

In glej, prikaže se mu Andrejeva podoba. A čudno, ne vidi takega, kot je sedaj, potuhnjenih oči in s krutim nasmeškom. Ne. Vidi ga, kako teka po ulicah, bos, komaj tri pedi visok. Bil je dober majhen deček. Kako da je zrastel v sprijenega in podlega mladeniča? Tedaj v sobi zamrmra glas: »Spomni se... Spomni se...« In Blanchonu stopi pred oči otrokova pijanost in njegova zapuščenost.

»Jaz sem... Jaz sem... Jaz sem kriv.«

Zatisne oči. Njegov mali deček še vedno teka, a smeje se ne več. Zbezan, prestrašen zbeži. Velikanska črna senca ga zasleduje, dohiti: »Oče! Oče! Na pomoč!« vpije preplašen glas, otrok se zruši potolčen in krvaveč.

Nenadoma plane iz sna. Zadremal je bil morda komaj za nekaj trenutkov. Vsa soba je še odmevala od sinovih klicev. Da, skoraj bi ga bil ubil. Ubijalec je. On je razbil krhko otrokovo lobanjo. Ječi in joka: »Sin moj, mali moj Andrej, moj otrok... Kako sem le mogel?«

Glej, kako čudne prikazni plavajo okrog njega: najpoprej njegov sin, njegov sin v vsaki starosti, nato otrok, ki umira in steza k njemu roke. Tema oživlja. Od groze mu šklepečejo zobje. Vse je tako črno. Prasne z vžigalico in jo približa sveči: majhna utripajoča lučka se plazi po podu in stenah in dela sence še bolj grozne. Gustav Blanchon ima oči odprte: ne mara spati, ne mara sanjati.

Mahoma se silovito strese in zarije globoko v posteljo. V zapuščeni ulici je zaslišal ženski korak. Ne gane se, komaj še diha: ženska se je ustavila pod njegovim oknom. Dolga in neznosna tišina zavlada. Dušič se od strahu zastoka: večna vrata so bila zaškripala, udarila ob zid, ropot je kakor grom napolnil hišo. Ona je. Spet prihaja môra, ki ga tlači vsako noč.

Prva stopnica na stopnišču se vda, zastoka, nato druga in vse naslednje. Gustav Blanchon se strese. Luiza Baudoin se vzpenja počasi, kakor navadno. Obraz ji je po otrokovi smrti shujšal; v tej drobni črni postavi je nekaj nezemskega. Na vsakem presledku se za dolgo ustavi: kako je trudna, trudna od dela, trudna od borbe, trudna od čakanja na izpoved krivčev, pretrudna, da bi ga klicala s svetlobo, ki pada iz okna na prazno zemljišče, pretrudna, da bi se sklanjala v noč in gledala, kako beži, ko ga zadene njen pogled. Ogrnila si je bila plašč in si pogladila lase. Prehodila je predmestje. Do zore bo čula pri njem brez besede, brez kretnje. In on stiska ustne, da ne izda svoje skrivnosti. Zakaj ga pa ne vpraša? Zakaj ne...

Tamle je, za vrati. Razdraženi Blanchonovi živci zaznavajo njeno sapo, njeno neenakomerno dihanje, šum njene obleke. Kako pozna je noč! Kako to, da ni že pri njem?

Neznanski strah obide moža, čigar obraz se je za dvajset let postaral: nekaj nenavadnega se je zgodilo, potrkala je... On pa ne odgovori, le čeljusti stisne, da ne bi slišal suhega, blaznega šklepetanja zob. Neskončne sekunde minejo. Še enkrat stresejo trije krepkejši udarci vrata in še globokejša, še neznosnejša tišina zavlada. Nekako hropenje se iztrga Blanchonovim ustnam: nad sabo vidi pest, ki se spušča vedno niže in niže... Glej, plamen sveče zaplapola: gotovo se odpirajo vrata. In odpro se. Stojita si nasproti. Gustav Blanchon zasope...

»Prišla sem...«

Zmanjka ji besedi in umolkne, a spregovorila je. Prvič jo je sedaj slišal. Ne zdrži več, vrže se ob postelji na tla in se plazi k njej:

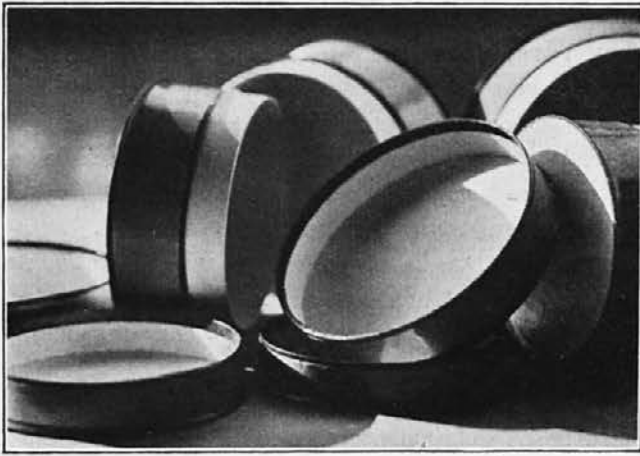
»Odpustite... odpustite...«

Objame njena kolena kakor nekoč jetniki, ki so prosili zmagovalce milosti. Zakaj ona je zmagala, ona, slabotna in močna žena, drobna, kot senca črno oblečena, ki ni nikoli obupala. Kako bi tudi bilo drugače, saj je bilo v njej vedno utelešeno vse tisto, kar tvori veličino človekovo. Ali ni bila čuvarica plamena, ki ne ugasne? V teh nepopisnih trenutkih se je vzbudila v njej vsa njena moč in plemenitost.

»Zakaj ste to storili?«

Na to vprašanje je bil čakal, na to enostavno, milo vprašanje, ki je nanj tako lahko odgovoriti.

»Odpustite... odpustite...« je spet ponavljal.

Tihožitje. (Fot. Fr. Krašovec.)

»Odpuščam vam.«

»In Baudoin? Mislite...«

»Tudi on vam odpušča.«

Skupaj sta šla po škripajočih stopnicah, hitela vzdolž neskončnih ulic. Gustav Blanchon je hodil ob strani Luize, zibaje se kakor pijan. Še nikdar se mu niso zdele predmestne hiše tako mračne, tako polne skritih grdov. Najrajši bi se bil vrnil, a v Luizinih očeh se je svetilo nekaj, da ji je moral slediti, nevdržno gnan od napete volje te ženske. Pod rdečo in belo lučjo so bila neka steklena vrata žarko razsvetljena. Trobarvnica je mirno visela nad njimi v noči brez vetra. Gustav Blanchon kakor da bi se bil hotel izmakniti. Toda ona ga je samo pogledala — in vstopila. Pred Blanchonom so se zaprla vrata. Vztrepetal je in nenadoma planil noter, ne hoteč misliti in boječ se ostati sam v sovražnih ulicah.

Stražniki so se tiho razgovarjali in za mizo iz belega lesa je sedel komisarjev pomočnik. Blanchon ga je takoj spoznal: bil je tisti, ki ga je že trikrat spraševal. Dal jima je znamenje, naj sedeta, a zdelo se je, da Luiza in njen tovariš ne razumeta ničesar. Luiza se je obrnila k njemu:

»Govorite...«

»Ni kradel Baudoin v tovarni... ampak jaz...«

Stražniki so molčali. Komisarjev pomočnik ni spustil iz oči Luize, ko je Blanchon govoril in govoril. Prav tako je bil sanjal, da se bo javno spovedal. Nič ni motilo tišine, le iz pipe je mezela voda, kaplja za kapljo. Vročje mu je bilo, s hrbtom roke si je obrisal čelo. Luiza se je onemogla sesedla na stol, ki ga ji je bil stražnik primaknil. S težavo je poslušala krivčevo mrmranje, toda v prsih ji je tolklo srce, kot da ji hoče počiti od veselja.

★

»Na svidenje! Na svidenje!«

Vlak v Le Havre je odhajal. V gneči, ki je vrvela po peronu, je Ivona Jossais stiskala roke, se poljubljala

z otrokoma in se smehljala Luizi, ki ji je utrujeni obraz oživiljal medel žar.

Bila sta tam tudi mlada zakonca Sellier. Oba sta bila nekam otožna, da so njuni prijatelji odhajali. Naslednjega dne sta nameravala zamenjati svojo sobico za Baudoinovo stanovanje.

»In veste, Berta ne bo nič več delala v tovarni,« je smejoč se pripovedoval Ernest Sellier. »Žena, ki ima otroka in ki jih bo morda še imela, je posvečena.«

In k Henriku obrnjen je dodal bolj resno: »Sedaj ko je Berta videla, kako ravna vaša žena, pozna gospodinjstvo; ni ji kaj reči. Zagotavljam vam, da bo precejšnja razlika, ko bo osem dni doma.«

»Pa dobro se odpočijte! Saj se boste, kaj ne?«

Luiza je prikimala in Henrik je poslednjikrat zaklical: »Na svidenje!« Poteze na obrazu so mu bile spokojne, srečne. Ivona Jossais je za njimi iskala Leona Massona in bila žalostna, ko ga ni videla: »Sedel je že,« si je mislila. Nenadoma ga je opazila na peronu, ob svoji strani.

»Kaj pa delate tu? Vlak odhaja!«

»Hotel bi z vami govoriti... zahvaliti se vam za vse, kar ste storili moji sestri...«

»Samo to? No, lahko bi bili ostali v vozu.«

Odgovorila mu je s smehom, a glas se ji je nekako prelomil. Mladi človek pred njo se je ganjen obotavljaj in ona si ga ni upala opozoriti, da je železniški uslužbenec tik poleg njiju povetil zastavico.

»Morda vas ne bom več videl,« je slednjič dejal. »Zelo mi bo težko, pa bo tako vendarle bolje... Nikoli vas ne bom pozabil. Vam se zdim nemara nekoliko boječ, neumen... A jaz sem samo delavec, vi pa...«

»Tudi jaz sem delavčeva hčerka. Moj oče je delal v tovarni.«

Govorila je zelo naglo. Plave lase ji je dvignil sunek vetra. Vlak se je pričel polagoma premikati.

»Vstopite! Vstopite vendar!«

»Skočil bom v zadnji voz. Ivona, hotel sem samo reči... Nikoli si nisem upal govoriti z vami, vprašati vas...«

»Odgovorim vam: dà. A za božjo voljo, stopite vendar v vlak!«

Prijel jo je za obe roki, medtem ko je z grmečim ropotom odpeljal mimo zadnji voz. Ernest in Berta Sellier sta ju gledala strmé, brez besede. Stala sta negibno, ko je okrog njiju vse z rokami mahalo v zadnji pozdrav potnikom, ki so zginjali.

»Leon... vaš vlak!«

»Saj jih bo še več.«

»Kaj poreče vaša sestra, vaš svak?«

»Hišni ključ imajo.«

»In jaz sem mislila, da ste boječi!«

»Bil sem samo zato, ker vas nisem dobro poznal.«

V vlaku, ki je bil že v polnem diru, je Henrik miril otroka:

»Stric Leon pride s prihodnjim vlakom. To ni nič hudega. Skupaj bosta počakala.«

Nehote se je nasmehnil Luizi, ki je bila sedla in se predala veselju: »Celo leto smo čakali...«

Vzdihnila je. Nehoté je morala misliti na svojo nesrečo, na mrtvo dete, ki je ostalo samo. V stanovanju, ki so ga jima prepustili, bosta Ernest in Berta Sellier nadaljevala borbo, tudi onadva... Iz dna srca je prosila, da bi bilo njuno življenje manj trdo, kot je bilo njeno. To leto ni bilo zgubljeno, gotovo ne, ker bo po njeni zaslugi novo trdno zgrajeno ognjišče še nadalje svetilo v noč, kljub vsem zankam predmestja. A nikoli ne bo pozabila te dobe življenja, nikoli ne. Solze so ji privrele v oči. Henrik je z začudenjem opazil, da Luiza po Blanchonovi izpovedi laže joka. »Ni tako močna, kot sem si mislil,« si je nevede dejal.

»Glej, uboga moja Luiza, najhujše je že za nama... Dobro vem, da si bila zelo nesrečna...«

Odkimala je:

»Nikoli nisem bila nesrečna, Henrik. Mislila sem si, da je vse le preskušnja, dolga strašna preskušnja, in vedela sem, da jo boš premagal. Ni mi bilo treba drugega kakor čakati, zdržati do zadnjega. In vidiš, da je dobro tako, kakor se je zgodilo. Hudo traja v življenju le nekaj časa. In zdi se mi, če bi prišla nad nas znova podobna preskušnja, da...«

»Ne imel bi več moči...« je dejal.

»Pač, pač. Zelo slabo se poznaš. Jaz pa dobro vem, da bi te nič ne moglo streti.«

Odmajal je. Že so se mu v duhu zabrisavale prehodne slabosti. Vzravnal se je: da, celo leto se je boril in zmagal. Njegova žena, otroci, vse je viselo samo na njem in odvrnil je od njih neurje, ki se je zbiralo. Nagonsko je dobil izraz človeka, kakršen si je domišljjal, da je bil, in kakršen bo poslej. Brez besede je bila Luiza priča te spremembe: možu, temu večnemu otroku, ki ne more živeti brez slave, je žena ustvarjala — legendo. In on je že verjel vanjo... (Končano.)

Adolf Kašpar: Pastir.

PISANO POLJE

PISMO UREDNIKU

Praviš, da Ti naj pošljem kakšen prispevek za novo številko »Mladike«. Pa ne vem, kako Ti naj ustrezem. Saj skoraj ne morem sestiti k mizi in pisati. Vedno samo čitam novice in prisluškujem ob radiu. Bojim se, da ne zamudim kake važne vesti, ki bi utegnila bistveno vplivati na razpoloženje. Sicer pa ne gre v prvi vrsti za razpoloženje. Bojim se, da bi se mi resnica o teh strašnih dogodkih, ki se šele začenjajo, ne prikazala taka, kakršna je. Pa vidim, da je vse to hlastanje za dejstvi skoraj brez pomena. V tem morju novic je malo trdnega in zanesljivega. Še manj je tolažbe in pravega človeškega upanja. Ob vsem, kar se dogaja, mi je tesno pri srcu, vendar to čustvo niti malo ni podobno vsakdanjemu strahu. Je bolj odpor, protest, stud, žalost nad nekim titanskim zlom, ki ga zastoj poskušaš dojeti v njegovem bistvu. Dozdeva se mi, da je na dnu tega čustva neka osramočenost, ki zadeva naše človečanstvo samo. Slišal sem tovariša, ki je rekel: »Sram me je, da sem človek.« Ne vem, ali je ponovil mojo misel, ali pa se mi je šele kasneje zdelo vse tako jasno, da sem mislil, kakor da je ponovil moje besede.

To je nekam čuden uvod, zmešan in morda brez pravega smisla. Pa saj je vseeno. Pišem pismo in ne mislim na umetnost. Zagovarjam se pred Teboj, ker Ti ne morem ničesar pravega povedati in poslati. Moje misli niso urejene. Nič posebno jasnega se noče izoblikovati iz njihove zmede. Tudi čustvo ni nič bolj zdravo. Ali je sovraštvo, ki se budi v zavest? Ali pa se morda čisto navadna človečanska dobrohotnost prikazuje v neki tuji, sovraštvu podobni luči? Rahlo se zavedam, da morajo imeti najgloblje resnice našega življenja (in s tem tudi temelji naše vere) neki skrivnostni smisel, ki ni tako preprost, kakor je beseda, ki smo jo kar tjavdan izgovorili. Ali ne pravimo, da je ljubezen močnejša kakor smrt? Potem pa mora biti v njej tudi nekaj trdnega, odločnega, krepkega; nekaj, kar prinaša vsemu zlu smrtni udarec.

Vem, da se prav nič ne čudiš mojim besedam. Najbrž si sam trdno uverjen, da tokrat ne dobiš nikakega literarnega poskusa. O čem pa naj pišem? Ali niso naše trenutne bolečine majhne v primeri s tem, kar se je pravkar z usodno nepopravljivostjo začelo? Ali naj pripovedujem o svoji vsakdanji poti v bolnico? Moji pogovori s sestro Eriko bi se izgubili v trdi resnici, da se prav v tem trenutku tisoč in tisoč mladih ljudi poslavlja od življenja, pa ni nikogar ob njihovi ubogi mrtvaški postelji, tudi take dobrohotne in potrpežljive usmiljenke ne. Ob tem velikem umiranju je vsak naš pogreb samo rahel odmev neke nedopovedljive groze, ki se kaže v tej veliki blaznosti v svoji najbolj ogabni luči. Bolniki in hiranci so ob misli na one vse bolj nesrečne ljudi postali bogatejši. Več upanja imajo, več varnosti in miru. — Ali naj pišem o svojih študentih? Vem, da so se vrnil s svojih počitnic. Morda bogatejši v svojih spoznanjih, morda revnejši v svoji poštenosti in mladostni jasnosti. Njihove zgodbe so zelo majhne, skoraj brez vrednosti, tudi zame, čeprav sem z malim zadovoljen. Tinka je morda zopet kje planike nabirala. Mogoče se je zopet komu čudila, ker ga ni mogla razumeti in do konca pregledati. Njeno začudenje bo utonilo v množici drugih, mnogo bolj nejasnih doživetij. Morda bo sedaj brez vsega razlaganja

bolje razumela filozofijo smrti in življenja. In naši izleti? Kam bomo šli to jesen, kam prihodnjo pomlad? Kje bodo naše misli? Ob Visli, ob Renu, pri mučeniških materah v zapuščenih hišah, ali morda kje drugje, kjer je še nekaj miru in sreče? Preveč veselja pač ne bo na teh naših trudapolnih potovanjih. Svet sovraštva je najbolj neprehodna pokrajina. Še misel ne more preko teh ostrih in visokih pregraj. —

Zdaj pa se v svoji samoti mučim s smislom in nesmisлом vojne, ki so je polni časopisi, radio, pošta, trgi, vasi in mesta. Kaj se je prav za prav zgodilo? Ali ne sanjamo vsi skupaj nekih grozljivih sanj, ki jih bo resnica ob koncu spanja prepodila? O, ko bi ne bilo res! Zakaj ne pusté ljudem, da v miru vršé svoje delo? Zakaj ne zadostuje plug in motika, stroj in hiša, knjiga in beseda? Zakaj morajo biti poleg tega še topovi, puške, bombniki, strelski jarki, eksplozije, razmesarjena telesa, razrušene hiše, namenoma razdejana sreča? Vprašanja, na katera ni odgovorov. In če so, so prazni.

Apokaliptična žival je zdvijala preko naše lepe zemlje in bo uničila, kar se uničiti dá. To ni obžojba zasanjanega pacifista, ki preklinja vse, kar ni v skladu z njegovo zamisljivo svetlo. Prav dobro vem, da so stvari, ki so ogabne v svoji duhovni podobi, pa so kljub temu vsaj včasih najbolj neizprosna nujnost. Blaznosti navadno ni mogoče ukrotiti z dobro besedo in s potrpežljivim usmiljenjem. Za to imamo prisilni jopič, norišnico, visoke zidove in budno nadzorstvo. Tudi čast je krščanska in človečanska dolžnost. Suženstvo je strup, ki mori (duhovno in telesno) cele generacije. Zato nimamo ne dolžnosti in ne pravice, da bi to nizkotno in nečastno umazanost nakladali na svoje rame. Morda je ta modrost vsaj ženam in materam nekam tuja. Njihovi ljubezni se morda tudi suženstvo ne zdi neznosno, samo da je življenje njihovih dragih rešeno in zavarovano. Mislim, da je ta vera pravica njihove ljubeznive skrbi, zadnja resnica pa ni, zakaj »manj strašna noč je v črne zemlje krili, ko so pod svetlim soncem sužni dnovi«.

Naša spoznanja so zgrajena na trpljenju stoletij. Zato nam nihče ne more povedati kaj pravičnejšega in trajnejšega. Naša zgodovina bo preko vseh Kalvarij borba za zadnjo doživeto resničnost našega človečanstva. Stoletja, ki pridejo, nam bodo hvaležna za našo iskrenost. Kljub vsej svoji grešnosti nismo poleg pravega Boga priznavali drugih božanstev: ne sile, ne denarja, ne napredka in ne znanosti. To umazano mešanje nam je bilo bolj zoprno kakor grehi, ki smo jih zavestno naredili, ne da bi se izogibali zavesti odgovornosti in krivde. To nam daje pravico do bodočnosti, pravico do življenja v tistih daljnih dneh prihodnjih vekov, ko bo kriva vera oboževalcev nasilja samo še zgodovinski spomin. Vendar tudi mi nismo izven največjih nevarnosti, ki so prepredle naš svet s svojo vsiljivostjo. V teh dneh se plazi okrog nas strah pred zastrupljenjem. Mislim zastrupljenje s tujo miselnostjo, ki bi nam vzela naše gledanje na smisel življenja, našo veliko vero in ljubezen. To zadnje morda najprej in najbolj dokončno. Zato bomo morali kljub vsej odločnosti trdno in zvesto čuvati svoj duhovni dom. Blaznost nekaterih ni opravičilo za našo besnost. Vem pa prav dobro, da bo letos vsaka krščanska beseda prinesla s seboj nekaj neverjetnega, pravljico nemogočega in zato na pogled neresničnega. Vedno se bo dozdevalo, da je med življenjem in naukom velik prepad, ki ga nobena spretnost ne more odstraniti. Zato se šole nekoliko bojim. Prvič po toliko letih. Tudi Tvojih pisem se bojim, prijatelj. Vem, da Ti ne bom v veselje. Sicer pa Te pozdravljam in Ti želim mnogo poguma.

Tvoj Stanko Cajnkar.

† ANTON LESKOVEC

FRANCE KOBLAR

Kmalu bo deset let, ko je tako nenadoma umrl Anton Leskovec. Z njegovo smrtjo se je podrla veliko upanje, da smo dobili Slovenci dramatika, ki bo s svojimi deli mogel krepko poseči v sedanje neurejeno življenje, ga čistiti in dvigati. To upanje je budilo vsako Leskovčovo delo, čeprav je za javnost začel pisati precej pozno in ni mogel tako naglo razviti vseh svojih darov. Ko izročamo javnosti njegovo zadnje delo »Vera in nevera«, je potrebno, da vsaj na kratko očrtamo njegovo pisateljsko podobo in s tem obnovimo tudi njegov spomin.

Rodil se je 4. januarja 1891 v Škofji Loki. Ker so mu starši zgodaj umrli, je svojo mladost preživel pri materinih sorodnikih v Retčah pri Škofji Loki; on in brat Janez, oba zelo nadarjena, sta obiskovala najprej gimnazijo v Kranju in odšla nato na vseučilišče študirat pravne nauke. Anton je z Dunaja odšel v Prago in tam dokončal visoko šolo, toda namesto v službo je moral v vojsko. Nekaj časa je prebil tudi v italijanskem ujetništvu, nato se je priglasil kot prostovoljec za solunsko bojišče. Po vojski je bil sprejet v službo pri finančni upravi v Mariboru in dve leti pred smrtjo je postal predstojnik finančne uprave v Radovljici. Ker je odrasel med kmečkim ljudstvom, je poznal njegove križe in težave, zato ni bil samo vesten, ampak uvideven in splošno priljubljen uradnik. Toda zavratna rana na želodec je nenadoma pretrgala njegovo delo in življenje; po hudi operaciji je umrl 23. januarja 1930 in počiva pri Sv. Križu v Ljubljani.

Anton Leskovec se je za svoje pisateljsko delo veliko pripravil z učenjem in premišljevanjem. Zapustil je polno poizkusov, načrtov in zapiskov, ki pričajo, kako resna je bila ta priprava. Čutil je v sebi dar dramatika in ta dar je hotel z veliko voljo uveljaviti. Tako je dozorela za javnost njegova prva drama »Jurij Plevnar« (Dom in svet 1927). Takoj je bilo jasno, da pisatelj sega v globine in skrite kote človeškega življenja in da bo hodil po tisti poti, ki so

jo pred njim ubrali naši redki dramatik, predvsem Ivan Cankar.

Naloga dramatika nikakor ni v tem, da postavlja na oder zgodbe v obliki razgovorov in pripovedovanj; pravi dramatik mora upodobiti življenje v tistih globočinah, kjer se človeška dejanja in nehanja začnajo, kjer so združene s strastmi in vso nravno odgovornostjo. Dramatična zgodba prikazuje velike stvari, dogodke, ki se jim človek ne more izogniti ali jim ubežati, ampak se mora z vsem svojim značajem zanje odločiti in se bojevati. V drami je upodobljen boj med človeško lučjo in temo. Od tega boja je odvisno človekovo nravno opravičenje in celo pravica do samega življenja. Osebe v drami zmagajo ali propadejo in plačajo greh s svojim življenjem. Zato razrešitev dramskega dejanja ne more biti slučajna ali nezasluzena. Kakor je razvoj dramskega dejanja prav za prav sam boj med dobroto in slabostjo, tako je konec igre obračun. Po vsaki dramski igri se mora naš pogled v življenje poglobiti; po dobri igri bolj razumemo skrivnosti dobrote in zlobe v človeku; vse, kar je na svetu neurejenega, nam v zgledih dobre igre postane jasnejše. Zato je drama že od nekdaj veljala za tisto vrsto pesništva, ki naj vpliva na zasebno in javno življenje. V njej pesnik gledalcu na tihem izprašuje vest, včasih pa očitno obračunava s krivicami in napakami, zaradi katerih trpi v tem ali onem času vsa človeška družba.

Tak dramatik je bil tudi Anton Leskovec. Njegove drame nam še posebej kažejo, kako je današnje življenje vse pomešano in prepleteno z dobrim in hudim, zlasti pa, kakšen srdit boj med lučjo in temo se bojuje v današnjem človeku in kako stroga je tehtnica, ki presoja človeška dejanja. V »Juriju Plevnarju« vidimo usodo delavskega voditelja, ki bi rad odpravil krivice, ki jih trpi delavski stan. Najprej je neizprosen nasprotnik gospode, ne pozna nič drugega kot samo boj zoper njo. Ko se ji približa, skuša posredovati med obema taboroma. Na eni strani govori njegovo srce, na drugi razum. Rad bi bil pravičen na obe strani, čeprav ostane tudi sedaj žvest in borben, kakor je bil v začetku. Toda ljudstvo ne razume te poti, obdolži ga, da je on kriv vsega hudega, in maščevalec, njegov najzvestejši učenec, ga pobije s kamnom. Ob Plevnarjevi smrti čutimo, da se je junak moral žrtvovati za pravico in resnico. Njegova krivda iz tistih časov, ko je še mislil, da se krivica odpravlja samo z bojem in silo, se maščuje prav takrat, ko se mu je že skoraj posrečilo, da bi zmagal nasprotnika z modrostjo in uvidevnostjo. Leskovec je v tej družabni drami razpел misel, da ima vsak nauk in vsako prizadevanje tudi slabe učence, slabe ljudi, ki so v pogubo še tako čistim in nesebičnim voditeljem; še več, pokazal je, da si hudobneži podajajo roke preko stanu in prepričanja. Zloba si poišče zaveznikov povsod, v vseh taborih. Zato vidimo, da si je kapitalistični spletakar poiskal za svojega zaveznika najbolj odločnega delavskega nasprotnika, samo zato, da zmagaja nad pravim duhovnim nasprotnikom.

Leskovec je v vseh svojih dramah odpiral pogled v zmede današnje človeške družbe. Tako hudo je občutil svoj čas, da je vkljub trdni veri v pravico in resnico marsikako dejanje razrešil tako, da na videz zmaguje zlo. Morda je hotel s tem pokazati, da bo treba še mnogo trpeti, preden pridemo do boljšega življenja, zakaj današnji čas ima v sebi vse preveč temnih nagibov, preveč sebičnosti, premalo osebnega žrtvovanja in resnične ljubezni do človeka. Da je to, kar ljudje navadno kažejo kot ljubezen, samo lažniva zunanja podoba za sebičnost in nepoštenost, je pokazal v drami »Kraljica Haris« (Dom in svet 1928); prav tako je

v »Dveh bregovih« razpел misel, da nas življenje s svojim zunanjim videzom navadno slepi; pod površino sveta se skrivajo lepote in grozote, ki jih niti ne slutimo. Volja do sreče, oblasti in moči se prav tako skriva v družbi beračev kakor bogatašev in oba »bregova«, bogati in ubogi, sta zvezana po nepoznanih vezeh.

Vse Leskovčeve drame so tako zasnovane, da se končno v njih razkrije neka daljna krivica; maščevanje ali poravnava se razplete tik pred našimi očmi. To posebno velja za njegovo zadnje delo »Vera in nevera«. V njej je pisatelj prvotno hotel razviti misel, ki si jo je zapisal takole: »Vera: Bog je — Krist je božji sin. Kar je rekel, je rekel Bog. Nevera: Ne vemo, če Bog je. Krist je kot človek uganil, kaj Bog govori.« To misel, ki bi bila za ljudsko dramo pretežka, je opustil in je rajši segel v vsakdanje življenje in prikazal, koliko več vernosti je včasih v ljudeh, ki veljajo za slabe in maloverne, kakor v tistih, ki s preveliko gorečnostjo večkrat pokrivajo svoje sebične namene. Kmet Lavdon, ki ga ima vsa vas za malopridnega, sklenc napovedati boj laži in hlimbi; ta boj je zanj hud in nevaren, toda v njem se končno poravnajo vsi grehi iz mladih dni. Po najhujšem sovraštvu in nesrečah se obe stranki spravita, preteklost je izbrisana in začne se novo življenje.

»Vero in nevero« je Anton Leskovec napisal leta 1929, ko je Prosvetna zveza v Ljubljani razpisala nagrado za najboljšo ljudsko igro. Kasneje je hotel svoje delo izgladiti in izboljšati, toda smrt ga je prehitela. Zatorej to zadnje delo ni še tako, kakor si ga je pisatelj prav nazadnje zamislil. Nekaj let je bilo izgubljeno, po naključju pa se je našlo in ga sedaj objavljamo.

LOUIS PASTEUR: MIKROBOV SE JE TREBA BATI

PAUL DE KRUIF * MARIJA TRATNIKOVA

1

Leta 1851, dva in trideset let po smrti slovitega Spalanzanija, nihče več ni stikal za mikrobi. Noben človek se ni več zmenil za podvidne živalce; vsi so pozabili nanje in naglo poglobljali le znanje o drugih rečeh. V Evropi in Ameriki so tačas že sopihale nerodne lokomotive in plašile konje. Izum brzovanja je bil tik pred durmi. Izumili so resda tudi čudovite drobnogleda. Le nikogar ni bilo, ki bi skozi ogledoval neznansko majhne živali in spričal, da imamo od njih več koristi kakor od najboljšega stroja. Prav tako ni nikomur prišlo na mar, da se je treba nedolžnih živalic bati bolj ko giljotine in vojske. Nihče se ni domislil, da bi utegnile skrivaj pomoriti na milijone ljudi te stvarce, ki jih še videti ni.

Leta 1851 se je oktobrskega dne priklatil v neko hribovsko vas na vzhodnem Francoskem stekel volk. Ko se je podil in tulil po vasi, se mu je strupena slina kar pocejala iz gobca. Popadel in oklal je več ljudi. Kmalu nato se je gnetla pred vaško kovačnico gruča prestrašenih in razburjenih ljudi in zdaj pa zdaj kaj zamolklo spregovorila. Pri njih je stal tudi devetleten fantič in ves iz sebe zbežal, ko je zaslišal cvrčanje človeškega mesa pod rdeče razbeljenim železom na živem človeškem telesu; slišal je strahotno ječanje kmeta Nicole, ki ga je bil pravkar obgrizel stekli volk. Fantič se je pisal Louis Pasteur, bil je sin arboiškega usnjarja.

Več tednov je minilo, preden je osem ljudi dotrpelo smrtni boj zaradi stekline; ta človeka neizrekljivo davi in žeja, da ne more ne požirati ne piti, da bi mu odleglo v grlu. Vpitje ubogih žrtev steklega volka je še dolgo zvenelo plašljivemu Louisu v ušesih; mnogi so ga imeli za omejenega.

Nemara je Louis spraševal očeta: »Zakaj le stečeta volk in pes? Zakaj morajo umreti ljudje, ki jih obgrizejo stekli psi?« Arboiški usnjar je bil v mladih letih podčastnik v Napoleonovi vojski; pač tisočkrat je videl, kakor morajo umreti ljudje, ki jih zadene krogla, ni pa mogel razložiti, zakaj morajo umreti, če so si nakopali bolezen. Louisu je najbrž odgovoril: »Žival je, pač steče. Menda jo obsede hudi duh. Kaj bi! Ne gre drugače.« Tačas bi na Louisovo vprašanje ne umel stvarneje odgovoriti ne največji učenjak ne najdražji zdravnik. Leta 1831 še ni nihče slutil, zakaj morajo umreti ljudje, ki so jih oklali stekli psi. Nikdo še ni vedel, iz česa se izcimi in zakaj se razpase kaka bolezen.

Ne bom vam tvezel, da se je Louis že z devetimi leti odločil, da poišče steklini vzrok in zdravilo. Ne bilo bi resnično, da si bi se slišalo romantično. A ker je bil silno čustvene narave, ga je strašno doživetje pač bolj pretreslo ko druge. Nikoli ni pozabil, kako diši meso, če ga žgó pri živem telesu. Vse življenje se je določno spominjal groznega kričanja in tožb ljudi, ki so umirali za steklino. Čez leta ga je prav ta čustvenost spodbodla, da je na novo odkril mikrobo, ki so jih po Spallanzanijevi smrti dodobra pozabili. V prvih dvajsetih letih pa ni prav nič obetal, da bo iz njega kdaj še velik raziskovalec. Louis Pasteur je bil resda videti priden in škrben fant, a nihče ga ni imel za kaj posebnega. Če je utegnil, je kaj rad slikal reko ob usnjarnici ali sestre, ki so mu morale sedeti, da so jih hrbti boleli in jim tilniki drevneli. Nekajkrat je naslikal tudi svojo mater, a ji ni ublažil nobene poteze in jo dobro pogodil.

Tačas je kazalo, da so učenjaki drobne živalce za zmeraj izločili iz znanosti. Šved Linné se je kar moč trudil, da bi vsa živa bitja razvrstil v sostave. A ko je šlo za to, da bi še najmanjše živalce katalogiziral, se je naravnost zgrozil. »Saj ne bo nikoli moč dognati o njih kaj natančnega, ko so tako neizrekljivo majhne! Kam bi le z njimi! Kvečjemu v razred kaosa!« je dejal. Zagovarjal jih je samo Nemeč Ehrenberg, češ da imajo živalce tudi želodce in da so zaresno cele živalce, ne samo delci večjih.

Tedaj se je Pasteur še šolal in ves svoj čas prečepel pri knjigah. Kaj kmalu so se razvile njegove vodilne lastnosti, ki so ga kasneje učvrstile v najbolj neugnanega nasprotovalca, kar jih je kdaj koli živelo. Že na šoli v Arboisu si ni mogel kaj, da ne bi priganjal k učenju sošolcev, čeprav so bili vsi starejši od njega. Silno ga je imelo, da bi čimprej učiteljval. Pa je tudi postal pomožni učitelj na besançonški gimnaziji, še preden mu je bilo dvajset let. Sam je delal za žive in mrtve in zahteval, da so tudi drugi delali trdo ko on. K delu je v dolgih pismih spodbadal tudi svoje sestre, ki so se že tako na vso moč trudile, da bi naredile kar največ. Nekoč jim je pisal:

»Prvo je — hoteti, drage sestre. Kdor je voljan dela, mu ne bo spodletelo. Volja, delo in uspeh so tri pglavitne reči in za nas vse bitnega pomena.«

Tako je učil vse življenje, tudi še pri sedemdesetih letih.

Oče ga je poslal v pariške šole. Tam se je odločil, da mora storiti še velike reči. A kaj, ko se mu je tako tožilo po vonju očetove usnjarnice, da ga je skoraj minilo častihlepje in se je vrnil v Arbois. Čez leto in dan je bil le spet

v Parizu in tokrat je zdržal na šoli. Primerilo se je celo, da je prišel iz predavalnice profesorja Dumasa z objokanimi očmi in je ves iz sebe vzklikal: »Kemija je nekaj čudovitega! Kako vsi časté in spoštujejo Dumasa!« Takrat se je ovedel, kako ga mika kemija, da ga more le ta rešiti iz lahkoživega postopanja po meglenih cestah latinske četrti. Zato je pustil slikanje, a vendar ostal umetnik.

Nenadoma je zagazil v samostojne raziskave, si usmradi sobo, omare pa napolnil z bleščečimi steklenicami in cevkami, v njih pa so se svetile čudno lepo barvane tekočine. Svojemu prijatelju Chapuisu, slušatelju filozofije, je ure in ure razlagal, kako se delajo kristali v vinski kislini. Kadar je končal, je še zdihnil: »Škoda, da ne študiraš kemije!« Najrajši bi bil vse študente pregovoril, naj se posveté kemiji, prav kakor je štirideset let kasneje iz slehernega zdravnika poskušal napraviti lovca mikrobov.

Prav takrat, ko se je Pasteur sklanjal nad svojimi kupčki kristalov, je po zaslugi dveh samotarskih raziskovalcev — Francoza in Nemca — na novo oživilo znanje o podvidnih mikroboh. Na lepem so jih začeli prištevati h koristnim bitjem in praviti, da so toliko vredni kakor konji in sloni. Francoz se je pisal Cagniard de la Tour; bil je skromen, a zelo izviren človek. Rad se je potikal po pivovarnah. V kadeh je zajemal spenjeno pivo po kapljicah in jih pazljivo ogledoval z drobnogledom. Opazil je, da so kvasovkam v penah ob straneh poganjale kali kakor iz semen. Zato je sodil, da glivice živé in se razmnožujejo ko druga bitja. Nadaljnje raziskave so ga prepričale, da se hmelj in ječmen brez živih kvasovk nikoli ne zvirata v pivo. Pravilno je sklepal, da iz življenja glivic izvira sila, ki spremeni ječmen v alkohol. Objavil je tudi kratek in jedrnat spis o delovanju kvasovk. A nihče se ni zmenil za čudovito delo neznatnih stvaric. Cagniard se sam ni znal uveljaviti, tudi ni imel zvez s časnikarji, da bi mu pomagali iz skromnosti in razglasili njegovo odkritje.

Istega leta kakor Francoz je tudi Nemeč dr. Schwann objavil svojo razpravo. Čeprav jo je spisal v dolgih in zapletenih stavkih, je bilo iz zmedenih public moč razbrati, da meso začne gniti, ako zaidejo vanj podvidne živalce. »Kdor dodobra prekuha meso, ga položi v snažno, neprodušno zaprto posodo in napelje vanjo zrak skozi razbeljene cevke, temu bo ostalo meso mesece zdravo. Ko pa odstrani neprodušen pokrov, zaidejo v posodo tudi drobne živalce in meso se drugi, tretji dan usmradi. Po njem gomazé in se zvirajo bitja, tisočkrat manjša ko glavica bučike. In te živalce pokvarijo meso.«

To bi Leeuwenhoek pogledal! Spallanzani bi kajpak pri priči nagnal svoje poslušalce in se zatekel v laboratorij! Toda ljudje tačasne Evrope so nebržno boljčali v časopise. Pasteur pa je delal svoje. Prizadeval si je, da bi dokončal svoje prvo veliko odkritje v kemiji.

Napravil ga je, ko mu je bilo šest in dvajset let. Po dolgem opazovanju neštevilnih kupčkov drobnih kristalov je odkril, da nimamo samo dveh različnih vrst vinske kisline, marveč četvero. Dognal je, da imamo raznotere čudne naravne spojine, ki so si tako podobne kakor predmet in njegova slika v zrcalu. Ko se je zavedel, kaj je izsledil, je najprej pretegnil rokó in zravnal odreveneli hrbet, potem pa planil iz umazanega in temačnega laboratorija na stopnišče. Meni nič tebi nič se je oklenil mladega asistenta fizike, čeprav ga je komaj poznal. Zvlekel ga je pod senčna drevesa luksemburškega vrta in mu tam na dolgo in široko razlagal svoje odkritje. Nekomu je moral povedati, kaj je ugotovil. Ko bi le vse ljudi mogel razveseliti z novico!

Cerkev sv. Vida z »zlatimi vrati« (vhod) v Pragi. Notranje grajsko dvorišče so pretlakovali po načrtih arh. Jožeta Plečnika, ki je vse Hradčane tudi znotraj na novo uredil.

2

Sivolasi učenjaki, po trikrat starejši od njega, so ga čez mesec dni že slavili in imeli za vrednega tovariša. Imenovan je bil za profesorja na vseučilišču v Strasbourgu, kjer se je v prostih urah tudi odločil, da se bo oženil z dekanovo hčerko. Resda ni vedel, če ji je kaj do njega. Bil pa je prepričan, da si bo pridobil nagnjenje njenega srca. Pisal ji je: »Na meni ni nič, kar bi utegnilo navezati name domišljavo mlado dekle, čeprav je res, da me imajo od srca radi vsi, ki me dodobra poznajo.«

Kmalu ga je vzela in postala ob njem ena najslavnejših in najpotrpežljivejših žená, kar jih pozna zgodovina. Lahko bi rekli, tudi ena najsrečnejših.

Ko je Pasteur postal družinski poglavar, se je še željneje lotil svojih raziskav. Delal je podnevi in ponoči, da se udvorljivih dolžnosti mladega zakonca še spomniti ni utegnil. Tačas je nekomu pisal: »Tako sem že blizu skrivnostnih reči, da jih malone razločim. Še spati ne morem, vse noči so mi predolge. Žena me često ošteva; a jaz ji pravim, da ji kujem slavo.«

To pot je Pasteur raziskoval še kristale. Na slepo srečo je delal prismojene poskuse, kakršne bi si mogel izmisliti tudi kak bedak — in kakršni iz čudaka naredé slavnega moža, če se posrečijo. Da bi spremenil kemične sestavine živim bitjem, je postavljaj mednje močne magnete. Z uram podobnimi napravami je poganjal razne rastline neprenehoma sem pa tja in je poskušal spremeniti skrivnostne delčke rastlinske tvarine v zrcalne podobe. Rad bi bil prikazal novo vrsto rastlinja. Tako ga je imelo, da bi ustvarjal nove reči.

Žena je često pozno v noč čakala nanj. Čudila se mu je in zaupala vanj. Tiste čase je pisala svojemu očetu: »Veste, če mu bodo letošnji poskusi uspeli, bo skoraj drugi Newton ali Galilei.« Toda tokrat ga je še precenila, ali sama od sebe, ali kakor koli že. Poskusi so se mu vsi od kraja izjalovili.

Kmalu so Pasteura imenovali za profesorja in dekana na naravoslovni fakulteti v Lillu. Tukaj se je prvič nameril na mikrobe. Sredi trdnih olarjev, pridelovalcev sladkorne pese in prodajalcev poljskega orodja je srčno šel v boj in odtlej neodjenljivo na pol dramatično na pol romantično tudi z verskimi in političnimi trditvami utemeljeval in uveljavljal dejavnost mikrobov. Med malomeščani, ti še nikoli niso bili Bog ve kako učni, je začel razburjati ljudi z mikrobi; posihmal so trideset let prvakovali v znanosti. Prikazal je ljudem korist in škodo mikrobov in si tako na lepem pridobil mnogo nasprotnikov in mnogo častilcev. Časopisi so se na prvih straneh razpisali o njem in ga vse vprek hvalili, izzivali in zbijali neslane šale na račun njegovih mikrobov. Nekateri so se mu le podsmehljivo muzali, drugi so ga celo na dvoboj pozivali. On pa je šel po svoji poti, kar naprej le raziskoval in s svojimi dognanji že tedaj reševal življenje porođnicam. V Lillu je napravil svoj prvi polet v nesmrtnost.

Ko se je selil iz Strasbourga, je bil nekam zmeden, ker ga je znanost že nekajkrat imela za norca. A komaj se je nastanil v Lillu, se mu je že nasmehnila sreča v podobni pomoči, ki jo je ponudil tamošnjim sladkornim tovarnarjem.

Pasteuru so v Lillu zatrjevali ljudje, da je tam znanost v veliki časti. Toda odposlanci pridobitnikov so ga pozdravili

nekako takole: »Nam je predvsem do tesnega sodelovanja vaše znanosti z našo industrijo. Radi bi pač vedeli, če se znanost tudi izplača. Zvišajte sladkorno donosnost naše pese, dvignite proizvodnjo alkohola, pa bomo skrbeli za vas in vaš laboratorij.«

Pasteur jih je vljudno poslušal in jim poslej rad kazal, kaj zna. Bil je zares vse več ko zgolj znanstvenik. Predstavite si pridobitnike, da prosijo Izaka Newtona, naj jim razloži, kako bi mogli izrabiti njegove zakone o gibanju teles v svojih železarnah! Plašni mislec bi se zgrozil in šel pri priči kam na samoto in bral Danijelovo knjigo. Faraday bi se vrnil k svojemu prvotnemu poklicu, h knjigovestvu. Pasteur pa se je pokazal človeka svojega časa. Njemu je šlo v glavo, da si je treba tudi z znanostjo zaslužiti kruh. Ni mu bilo za malo, predavati računarskim meščanom, premožnim tovarnarjem in njihovim ženam in jih navdušiti za svojo vedo.

»Teško bi bilo najti med vami mladega človeka, ki se ne bi živo zanimal za navadni krompir, če zve, kaj mu je treba storiti, da ga bo predelal v sladkor in pridobil iz sladkorja alkohol, iz alkohola pa eter in kis.«

Ker jim je tako govoril, se ne smemo čuditi, da mu je nekega dne prišel tožiti svoje križe in težave žganjar Bigo, ki je pridobival alkohol iz sladkorne pese. Dejal mu je: »Gospod profesor, meni vrenje kar noče uspevati in sleherni dan sem zategadelj ob tisoče frankov. Prav ljubo bi mi bilo, če bi utegnili priti v žganjarno in mi poskusili pomagati.«

Pasteur je neutegoma ustregel Bigojevi prošnji, čeprav ni vedel, kako bi bilo moč pospešiti vrenje. Še slutil ni, zakaj prevrē sladkor v alkohol. Na vsem svetu ni bilo tedaj kemika, ki bi mogel razložiti, kaj je kipenje. Pasteur je kajpak kljub temu šel v žganjarno in pazljivo pregledoval kadi, ki niso dajale alkohola. Zajel je malo sivkaste sluzave brozge in jo natočil v steklenke. Načrpal si je tudi sladkorne mezge iz kadi, ki se je v njih alkohol kar penil. Odnesele je vzorce v svoj laboratorij in se odločil, da preišče najprej zdravo tvarino. Ko je položil kapljico pod drobnogled, še slutil ni, kaj bo zagledal — kvečjemu je pričakoval, da se bodo prikazali kakšni kristali. Toda v kapljici je opazil polno rumenkastih, drobčkenih krogličastih stvaric, manjših od katerih koli kristalov. V notrini kroglic je videl vrvati in plesati neke čudne pegice.

»Kaj le naj bi to bilo?« je zamrmral. Pri tej priči mu je tudi že šinilo v glavo: »No, tega bi se bil lahko takoj domislil! Glivice so, saj jih je najti povsod, kjer prevreva sladkor v alkohol.«

Ogledoval je glivice, ki so bile zmotane v klobčke in verižice. Z velikim začudenjem je opazil, da so nekaterim poganjale ob straneh nenavadne kali, na oči podobne klicam neskončno majhnih semen.

»Cagniard de la Tour ima prav. Glivice živé in predelajo pesni sladkor v alkohol!« je kriknil prédse. »Toda tole ne bo pomagalo Bigoju. Česa neki manjka tvarini v nezdravih kadeh?« Pograbil je steklenko z mezgo slabe bīre in jo duhal, ogledoval z majhnim povečevalnim steklom, pokušal in vtikal vanjo ustrižke modrega lakmusovega papirja. Nazadnje je kanil kapljico brozge pod drobnogled in spet samo gledal — kupček kapljive umazanije, kjer ni bilo najti nobene glivice. Kaj naj bi to le pomenilo?

Prijel je steklenko in bolščal vanjo, dokler se ni hipoma zavedel, da je sok v njej že na pogled različen. Na notranji strani steklenke so lepele sive pičice in plavale na površini. »Ali jih je kaj tudi v zdravi tvarini? Ne, med glivicami jih

ni. Kaj imajo le tule opraviti!« S težavo je ujel v steklenki eno samo pičico in jo v kapljici čiste vode položil pod mikroskop.

Nobene krogličastih glivic ni ugledal, pač pa nekaj drugega, nekaj tako čudnega, česar še svoj živ dan ni videl. Pred očesom mu je migotala neznanska množica zmedenih, drobcenih, paličicam podobnih stvaric; bile so ali zmotane v klobčke ali so plule tako tesno druga za drugo, da so bile ko vrvice, ali so posamič švigale naokoli. Vse pa so se neprestano gugljale in čudno strepetavale. Bile so tudi veliko manjše ko kvasovke; sodil je, da merijo kvečjemu tisočinko milimetra.

Naslednjo noč se je Pasteur venomer premetaval po postelji in komajda kaj spal. Zjutraj je bil navsezgodaj spet v žganjarni. Z naočniki napošev pred kratkovidnimi očmi je željno strmél v nezdravo pesino mezgo in si jo natakal v steklenke. Toda zdaj se ni več trafil zastran Bigoja in njegovih tegob. Zavedal se je samo še lastne vedoželjnosti in pleščočih malih paličic. V vsaki sivkasti pegici jih je našel na milijone. Vestno jih je opazoval, da bi dognal, počemu so na svetu, in zategadelj prebedel dosti noči. Po mizah je imel vedno nastavljeno celo reč čudnih priprav, da je bilo v laboratoriju kakor v kakem alkimistovskem brlogu. Kar naprej je preiskoval bolni sok, ki ga je bila sama ljuba zmeda paličic, in ugotovil v njem vselej le mlečno kislino, ne pa tudi kaj alkohola. Kar mu je na lepem šinilo v glavo:

»Paličice v bolnem soku so živa bitja, ki povzročajo mlečno kislino. Bržčas se boré s kvasovkami in jih užugajo. Kajpada! Paličice so kvasenice mlečne kisline, krogličaste glivice pa kvasenice alkohola!«

Planil je iz laboratorija in stekel k ženi. Resda ni nič vedela o kvašenju; a kljub temu ga je rada poslušala, ko ji je razlagal svoja dognanja, čeprav jih je razumela komaj na pol.

Kar ji je pravil, je pač le uganil. Veendar je o svoji domnevi sodil, da je ne bo treba ovreči. Silno natančno je opazoval že na tisoče naravnih pojavov in kljub svoji brljavosti zvečine zadel pravo. A četudi se mu je zdel domislek pravilen, ni sklepal prenačljeno, marveč oprézoval in lovil dokaze za svojo razlago, dokler jih ni imel. Tako je bilo tudi to pot, ko je bil prepričan, da je rešil tisočletno uganko o vrenju.

Po glavi so mu rojili neštevilni zmedeni načrti, da bi z njimi dokazal pravilnost svoje trditve. Toda zato ni zamenjal pridobitnikov in njihovih križev in težav, ni se izmikal ne gospódi, ne kmetom in ne študentom. Tačas je uredil v svojem laboratoriju preskuševalnico gnojil; tačas je potoval v Pariz in zaman skušal doseči, da bi ga izvolili za člana Akademije znanosti. Svoje slušatelje je sprevajal na poučne izlete v valencienneske olarnice in v belgijske železarne. Sredi vsega tega se je lepega dne domislil, kako bi utegnil dokazati, da paličice živé in kljub majhnosti opravljajo velikansko delo, ker predelujejo sladkor v mlečno kislino, čemur še tak velikan ne bi bil kos.

»Toda v tako kalni brozgi, kakršna je mezga sladkorne pese, ne morem proučevati paličic, ki jih imam za žive,« je menil Pasteur. »Zanje si moram izmisliti kakšno drugo ustrežno, a hkrati prozorno hranivo, da mi jih bo moč opazovati in z lastnimi očmi videti, če se razmnožujejo in imajo mlade. Kaj vem, morebiti jih bo gomezljalo tisoč, kjer bom imel v začetku eno!« Presadil je torej nekaj sivkastih pegic iz skažene mezge v čisto, osladkano vodo. Toda v novi tekočini so paličice kar nekam hirale. »Menda zahte-

vajo izdatnejše hrane,« je sodil in poskusil z drugačno raztopino. Pa še ni šlo po njegovih željah, dokler si ni nazadnje izmislil dokaj čudno mešanico. V čisti vodi je prekuhal nekaj posušenih droži in zavrelico tako dolgo precejal, da jo je imel popolnoma čisto in prozorno. Nato je vmešal vanjo določeno količino sladkorja in ogljikovo kislega apna, da se ne bi skisala. Na konici tanke igle je v novo hranilno tekočino prenesel eno sivih pegic iz nezdravega kipnjaka. Potem je poskusno steklenko postavil v svoj grevec in čakal. Čakal je, kakor morajo čakati vsi loveci mikrobov, ki nikoli ne morejo izvršiti poskusa na mah.

Čakal je od jutra do večera, vmes pa podpisoval spričevala, predaval študentom in dajal svete kmetom, ko so ga prihajali spraševati, kako bi zvišali rodnost svojih žit. Mislil je na svojo ljubo steklenko in čakal. Hodil je h grevcu, strmel vanj in čakal. Dobro bi res bilo, da bi ponoči spal. A kako naj bi spal, če ni vedel, kaj se godi v steklenki!

Drugi dan ni bilo nič drugače. Na večer so se mu noge od bojazni že šibile. Kaj, če se mu je poskus spet pokazil! »Nobena tekočina ni tako čista, da bi v njej mogel videti, kako rastejo te vražje drobne živalce!« je vzdihnil in le šel gledat...

Dvignil je steklenko k edini plinski luči in si skoraj dejal: »Na vsak način se je tu notri nekaj spremenilo. Nekatero sive pičice, ki sem jih včeraj posejal v steklenko, spuščajo danes številne mehurčke. Več jih je nastalo na novo; in tudi iz novih se odganjajo mehurčki!« Za vse drugo slep in gluha je kakor uročen stal pred malim grevcem. Nikamor se mu ni mudilo; ure so mu minevale ko sekunde. Znova je dvignil steklenko k luči in jo lahko potresel. Pri priči so se z dna zvrtničili kvišku kotanci motnega sivenga oblačka. In tudi megleni obročki so spuščali mehurčke. Torej bo vendar nekaj zvedel!

Previdno je kanil iz steklenke kapljico prezanimive tekočine pod mikroskop. Heureka — našel sem! V polju leče je videl vrvrati, trepetati in gomezljati na milijone drobkov palčic. »Pa le živé in se razmnožujejo,« je zamomljal predse. Ko ga je žena klicala jest, je ko po navadi na glas odvrnil: »Prècej pridem!« Pa še dobro dolgo ni prišel.

Naslednje dni je ta poskus še nešteto krat ponovil. Vedno znova je tekočino, kjer je bilo vse živo palčic, po kapljicah spuščal v čisto, precejeno drožno zavrelico. Vselej so se nato pokazali v njej milijoni drobnih stvaric in vsakokrat povzročili nove množine mlečne kisline. Pasteur kar ni mogel več molčati — viš ga, saj ga le ni bilo samo potrpljenje! Vsaj Bigo naj bi zvedel, da gospodarijo v njegovih kadeh take palčice, ki jim je moč pokaziti kipenje. Prežene naj jih, pa mu bodo kadi spet dajale alkohol! Ni pa do gnano, če se je Bigoju posrečilo znebiti se palčic. Pasteur že ni več mislil na žganjarja. V predavalnici je pravil študentom o neskončno drobcenih zverinicah, ki predelujejo sladkor v mlečno kislino, kar bi se samemu človeku nikoli ne posrečilo. Tudi svojemu staremu učitelju Dumasu in vsem svojim prijateljem je sporočil, kaj je odkril novega. V lillskem Znanstvenem društvu je o tozadavnem predmetu bral spis za spisom in poslal učeno razpravo tudi Akademiji znanosti v Parizu. Tako važno je bilo dejstvo:

»Vrenje povzročajo živa, toda le podvidna bitja.«

V svoji preproščini je vsakomur pravil, kaj pomembnega je odkril. Preveč je bil otroškega srea, da bi znal biti skromen. Odtlej se je tudi dolga leta zanimal predvsem le za kvasenice. Jedel, spal, sanjal je — v mislih nanje. Še življenje bi bil dal zanje.

Vse je delal kar sam. Nikogar ni imel, ki bi mu kaj pomagal; še kakega fanta ne, da bi mu pomival steklenke. Kako je mogel strpati v en sam dan tako kolobocijo dogodkov? Bil je pač silno delaven, pa ženo je imel, »ki ga je tako od srca ljubila, da je celo njegovo delo razumela«, kakor je menil o njej Roux. Ko je zvečer otroke spravila spat, je vrla žena sedla k mizici in pisala znanstvene razprave, kakor jih je narekoval Pasteur. Če pa je on večere prebil v kleti pri steklenkah in cevkah in je morala posedati sama, dokler ga ni pričakala, je vtem razbirala čire čare iz njegovih beležnic in s svojo lepo čitljivo pisavo prepisovala njegove zapise na čisto. Pasteur je bil zanjo življenje. Čedalje bolj se je poglobljala v njegova dela, ker njemu ni bilo drugega mar.

PRVI VITEZ ČASTNE LEGIJE

ALBIN ZALAZNIK

Koj ob začetku velike francoske revolucije so zgrmeli na kup vsi plemiški in častni naslovi. Vsa odlikovanja so romala v ropotarnico. Ponosno je bobnal novi rod v svet, da so vsi ljudje enaki. Še prestol so zrušili. Monarhija se je umaknila republiko. Toda ista ljudovlada bratstva in enakosti je kaj kmalu začela javno razglašati imena hrabrih vojakov. Začela je tudi krasiti plešaste glave zaslužnih meščanov z lovorjevimi vencami. Kaj se je skrivalo za tem drugim kakor želja, spodbujati državljane k izrednim dejanjem? Iz same zavesti, da smo vsi enaki, se pač bolj poredkoma izcimi izjemno dejanje.

Ta dušeslovni nauk, ki ga nudi življenje, tudi prvemu konzulu Bonaparteju ni ušel. Že davno je spoznal svoj življenjski cilj: Francijo povzdigniti do gospodarice Evrope. Tega velikanskega načrta se je mogel s pridom lotiti samo, če je potegnil za seboj ljudi, ki so bili pripravljeni na vsaktero žrtev. V svesti si, da se ravno ob tekmovanju razvezujejo tvorne sile državljanov, je predložil 4. maja 1802 državnemu zboru zakonski osnutek o uvedbi novega odlikovanja, ki se naj zove »red častne legije«.

Ko je eden izmed gospodov svetnikov, nekdanji revolucionar Teofil Berlier, v imenu enakosti ugovarjal, mu je Bonaparte odvrnil: »Ne verjamem, da bi francoski narod ljubil svobodo ali enakost kot tako. Francozi imajo za seboj celih deset let revolucije, spremenili se pa zaradi tega niso. Še vedno poznajo le eno strast — imenujemo jo čast. To strast je treba negovati in zato mi dajte v roko odlikovanj!« Kljub tem in drugim prepričevalnim razlogom je predlog Prvega konzula prodril s šibko večino 14 glasov proti 10.

»Red častne legije« se je nazivalo novo odlikovanje zaradi tega, ker je bil namen Prvega konzula, da bi se pod skupnim častnim znamenjem zbirali možje brez razlike stanu in izobrazbe: posvečali naj bi svoje najboljše sile kultu francoske časti in obrambi narodnih vzorov. Kdor je hotel zaslužiti križec častne legije, mu nikakor ni bilo treba hiteti na bojišče jemati sovražniku zastave in topove, ne, tudi znanstvenik v laboratoriju ali umetnik v ateljeju je lahko učakal uro, ko ga je vlada imela za vrednega, da ga sprejme med častne viteze.

Prvotni častni legiji je načeloval Bonaparte sam. Bil je véliki mojster reda. Ob strani mu je stal véliki kancelar, ki je vodil upravo in pisarno. Legija je štela 16 oddelkov ali kohort s sedmimi vélikimi častniki, 20 komandirji, 30

častniki in 350 legionarji ali vitezi. Vsak član je imel pravico do letne plače. Razume se, da so do danes marsikaj preustrojili. Ostalo je pa ime, ostala je tudi ideja.

Preteklo je več kakor dve leti, preden se je véliki mojster odločil, da razdeli prve križce častne legije. Medtem je Francija doživela še eno usodno notranjo spremembo: na pobudo najvišjih državnih uradov se je dal Prvi konzul z ljudskim glasovanjem oklicati za »cesarja Francozov«. Bonaparte se je prelevil v Napoleona I. Cesarstvo je lepa stvar, toda za množico, ki se ne ukvarja rada z globokimi umskimi vajami, ostane cesarstvo vendarle votlo doneča beseda, če nihče ne poskrbi za pašo očem in ušesom. Napoleonu, rojenemu dušeslovcu, ni bilo treba v tem pogledu nobenih nasvetov. Med velike in sijajne prireditve, s katerimi se je znalo mlado cesarstvo laskati navdušenemu narodu, moramo šteti tudi slavje v Domu invalidov dne 15. julija 1804. Ta dan je cesar lastnoročno pripel celi vrsti zaslužnih vojakov in častnikov križec častne legije na prsi.

Brž ko je cesar razjahal konja, je odšel skozi srednjo ladjo prenapolnjene cerkve do prezbiterija, kjer je sedel na prestol. Njemu nasproti je v razkošni loži sedela njegova žena, cesarica Jožefina. Pred prestolom sta stala cesarjev pastorek Evgen Beauharnais, držeč v roki blazinico z iglami, in maršal Murat, ki je imel dragoceno skledico polno križcev. V cerkvi je bil poseben prostor, kjer so na klopeh sedeli vojak, določeni za odlikovanje.

Svečani obred se je začel s tem, da so se na stopnicah cesarskega prestola razvrstili tisti imenitniki in dostojanstveniki, ki jim je bil Napoleon določil višje čine v legiji. K vsakemu je pristopil sam ter mu pripel veliki križ častne legije. Ko je bilo to pri kraju, se je začelo odlikovanje preprostih legionarjev.

Po cerkvi je nenadoma zadonel glas, rezek in odločen kakor povelje na paradi: »Jean-Roch Coignet!« — Cesarski gardist Coignet naj sam pripoveduje, kako je bilo:

— Stopal sem skozi cerkev do prestola. Tedaj se je postavil predme Beauharnais ter me ustavil. Toda Murat mu je pojasnil: »Gospod princ, vsi legionarji so med seboj enaki! Ker so ga poklicali, sme gor.« Povzpel sem se torej po stopnicah in se postavil pred cesarja. Ta mi je, držeč v roki križec, govoril besede: »Prejmi tale križec od svojega cesarja v priznanje za hrabrost, ki si jo tolikokrat pokazal v službi domovine.« Prijel sem križec za trak, na katerem je visel, in — ker nisem vedel drugega — sem začel, ne da bi se obrnil, počasi in previdno stopati po stopnicah navzdol. Tedaj mi je cesar mignil, naj se vrnem. Vzel mi je križec, potegnil trak skozi gumbnico moje uniforme in ga pričvrstil z iglo, ki mu jo je bil ponudil Beauharnais. Šele potem sem bil prost. Šel sem skozi vso sijajno družbo dvorskih dostojanstvenikov in članov generalnega štaba in kaj vem koga, dokler nisem naletel na svojega polkovnika Lepreuxa in na stotnika Merleta, ki sta tudi čakala na odlikovanje. Objela sta me spričo vseh častnikov. Kmalu nato sem šel iz cerkve. —

Pred cerkvijo so stali Parižani kar v trumah in, ker je hotel vsakdo od blizu videti novo odlikovanje, je nastala tolika gneča, da Coignet dolgo ni mogel dalje. Ko se je po mnogem prerivanju izmotal iz živega klobčiča radovednežev, je ubral pot v vojašnico. Prav tedaj je straža ob vhodu nekomu izkazala čast. Misleč, da se bliža častnik, se Coignet ozre, toda nikogar ne opazi. Zato vpraša stražo: »Koga pozdravljate?«

»Vas,« odvrne gardist in pripomni: »Nov ukaz — križcu častne legije naj se izkaže vojaška čast.«

Coignet, ves prevzet od radostnega ponosa, stisne tovarišu v pest pet frankov. Nato stopi visoko vzravnan v vojašnico.

Tam je za nekaj minut prenehalo vse vojaško življenje, tako so z vseh strani privreli gardisti prodajat zijala. Toda že so se Coigneta polastili sostanovalci. Odpeljali so ga v svojo sobo ter mu toliko čestitali, da jim je moral plačati za deset litrov vina. Ko se je mračilo, se je prikazal poročnik in povabil Coigneta v mesto, da bosta skupaj prebila večer. In Coignet piše dalje:

— Vzel me je pod pazduho in židane volje sva korakala po slavnostno razsvetljenih ulicah, dokler nisva prijadrala v Café Borel blizu Palais-Royala. Polno gostov je bilo tam. Brž ko sva sedla, je pristopil kavarnar ter rekel nekam svečano: »Častni legiji se danes streže zastonj — naročajta, kar vama drago!« Tedaj so naju gostje, ki so sedeli najbliže, začeli gledati, kmalu so nekateri prisledli, za temi so prišli drugi — in z vsemi je bilo treba prazniti kozarček punča. Ko je poročnik povedal, da sem jaz od vsega moštva prvi, ki mu je cesar lastnoročno pripel na prsi križec, je nastal vihar navdušenja. —

Tako zelo so tiščali v ubogega Coigneta, da mu je bilo huje kakor na viharnem bojišču.

»Bil sem že ves zmeden in nenehoma sem rotiti ljudi: Saj ne morem več piti, gospodje! Hvala vam, hvala!« Vendarle priznava v isti sapi: »Bil je krasen večer, nikdar več v življenju nisem nič takega učakal.«

Drugi dan je moral Coignet pred stotnika. Ta mu je najprej čestital, potem sta skupaj izpila šilce žganja, nazadnje je odlikovancu sporočil, da morajo vsi dekorirani gardisti ob dvanajstih v pisarno častne legije, da se vpišejo v zlato knjigo. V spremstvu svojega poročnika se je naš slavljeneec z izvoščkom odpeljal v pisarno. Tudi drugim odlikovancem so priskrbeli vozove, nobenemu ni bilo treba priti peš. Ko so bili vsi zbrani, je vstopil gospod véliki kancelar — »mož z dokaj dolgim in debelim nosom«. Čestital je vsem prav od srca, potem pa pokazal na zajetno knjigo, ki je bila že pripravljena za vpisovanje. Coignet se je moral podpisati prvi, toda joj — mož ni znal pisati! Zato je kancelar z desnico oklenil njegove tri prste ter mu jih vodil po papirju, tako da je nastalo nekaj podpisu podobnega. Šele tri leta kasneje se je Coignet, ki je bil medtem postal korporal, naučil težke umetnosti branja in pisanja.

Tudi kasneje je mož dokazal, da je križec res zaslužil. Njegova hrabrost na nešteti bojiščih je bila tolika, da je polagoma napredoval do stotnika. Kako presenetljivo je znal izpopolniti svojo nekam kasno pridobljeno pismenost, o tem priča debela knjiga spominov, ki jo je spisal po razsulu Napoleonovega cesarstva. Od tistih časov je minilo več kakor sto let, knjiga je pa še vedno zanimiva.

N O V E K N J I G E

Tone Čufar: MALI BABILON. Groteska. Ljubljana, 1939. Izdal Naš kovinar, Jesenice. Naslovni linorez: Joža Polajenko. Tiskali J. Blasnika nasl. Strani 50. — Ker se je Čufarju napisalo nekaj zelo čudnega, je svojo igro imenoval grotesko. Po njegovem je torej groteska zmes neslanosti, sladkobnosti, naivnosti, banalnosti, neokusnosti, neuzitnosti, grobosti in kar je še podobnih pojmov po slovarjih, skratka: mali Babilon. Katoliškim pisateljem radi očitajo tendenčnost, češ da zmanjšuje vrednost dela. Toda

taka tendenca je užitna in zdrava! Tukaj pa: namerna izbera oseb — potepuški heroji in gosposki bedaki, neutemeljeni, za lase privlečeni razgovori, zasramovanje in karikatura — pa kako ponesrečena — državnih in cerkvenih uredb in uslužbencev! Itd. Razumemo, zakaj je svoj čas Sodobnost priobčila samo prvi del te drame, razumemo tudi obup pisca samega, ki je opustil navaden način igrskih dialogov s približanjem prozni obliki, ne razumemo pa tihega upanja, s katerim čaka na kako morebitno uprizoritev. Prerokujemo mu, da je med pametnimi ljudmi z okusom ne bo dočakal.

Janko Moder.

N A Š E S L I K E

Jaroslav Čermak: SIMON LOMNICKY BERAČI NA KARLOVEM MOSTU V PRAGI. Naša slika kaže prizor iz začetka 17. stoletja, ki se dogaja na slavnem znanem Karlovem mostu v Pragi. Ob ograji sedi med gručo beračev starejši mož plemenitega, razumnega obraza, še dosti čedno oblečen, toda vidno obupan in potrft. Oči mu topo zro nekam v daljavo. Okrog njega je več revežev, na levi ves razcapan star berač, ob ograji sloni dekle, ki pomilovaje gleda na potrtega starca. Tudi stara beračica z otrokom na tleh se sočutno ozira na nenavadnega tovariša v nesreči, pred katerim leži na tlaku torba s svežnjem papirja, klobuk in nekaj novcev, ki so mu jih vrgli mimoidoči za vbogajme. Čisto na levi sedi na ograji mlajši moški s knjigami in zamišljeno strmi predse. Po mostu hodijo košati plemiči, spredaj bahav par, mož z ženo, ki jima sledi paž z molitveniki v rokah, onstran se oholemu vojaku v oklepu meščan ponižno klanja do tal, zadaj prihaja menih s spremljevalcem. Čisto v ozadju je videti sloke stolpe mestnega ozidja in praških cerkva. — Kdo je ta nenavadni berač, ki mu je videti, da je nekoč poznal boljše čase? To je Šimon Lomnický, pisec mnogoštevilnih čeških prozaičnih in poetskih del, napisanih v sodobnem baročnem načinu. Lomnický je po zgledu tedanjih verzifikatorjev opeval in v prozi povelečeval zdaj tega zdaj onega velikaša in od njih prejemal podpore. Ker so se v tedanji tako razgibani dobi politične razmere zelo naglo menjavale, je tudi Lomnický svoje prepričanje hitro spreminjal. Ko so ob začetku tridesetletne vojske protestantje prevladovali v Pragi, se jim je Lomnický pridružil, po bitki na Beli gori pa je spet iskal zvez s habsburškimi mogotci. Leta 1622 je v Pragi umrl, in sicer, kakor pripovedujejo poročila, zaničevan od vsega ljudstva, v veliki revščini, tako da je moral na stara leta beračiti na Karlovem mostu. Ta prizor kaže naša slika, ki je iz slikarske galerije grofov Czerninov na Dunaju. — Slikar Jaroslav Čermak (1830—1878) je bil izredno nadarjen umetnik, ki je po začetnih študijah v Pragi nadaljeval slikarske nauke v Belgiji, v Antwerpnu in kasneje v Bruslju. V Belgiji je tedaj cvetelo zgodovinsko slikarstvo in je Čermak kot Gallaitov učenec kmalu dosegel veliko spretnost. Pozneje se je preselil v Pariz, kjer si je ustvaril lep dom in imel veliko in znano delavnico. Tam je tudi umrl. Kasneje so njegovo truplo prenesli iz Pariza v Prago. Čermak je bil sin svoje dobe, ostal je romantik do konca, zlasti se je pa posvetil dvema panogama, namreč slikanju zgodovinskih prizorov iz češke minulosti — znane so predvsem njegove slike iz časa prvih Přemyslov in iz dobe husitskih bojev. V poznejših letih pa je vse svoje sposobnosti obrnil v drugo smer, namreč v močno idealizirano podajanje ljudskega življenja Čehov in Slovakov, zlasti je naslikal brez števila kom-

pozicij iz Dalmacije, Bosne in Črne gore, ki so ga s svojo barvito eksotičnostjo močno privlačevale. Polagal je izredno važnost na točnost pestrih ljudskih nošenj, z resnično virtuoznostjo in smislom za barvne vrednote je upodabljal slikovite in tipične prebivalce teh krajev, ki so se mu kot umetniku in Slovanu tako močno priljubili. Njegove slike, kakor so »Umirajoči Črnogorec«, »Ujete Hercegovke«, »Beg Bosancev« ali pa »Ugrabljena Črnogorka«, so bile svoj čas po neštevilnih reprodukcijah, ki so visele v vseh naših rodoljubnih hišah, po čitalnicah in gostilnah, tako znane, da skoraj ni bilo pri nas in na vsem slovanskem jugu človeka, ki bi vsaj katere izmed njih ne poznal. Navzlic nekaterim umetnostnim šibkostim so mnoga Čermakova dela ohranila do današnjega časa živost in svežost.

★

Jožef Manes (1820—1871) je bil potomec znane slikarske rodovine, ki je dala Čehom več dobrih umetnikov, največji med njimi pa je bil Jožef. Zrasel je v ozračju nazarenskih epigonov, bil je pristen romantik in se z vso močjo in ognjevitostjo svoje široke umetniške duše zagledal v slavno češko minulosť. Bil je izvrsten, naravnost klasičen risar, pa tudi kot mojster barve je dosegel izredne uspehe. Njegovo področje je bilo nenavadno obširno: bil je portretist, pokrajinar, imeniten grafik, ustvarjal pa je tudi kompozicije za stenske slike in celo za plastična dela. Njegov vpliv na češke sodobnike in na naslednike je bil izredno blagodejen. — Iz njegovega bogatega risarskega dela objavljamo samo štiri risbe iz venca »Pesem«, v katerem je upodobil s prizori iz življenja češkega ljudstva različne vrste pesmi, ki se pojo ob najrazličnejših prilikah. Že iz teh naših reprodukcij je mogoče videti, kako skrben in več oblikovalec je bil, in kako je s skromnimi sredstvi znal ustvariti ustrezno nastrosenje, iz katerega veje pristna slovanska čustvenost.

František T. Šimon (rojen 1877) je med najbolj znanimi češkimi grafiki sedanjosti. Živi stalno v Parizu in je močno pod vplivom francoske umetnosti. Na svetovnem grafičnem trgu dosegajo njegova dela, zlasti barvne radiranke, znatno ceno.

Jan C. Vondrouš (rojen 1884) spada med mlajše pokolenje čeških grafičnih umetnikov. Podobo mostnega stolpa v Starem mestu v Pragi smo vzeli iz venca njegovih radirank »Krásná Praha«.

K istemu časovnemu krogu spada tudi Adolf Kašpar, čigar dvoje čustveno nastrosjenih risb objavljamo.

Oton Gaspari

DOM IN DRUŽINA

NEPRIČAKOVANI GOST

STEFANIJA HUMEK]

Včasih nas nenadoma obišče znanec, ki se mudi v našem kraju. Radi bi ga povabili na kosilo, vendar se bojimo, da mu ne bomo mogli dobro postreči, ko imamo pripravljeno samo za domače. Včasih pa bi mož rad pripeljal domov prijatelja, da bi se pri prijetnem obedu mirno pogovorila. Gospodinjo ob takih prilikah zaskrbi, kako bo kos težki nalogi, ko mora postreči gostu, za katerega ni zvedela dovolj zgodaj, da pride na obed. Skrb je deloma upravičena, ker res ni lahko kar naenkrat in morda brez posebnih sredstev pričarati dobro kosilo, južino ali večerjo. Vendar ni tako hudo, kakor je sprva videti. Marsikatera izmed starejših in izkušenih gospodinj se je že nešteto krat dobro odrezala ob taki priliki; teže pa je za mlajše in manj izkušene.

Našega kosila, ki se že kuha na štedilniku, bo ob nenadnem obisku seveda premalo. Zato mora gospodinja takoj, ko povabi nenadnega prišleca, dobro premisliti, kakó bo kosilo, ki je že na pol gotovo, tako spremenila, da bo dostojno postregla gostu in svojcem.

Ako je še dovolj časa, jedilnik seveda lahko spremenimo. Nekatere jedi bomo morda pustili za zvečer ali za drugi dan ter obed sestavili na novo. Največkrat pa tega ne moremo, niti ni potrebno. Ako imamo v jedilni shrambi vsaj majhno zalogo shrankov in drugih živil, s katerimi ni nič dela in so kar pripravljena, bomo obed hitro izpopolnili, da bo za vse dovolj. Seveda si ne smemo naprtiti kdo ve kakšnega dela, samo da bi bilo videti kosilo bolj imenitno. To je nepotrebno in tudi gostu neprijetno, ko vidi gospodinjo vso v zadregi in izmučeno. Bolje in pravilneje je, da smo skromni in da mimogrede izpopolnimo obed.

Tudi razno opravičevanje, česa nismo mogli, je odveč; saj lahko vsakdo sam presodi, kaj se dá napraviti v pičlo odmerjenem času in s sredstvi, ki so v našem gospodinjstvu na razpolago. Gostoljubnost ne pomeni samo obilnih kosil in večerij. Nujno potrebna je tudi dobra volja, ki napravi pri še tako preprostem kosilu pristrčno razpoloženje. Dostikrat gost tudi ne utegne sedeti pri mizi kar ure in ure. Bolj zadovoljen je, ako se more po kratkem obedu še nekoliko pogovoriti, potem pa iti dalje po opravkih. Tudi si ne očita, da je naprtil gostiteljici veliko dela, ki se zavleče kar do večera, ako je treba po obilnem kosilu pomiti še cele kupe umazane posode.

Kosilo lahko razširimo s tem, da pridenemo majhen prigrizek za uvod, vstavimo vmes še eno jed ali pa prinesemo kaj sladkega za na konec. Tako napravimo kosilo obilnejše in je treba za vsako osebo manj posameznih jedi. Ako nimamo pripravljene juhe, prinesemo na mizo namesto nje sadje, presno sadno jed ali mrzel mesni prigrizek iz shranka. Premalo mesa težko delimo med več oseb. Prav lahko pa prinesemo na mizo dve različni mesni vrsti, če nimamo ene dovolj. Seveda ju moramo naložiti na en pločnik, ker veljata obe za eno mesno jed. Če je še kaj mesa doma, ali če si ga lahko priskrbimo, si najhitreje pomagamo na ta način. Več kakor pečenka nam izda meso v omaki, posebno ako pridenemo precej zelenjadi ter še kako drugo živilo. Zelenjadi, ki smo jo že pristavili k ognju, tudi ne bo

dovolj za vse. Hitro naredimo še malo solate, brez katere je malokatera gospodinja. Kjer ni domačega vrtička, je pa gotovo kaj v jedilni shrambi. Če je bila solata namenjena že za domače, jo natrebimo še malo, oziroma ji primešamo kakršno koli drugo zelenjad, n. pr. paradižnik, kumare, da dobimo mešano solato. Zelo koristno lahko uporabimo za solato tudi vkuhano zelenjad, kakor stročji fižol, karlijolo, grah ali peso. Kadar časa zelo primanjkuje, postavimo kis in olje kar na mizo, da si solato naredi vsak na svojem krožniku. S tem pomagamo sebi, pa tudi marsikateremu gostu ustrezemo. Mešana solata je v vsaki sestavi dobra in osvežujoča, pa tudi nasitljiva. Nekatere gospodinje ne vedo, da lahko zmešajo tudi več vrst kuhane zelenjadi, n. pr. mešana kuhana zelenjad je za take prilike zelo pripravna. K temu, kar že imamo na štedilniku, pridenemo še nekaj konzerve ali zelenjadi, ki smo jo morda namenili za večerjo. Vse skupaj zabelimo, pa je dovolj prikuhe.

Pripravljen kompot ali sladica za konec obeda se dá tudi nekoliko pomnožiti, da dobimo en odmerek več. To napravimo najlaže tako, da jo razdelimo na posamezne krožnike in vsakemu odmerku prilijemo sladke smetane ali kreme, ki je hitro pripravljena. Če sladice nismo imeli v sporedu, jo hitro napravimo, in sicer iz sadja, sladkega ali kislega mleka. Zelo malo dela nam dá sadna solata, ki je izvrstna. Sadju kakršne koli vrste narežemo na tenke listke, posladkamo, pokapamo s sadnim sokom ali likerjem in postavimo na mrzlo. Kislo mleko nam dá izborna krema v nekaj minutah. Stepemo ga z metlico, primešamo nekaj sladke smetane, ga po okusu osladkamo, pa je krema pripravljena. V jedilni omari je najbrž kaj keksov. Krema s keksi je dobra sladica, ki dá malo dela in obed zelo izpopolni. Kaj pripravna sladica je že večkrat omenjena sadna jed, za katero potrebujemo samo nekaj minut. Ima to prednost, da jo lahko denemo na mizo v začetku ali na koncu, glede na to, ali nam manjka prigrizek oziroma juha, ali pa sladica. Tudi maslo in sir sta pripravna za konec obeda, če ju imamo doma.

Največ je ob taki priliki seveda vredno vse tisto, kar je že čisto ali vsaj deloma pripravljeno, da gospodinjo čim manj zamudi. Za kupovanje navadno ni več časa, posebno ako je gospodinja sama za vse. Razen sadnih in zelenjadnih shrankov, katerih bi moralo biti v vsaki jedilni shrambi nekaj, je dobro, da imamo po možnosti v zalogi še nekaj mesnih konserv kakor razne ribe, pastete in drugo meso v pločevinastih pušicah. Zelo prav pridejo izvlečki za juhe, shranjena majoneza, zgoščeno mleko, kavina esenca, gorčica in nastrgan parmezan; zelo dobrodošla je škatla keksov ali prepečenca. Izmed sadnih izdelkov porabimo jako koristno ob taki priliki razne marmelade, jame, želeje in sadne sokove. Kozarec špargljev, gobic, kislih kumar, pa tudi druga vkuhana zelenjad ne sme manjkati v shrambi. Gospodinja, ki premore kaj več, naj ima naštetih živil oziroma konserv po dvoje, da ji ne more nič zmanjkati in jo spraviti v zadrego.

H kupljenim shrankom v pločevinastih škatlah pa spada tudi orodje, s katerim jih urno in brez težave odpremo. Zato namestimo v istem delu shrambe, kot imamo konzerve, na vidnem in priročnem mestu v lepem redu vse pripomočke za odpiranje konserv in steklenic; več raznih ključev za škatle s sardinami, odpiralnik za konzerve v okroglih škatlah, odčepalnik za steklenice, zaprte z zamaškom, nož in škarje. Najlepše in najbolj priročno shranimo to orodje, ako obesimo vse kose drugega poleg drugega na žebliček. Tako smo brez skrbi, da nam ne bo treba ničesar iskati.

Ako radi napravimo kaj slastnejšega, ne smemo biti brez oliv, angleške omake, več vrst kisa in olivnega olja. Mnogo nam pomagajo tudi razne juhe v škatlah in kockah. V vsaki shrambi je končno tudi nekaj svežih živil: sveže sadje, zelena solata, paradižniki, česen, limone, malo sladke ali kisle smetane. S temi pripomočki hitro izboljšamo obed, ki se mu končno prav nič ne pozna, da ni bil že prvotno v načrtu.

Ako moramo hitro postreči s popoldansko južino, napravimo k čaju enostavne nadevane sladke ali slane kruhke, ki so hitro pripravljene in jih delamo kar vpricho gosta pri mizi. Ali pa odpremo škatlico sardin, dodamo še presnega masla in morda redkvic. Tudi kekse in drugo drobno pecivo, ki ga imamo v zalogi, denemo na mizo.

Končno naj ima vsaka gospodinja v omari ličen prt, s katerim pogrne mizo, ter lepšo posodo, ki jo da namesto vsakdanje. Še šopek cvetja, skledo sadja ali rastočo cvetlico, pa čaka gosta vabljivo pogrnjena miza, ki odtehta del kosila. Iznajdljivost in trud gospodnji obilo poplača zadovoljnost pri obedu, ki ga je sicer na hitro, vendar spretno in dobro pripravila. Nevarno pa je ob takih prilikah poskušati kaj takega, česar še nismo delale. V naglici se nam bo nova oziroma neznanca jed rajši pokvarila kakor posrečila. Tudi postrežba preko tega, kar zmoremo, ima rada prav nasprotni učinek, kakor smo ga hotele doseči.

PLETENA NOČNA JOPICA

ELIZA SKALICKY

Pričelo se je hladnejše vreme in tudi večeri so zdaj zopet daljši, zato imamo več časa in tudi več veselja za pletenje in kvačkanje ter za ročna dela sploh. V tem času potrebujemo tudi nova in gorka oblačila za prihajajočo zimo. Če si pletemo in delamo sami, si napravimo vsako stvar lahko tako, kakor jo sami želimo.

Če si hočemo oskrbeti lahko nočno jopico, si jo bomo pletle. Kvačkane stvari so težje in zanje potrebujemo tudi več volne. Pletena jopica na naši sliki je v kroju in tudi po vzorcu preprosta. Njena velikost je približno za 96 cm do 100 cm zgornje širine. Volna je svetlomodra znamke »Libuša«; ta vrsta volne ni preveč mehka in je priporočljiva zato, ker ne izgubi oblike kroja.

Vzorec pletemo tako: Nasnujemo petlje. V prvi vrsti pletemo osem desnih petelj, deveto dvignemo nepletено tako, kakor bi hoteli plesti levo petljo; nato zopet pletemo osem desnih petelj in deveto zopet dvignemo. Tako delamo do konca. Nato delo obrnemo in za drugo vrsto pletemo zopet same desne petlje; le tiste petlje, ki jih v prvi vrsti nismo pletli, temveč dvignili, sedaj popletemo z zanko vred, in sicer z levo petljo. Tretjo vrsto pletemo zopet tako kakor prvo in tako nadaljujemo.

Jopico delamo lahko po kroju ali pa po navodilu. Če delamo po navodilu, moramo delati z iglami številke 3 in uporabiti volno približno iste debelosti, kakor je pri jopici na sliki, to je volno srednje debelosti. Če pa delamo po kroju, ki je tudi narisana v naravni velikosti na poli v tej številki, lahko pletemo s poljubno volno in njej primernimi iglami.

Zadnji del: Nasnujemo 80 petelj. Vzorec pričnemo z osmimi desnimi petljami, deveto dvignemo, nato pletemo zopet osem desnih in tako pletemo enakomerno dalje 32 cm do pod pazduhe. Tu zazankamo na obeh straneh po tri petlje hkrati.

Nato nadaljujemo do rame toliko, da meri ves del 50 cm. Potem snemamo tako, da v začetku vsake igle zazankamo po štiri petlje. S tem da snemamo vedno v začetku vsake igle, pride na vrsto zdaj prva in zdaj druga stran. Snemamo tako dolgo, da nam ostane še 26 petelj na igli. Te pa potem vse hkrati zazankamo.

Prednji del: Nasnujemo 62 petelj. Vzorec pričnemo z osmimi desnimi petljami, deveto dvignemo, nato pletemo zopet osem desnih in tako nadaljujemo. Do pod pazduhe pletemo neizpremenjeno 32 cm. Tedaj zazankamo na eni strani deset petelj, nato pa še štirikrat pri vsaki vrsti po dve petlji na isti strani. Potem nadaljujemo enakomerno tako dolgo, da meri ves del 59 cm. Potem pričnemo snemati za izrez pri vratu, in sicer na nasprotni strani kakor prej. Snemamo približno pri vsaki drugi vrsti po eno petljo, skupaj snememo 18 petelj. Ves prednji del mora biti 1–2 cm daljši kakor zadnji. Nazadnje nam ostane na igli še 26 petelj, te vse hkrati zazankamo.

Rokav: Nasnujemo 74 petelj. Vzorec pričnemo tako, da pletemo v začetku samo pet desnih, šesto dvignemo, pletemo zopet osem desnih, deveto dvignemo in tako dalje. Na koncu igle nam ostane zopet pet desnih petelj. Pletemo enakomerno 44 cm do okrogline. Tu zazankamo na eni strani devet petelj hkrati. Nato pletemo 4 cm enakomerno, nakar pričnemo snemati. Snemamo vedno v začetku vsake igle; in sicer dvakrat zaporedoma po dve petlji in dvakrat zaporedoma po eno petljo. Tako smo sneli na obeh straneh, in sicer enkrat po dve petlji in enkrat po eno petljo. Snemamo tako dolgo, da nam ostane približno 15 petelj na igli. Nato te vse hkrati zazankamo.

Ovratnik: Nasnujemo 107 petelj. V začetku pletemo osem desnih petelj, deveto dvignemo in pletemo zopet osem desnih in tako nadaljujemo. Pletemo enakomerno 10 cm, potem pa vse petlje hkrati zazankamo.

Ovratnik na prednjih delih našijemo tam, kjer smo pričele snemati. Šiv rokava pride tja, kjer smo pri prednjem delu nehale snemati; zadnji del rokava je tisti, pri katerem smo snele devet petelj. V pasu ima jopica pentljo na zadrgo. Zato našijemo zadaj iz blaga pas in vanj vpe-ljemo pentljo. Jopico obkvačkamo tako, da vkvačkamo v primerni razdalji pet šibičnih petelj hkrati v eno luknjico in v enaki razdalji eno gosto petljo.

Jopico delamo tudi lahko v drugem vzorcu — dva druga primera sta narisana na naši poli.

DOBRA KUHARICA

BRUSNICE Z JABOLKI

JEČMENČKOVA JUHA Z ZELENJADJO

Namoči zvečer $\frac{1}{4}$ l okroglega ječmenčka, drugi dan ga zavri in takoj odcedi. Nato zalij ječmenček z 2 l kostne juhe ali tople vode in ga kuhaj s $\frac{1}{4}$ l svežega graha. Posebej pa praži v štirih žlicah olja, ki si v njem zarumenila žlico zrezane čebule, majhno na rezance zrezano ohrovtovo glavo in ravno tako zrezan debel koren. Med praženjem prilij sem ter tja eno do dve žlici tople vode in, ko se zelenjad nekoliko zmežča, še dva stroka strtega česna, soli in velik pretlačen paradižnik. To zelenjad stresi v ječmenček in kuhaj vse skupaj deset ure. Ako hočeš, lahko kuhaš z ječmenčkom tudi debel, na majhne kocke zrezan krompir.

SEKANICA IZ GOB SIVK S POLENTO

Stresi krožnik osnaženih, opranih in sesekljanih sivk v kozo, ki si v njej razgrela tri do štiri žlice olja in v njem prav malo zarumenila žlico drobno zrezane čebule, prideni še strok strtega česna in žličico zelenega peteršilja, pokrij, osoli in prideni še ščep popra. Ko se sivke pražijo pol ure, prideni žlico kisle smetane in jih naloži na polentne hlebčke. Postavi kot samostojno jed s paradižnikovo ali kako drugo solato na mizo.

POLENTNI HLEBČKI

Kuhano polento nadevaj v omaščeno zajemalko in jo stresi iz nje na krožnik. Vsak hlebček potlači z manjšo zajemalko, da nastane vdolbina, v katero naloži sivkino sekanico.

SOLATA IZ PARADIŽNIKOV

Zrele, še trde paradižnike položi v skledo, jih popari z vrelo vodo, takoj odcedi in polij z mrzlo vodo. Popolnoma ohlajene zreži z zelo ostrim nožem na plošče, ki si jim odstranila pečke in sluz. Položi jih v skledo, potresi s čebulo, zrezano na listke, osoli in polij z oljem. Pripravi jih vsaj pol ure pred kosilom.

MLADO KORENJE — BREZMESNA HRANA

Ostrgaj mlado korenje in ga nastrgaj na krušnem strgalniku, prideni za krožnik korenja dve žlici zmletih orehov in limonovega soka po okusu.

KORENJE Z OLJEM DUŠENO

Kuhaj četrť ure dva srednje debela korena. Nato ju ostrgaj in zreži na rezance. Razgrej v kozi tri žlice olja in stresi vanj žlico drobno zrezane čebule, prideni korenje, velik ščep kumne, sol in nekaj žlic vode. Pokrij in duši. Nato prideni enega ali dva prevreta in pretlačena paradižnika in strok strtega česna. Ko vse prevre, postavi na mizo.

ČESPLJEV NARASTEK IZ KORUZNE MOKE

Popari $\frac{1}{8}$ l koruzne moke s $\frac{1}{4}$ l zavrelega mleka, ki si mu pridejala nekaj zrn soli. Zmešaj 4 dkg masti, 3 dkg sladkorja in eno jajce, primešaj ohlajeno moko, drobno zrezano limonovo lupino, 2 dkg drobno zrezanih orehov ali krušnih drobtin in kavino žličico pecilnega praška. Vse na rahlo premešaj in stresi v dobro pomazano pekačo, zravnaj, po vrhu pa naloži zrezane češplje, ki jih prej potresi s sladkorjem. Peci v srednje vroči pečici. Pečeni narastek zreži in postavi toplega ali mrzlega na mizo.

Stresi v kozo 1 kg kislih, olupljenih in na kose zrezanih jabolk, jih polij s $\frac{3}{8}$ l vina, pokrij in pusti, da se zmežčajo, nato jih dobro premešaj, prideni liter opranih in odtečenih brusnic, 60 dkg sladkorne sipe in skorjo cimeta ter kuhaj vse skupaj deset minut. Še toplo stresi v tople kozarce in drugi dan zaveži.

MEZGA IZ HRUŠK IN JABOLK

Operi 1 kg hrušk, jim odstrani peclje in muhe, jih zreži na štiri dele, stresi v lonec, prilij $\frac{1}{2}$ l vode, pokrij in kuhaj, da se na pol zmežčajo. Nato prideni 1 kg opranih jabolk, ki si jim odstranila gnilobo, pečke in peclje, in kuhaj vse skupaj do mehkega. Pretlači, prideni 40 dkg sladkorja in postavi na ognjišče, da se med večkratnim mešanjem kuha počasi 40 do 60 minut. Prideni za noževno konico salicila in še toplo stresi v pogrete kozarce. Drugi dan zaveži.

ZELENI PARADIŽNIKI S PAPRIKO KOT SOLATA

Razreži 1 kg zelenih paradižnikov na rezine, ravno tako 1 kg očiščene zelene paprike in $\frac{1}{2}$ kg zrezane čebule ter osoli. Stoji naj 24 ur. Nato premešaj in stresi na rešeto, da se odteče. Potem naloži v kozarec in polij z zavrelim in ohlajenim kisom, prideni še vejico janeža, po vrhu pa prilij dve do tri žlice olja, zaveži in shrani.

VKUHANE BUČE

Srednje zrelo navadno kmečko bučo olupi in razreži na kose. Iz njih nareži prst dolge kosce in jih skuhaj v vodi, ki si ji pridejala tretjino kisa, nekoliko cimetove skorje in vanilje. Ko so kosci mehki, vodo odlij in buče stehtaj. Nato vzemi toliko sladkorja, kolikor tehtajo kosci, nalij v lonec tolikrat po pol litra vode, kolikor kilogramov tehta sladkor; stresi sladkor v vodo in ga kuhaj toliko časa, da od žlice težko kaplja. V kuhani sladkor stresi buče, jih v njem prevri in postavi na hladno. Prihodnji dan tekočino odlij in zopet prevri, potem stresi vanjo buče, da zopet prevro. Tako stori tudi tretji in četrti dan. Četrti dan pa še gorke stresi v kozarec, zlij tekočino nanje ter zaveži s pergamentnim papirjem.

ZELENJADNA MEZGA ZA JUHE, OBARE itd.

Zreži v mesnem stroju $\frac{1}{2}$ kg čebule, $\frac{1}{2}$ kg korenja, 35 dkg peteršiljevih korenin, $\frac{1}{4}$ kg zelene (gomoljke), olupljeno vrhnjo kolerabo, pest zelenja od peteršilja in zelene, nekaj vejic majarona, majhno glavo ohrovta, noževno konico popra, deset paradižnikov in en por. Zrezano stresi v kozo, prideni $\frac{1}{4}$ kg soli in duši med vednim mešanjem toliko časa, da se zgosti in postane rdečkasto. Nato dobro stlači v manjše kozarce in, ko se ohladi, deni v vsak kozarec na vrh žlico olja in zaveži. — To mezgo lahko porabiš kot dodatek, kadar kuhaš govejo juho, ali za obaro. Ima izredno dober okus in zboljša vsako jed. Kadar rabiš to mezgo, jed nekoliko manj osoli.

KOLERABICE S ČESNOM

Zribaj 1 kg kolerabice kakor kislno repo in jih kuhaj v slani vodi do mehkega. Razgrej v kozi žlico masti ali dve žlici olja in v vroče stresi žlico drobno zrezane čebule; ko se prav malo zarumeni, prideni žlico moke, žlico kisa in kolerabice. Prilij zajemalko vode, ki si v njej kuhala kolerabice, ščep kumne in velik strok strtega česna. Ko vse še nekaj minut vre, so pripravljene. M.R.

ZABAVA IN ŠALA

ANEKNOTE IN SMEŠNICE

POMAGAJ SI

Friderik Veliki je nekoč pregledoval konjeniški polk in je povpraševal polkovnika o častnikih. Polkovnik je vse zelo hvalil, samo nekega stotnika je grajal in omenil, da bi mu bilo ljubše, če bi ga prestavili.

»Zakaj?« je vprašal Friderik.

»Pije, Veličanstvo.«

Kralj je to napako sovražil — to je polkovnik tudi vedel in, ker je stotnika mrzil, ga je skušal s tem pri kralju spraviti v nemilost.

Kralj je pri pregledu natančno pazil zlasti na tistega stotnika in njegovo stotnijo. Pa je ugotovil, da je prav ta stotnija veliko boljša kakor stotnije pohvaljenih častnikov.

Po končanem pregledu je kralj poklical polkovnika k sebi in mu zašepetal na uho:

»Veste kaj? Še vi pijte!«

RAZLOČEK

Voltaire je bil tako predrzen, da je celó za kraljevo mizo vihal nos nad jedmi, ki mu niso bile všeč.

»Verjemite mi, gospod,« mu je nekoč rekel kralj, »na bojišču sem bil pogosto zadovoljen s suho skorjico kruha.«

»Že mogoče, Veličanstvo,« mu je odvrnil Voltaire, »toda takrat pač niste bili kraljev gost.«

MILO ZA DRAGO

Slavni angleški igralec Garrick, ki je svoj čas upravljal veliko londonsko gledališče, je nekoč izdal razglas občinstvu, v katerem se med drugim sklicuje tudi na njegovo poštenost. Lord Wilkes, mračen dostojanstvenik, je potem vpričil odlične londonske družbe vprašal Garricka, kaj misli z besedo »poštenost«, Garrick pa mu je odgovoril z vprašanjem:

»Le počemu me sprašujete o rečeh, ki jih sploh ne razumete?«

ZDRAVNIŠKA PRIMERA

»Tako slaven anatom, kot ste vi, zna gotovo ozdraviti vse bolezni,« se je nekoč zatekla neka gospa k velikemu francoskemu zdravniku Petitu.

»Motite se, gospa,« ji je odgovoril Petit, »nam zdravnikom se prav tako godi kakor pariškimi izvoščkom. Vse ceste poznajo, ne vedo pa, kaj se dogaja po hišah.«

GODRNJAČI NE PREMINEJO

Angleški gledališki igralec Foot, ki je za Jurija II. uvedel smešno zbadljivo posnemanje odličnih angleških osebnosti na odrskih deskah, je bil v veliki londonski družbi prav zaradi svojih zbadljivk iskana osebnost. Toda bil je silno zahteven pri raznih pojedinah; če so ga povabili na gostijo in niso izpolnili vseh njegovih najskrivnejših želj in pričakovanj, je začel godrnjati, kar se je brž razneslo po vsem mestu.

Nekoč je jedel pri leicesterskem vojvodu v Dublinu. Pogostitev mu ni prijala, pa se je svojim prijateljem takole pritožil:

»Gostija je bila, ne morem tajiti, zares sijajna, kajti jedilnega orodja je bilo silno veliko in je bilo zelo drago. Če bi se mogel najesti te zlatarske razstave, bi bilo zares

odlično preskrbljeno za prehrano. Glede vsega drugega pa moram omeniti, da je bila bravina bela kot kreda, teletina krvavordeča in da so ribe prepozno, divjačino pa prezgodaj pripravili. Končno, da je bilo vse razen sladoleda mrzlo in vse razen jesiha kislo.«

USODNA ŠKODA

Rudolf Virchow je nekoč vprašal nekega dijaka pri skušnji: »Kaj veste o delovanju vranice?«

»Gospod profesor, trenutno se ne morem domisliti, toda pred skušnjo sem še prav dobro vedel.«

»Kakšna škoda,« se je Virchow zbadljivo zasmel, »vi ste edini človek, ki je to že vedel, in še vi ste pozabili. Tako sedaj spet živa duša ne ve.«

IZ OTROŠKIH UST

»Mirko, zakaj pa ližeš očetov avto?«

»Veste, očka je rekel, da je hudo slan.«

PREDMESTNA VLJUDNOST

»Stanko, počemu si pa pozdravil tega stražnika?«

»No, to se pa že spodobi, saj vsako noč pospremi našega očeta domov.«

CENA

Voznik: »Koliko pa bo približno stala prenovitev mojega avtomobila?«

Mehanik: »Kaj pa je pokvarjenega?«

Voznik: »Ne vem.«

Mehanik: »Kakih pet sto dinarjev.«

NA LETOVIŠČU

Gospa Kadivčeva ima na hrani nekaj letoviščarjev, ki se morajo zelo pogosto pritoževati nad količnostjo in kakovostjo jedi. Nekega dne plane Kadivčeva vsa prestrašena v obednico:

»Za božjo voljo, gospodje. Kaj naj naredim? V jedilno shrambo je prišla podgana!«

»Dobro zaprite vrata, gospa, pa bo žival od lakote poginila,« ji je brž postregel z zbadljivim nasvetom lačen gost.

ZAKAJ JE SAM

Med odmorom gre nekdo v gledališko okrepčevalnico, kjer najde prijatelja, ki takoj začne pozvedovati:

»Kako pa to, da si sam v gledališču?«

»Oh, žena je bila tako slabe volje,« odgovori ta.

»Slabe volje? Zakaj pa?«

»I no, ker je nisem hotel vzeti s seboj.«

ŠKODA TRUDA

Mlada gospodična sreča pijanca, ki premišljeno meri cesto in se opoteka. Prestrašena se mu hoče umakniti v velikem loku. Ta to opazi, začne mahati z roko in jecljati:

»Kar... mirujte... gospodična — bom... že jaz... naredil... ovinek.«

PROFESORSKA

Profesor zamišljeno bere v kavarni. Žena se dolgočasi in spet vpraša moža:

»Ti, koliko je že ura?«

»Tri četrti na devet. Zapomni si že vendar in ne sprašuj me zmeraj,« ji odgovori mož.

UGANKE IN MREŽE - KDO JIH RAZVEŽE

UGANKA

(Janko Moder, Dol. — 16 pik.)

Z eno, z dvema, s tremi ali s štirimi nogami nosim ravni in široki svoj hrbèt na rami. Znana mi človeška majhnost je in veličina, ker se zbirajo ob meni starci in mladina. Jé in pije ta, a drugi bere ter igra se, in še ženske se pri meni rade pomudijo, kavo srebljejo in govorijo, govorijo... Jaz pa mirno vse prenašam in ohranjam zase.

FIZIOGNOMIČNA

(-ipl-, Ljubljana. — 20 pik.)

PODOBNICA

(J. Belè, Ljubljana. — 14 pik.)

PROMETNO ZNAMENJE

(Pirnat, Ljubljana. — 18 pik.)

MATEMATIKA

(St. K., Ljubljana. — 11 pik.)

$$\times \times \times \times \times = = = = = 10 \ 10 \ 10$$

ČRKOVNICA

(M. Mihelič, Sodevci. — 21 pik.)

I. Č, b, e, e, f, č, d, c, c, č, e, č, d, a, a, d, g, a, b, h, č, i, a, j, a, b, b, a, č, c, d.
II. S, č, a, e, j, u, o, o, l, e, r, o, t, k, d, i, v, r, o, u, ž, t, z, š, m, z, p, š, u, i, a.

VREMENSKA NAPOVED

(Dolmit, Št. Rupert. — 24 pik.)

Dunaj: Na gorah bo gorko, sončno, a oblačnost mogoča.
Zemun: Na jugu soparno, toda zjutraj megla.
Novi Sad: Na ravnini delno lep dan, a spremenljivo.

POSETNIKA

(Tone, Ljubljana. — 15 pik.)

Kaj je njen stric?

ŠTEVILNICA

(Nartnik Marija, Rožni dol. — 13 pik.)

$$\begin{aligned} & (7 + 2 + 9 + 6 + 14 + 13 + 11) + \\ & + (7 + 3 + 4 + 6 + 4 + 1 + 10 + \\ & + 11 + 9 + 6) + (14 + 5) + (5 + 4) + \\ & + (1 + 8 + 10 + 14 + 13 + 11) + \\ & + 15 + (5 + 12 + 11) + (9 + 4 + \\ & + 17 + 8 + 5 + 12 + 11 + 9 + 6 + \\ & + 14) + (1 + 8 + 6 + 4 + 3 + 11) + \\ & + (12 + 8 + 9 + 5 + 14 + 13 + 11) + \\ & + (14 + 5) + (19 + 14 + 9 + 6 + \\ & + 14 + 13 + 11) + 15 + (2 + 7 + 8 + \\ & + 5 + 12 + 4 + 13) + (5 + 8) + \\ & + (16 + 11 + 10 + 12 + 18 + 11) + \\ & + (16 + 11 + 17 + 11 + 19 + 5 + \\ & + 11 + 9 + 6) = x. \end{aligned}$$

ključ: 19, 13, 3, 10, 12 = žuželka,
16, 8, 5 = hrvaški naslov,
7, 14, 18 = veter,
15, 4, 6 = sorodnik,
1, 11, 9 = ptica,
2, 17 = del telesa.

SPREMENITEV

(Kocjančič, Krnica. — 12 pik.)

Spremenite

S v O

M IS

L I

KONJICEK

(Hostar, Vrhnika. — 19 pik.)

USTANOVE

(J-ša, Rožna dolina. — 17 pik.)

Higijenski zavod	Notarska zbornica
Finančna direkcija	Licej
Putnik	Davčna uprava
Erarsko nadzorstvo	Policija
Tržnica	Tobačna tovarna
Mitnica	Opera
Telegrafska centrala	Pošta

REŠITEV UGANK V SEPTEMBRSKI ŠTEVILKI

Ob vodi. Obod ugank je črka M; vzameš torej najprej to črko, nato z leve in desne strani po eno črko (O in L), potem zgoraj od leve strani (Č), potem zopet spodaj z leve in desne strani (E in Č) in zgoraj od desne strani (A) in tako dalje, da dobiš: Molčča voda bregove podjeda.

Luč. Uspeh je dete dveh zelo preprostih roditeljev, reda in točnosti.

Črke. Ne stol možu, mož stolu dá sijaj.

Čuden napis. Bolezni sto imamo, a zdravje eno samo.

Rože. Šiba novo mašo poje.

Uganka. Kolo, bar. — Kolobar.

Iz kanibalščine. Rešuj po abecednem kvadratu. Krogi in deli krogov pomenijo vodoravno vrsto, število črtic pa črko v tej vrsti. — Dr. Janez Mencinger: Cmokavzar in Ušperna.

Množenje. Množitelj pove število, množenec pa črko iz abecede. — Rana ura, zlata ura.

Računska skrivalnica.

1 8 7 6

3 5 6 0

5 4 3 6

Brezovica.

Spored postaj. Ure povedo črke iz kraja, minute črke iz sporeda. — Največ sveta otrokom sliši Slave.

Na borzi dela. Številke pri letih povedo črko iz imena in iz priimka. — Dobro se samo hvali.

Črkovna podobnica. Veliko prepira za nič.

Vremenska napoved. Kadar bo lepo vreme, na nebu sonce bo sijalo; ko pa bo slabo vreme, ves dan bo močno deževalo.

Konjiček. Ne le to, kar veleva mu stan, kar more, to mož je storiti dolžan!

Račun. Ključ: strd, cilj, peč, bon. — Lepo je le po lepoti lepo, dobro je le po dobroti dobro, resnično je le po resnici resnično. Aleš Ušeničnik.

Rešitve je treba poslati do 20. vsakega meseca na naslov: Janko Moder, Dol pri Ljubljani. — Zastavljavci ugank naj pošiljajo tudi svoje rokopise na isti naslov.